Biblioteca Polirom

Mihail Bulgakov

Însemnările unui tînăr medic

POLIROM

Table of Contents

Neobișnuitele pățanii ale unui doctor
Incursiunea
Însemnările unui tînăr medic
Prietenului de taină

Mihail Bulgakov

Însemnările unui tînăr medic

Selecţie de Mircea Aurel Buiciuc

Traduceri şi note de
Emil Iordache şi Mircea Aurel Buiciuc

Editura Polirom
2005

Mihail Bulgakov, *Ranniaia proza 1922-1929*

© 2005, 2008 by Editura POLIROM, pentru prezenta traducere

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;

sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN ePub: 978-973-46-2108-8

ISBN PDF: 978-973-46-2344-0

ISBN print: 973-681-991-4

Coperta: Radu Răileanu

Pe copertă: Konstantin Korovin, *Iarnă* (detaliu)

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepseşte penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

Mihail Afanasievici Bulgakov, născut la Kiev în 1891, fiul unui profesor de dogmatică de la Academia de Teologie din oraş, absolvă strălucit Facultatea de Medicină a Universităţii din Kiev, practicîndu-şi, timp de patru ani, profesiunea cu deosebită competenţă. Stabilit definitiv la Moscova în 1921, renunţă la medicină în favoarea literaturii şi publicisticii. De o mare diversitate – foileton, schiţă, povestire, nuvelă, roman, farsă, dramă etc. –, scrierile sale au o inconfundabilă unitate a viziunii. Contestat adesea cu virulenţă de critica vremii (să nu uităm anii dramatici în care şi-a desfăşurat activitatea literară, cuprinsă între 1920 şi 1940, anul morţii sale), a reuşit să publice prea puţin în timpul vieţii, antologicele naraţiuni fantastice *Diavoliada* şi *Ouăle fatale*, precum şi romanul *Garda albă* numărîndu-se printre excepţii. Adevărata glorie a lui Bulgakov este postumă. Pînă şi capodopera sa, *Maestrul şi Margareta*, la care a lucrat şi după ce şi-a pierdut vederea, pînă în ultima zi a vieţii, a apărut în U.R.S.S. abia în 1967, an ce marchează începutul public ării masive a operelor lui Bulgakov peste graniţă, inclusiv în România.

Selecţia din volumul de faţă include proze scrise de Mihail Bulgakov în perioada 1922-1929. *Neobişnuitele păţanii ale unui doctor* au fost elaborate în 1922 şi cuprind elemente din biografia autorului, care ar putea fi datate între anii 1918 şi 1920. În *Incursiunea* (1922), recunoaştem episodul împuşcării unui evreu, eveniment real din viaţa lui Bulgakov, întîlnit şi în romanul *Tînăra gardă*, şi în nuvela *Prietenul de taină* (1929), inclusă de asemenea în acest volum. Î*nsemnările unui tînăr medic* (1925-1926) cuprind şi ele numeroase elemente biografice, astfel că întregul volum contribuie nu numai la mai buna cunoaştere a operei bulgakoviene, ci şi la întregirea unui portret al autorului în tinereţe.

Din opera lui Mihail Bulgakov, în colecţia „Biblioteca Polirom” au apărut volumele *Cupa vieţii* (2002), *Inimă de cîine* (2003), *Scene moscovite* (2004) şi romanul *Garda albă* (2003).

Neobişnuitele păţanii ale unui doctor

Doctorul N, prietenul meu, a dispărut fără urmă. După o primă versiune, a fost ucis, după a doua – s-a înecat în timpul îmbarcării la Novorossiisk, după a treia – trăieşte, e bine sănătos şi se află la Buenos Aires.

Indiferent ce-a fost şi cum a fost, geamantanul conţinînd trei cămăşi de noapte, pămătuful de bărbierit, *Receptura* de buzunar, opera doctorului Rabow[1] (ediţia 1916), două perechi de şosete, fotografia profesorului Mecinikov[2], o franzelă tare ca piatra, romanul *Maria Lusieva dincolo de graniţă*[3], şase pacheţele cu prafuri de piramidon a cîte 0,3 gr fiecare şi carnetul de însemnări al doctorului au nimerit în mîinile surorii sale.

Sora lui mi-a trimis mie prin poştă carnetul de însemnări, însoţit de o scrisoare care începea cu următoarele cuvinte: „Dumneavoastră sînteţi literat şi prietenul lui, publicaţi-le, deoarece sînt interesante“… (În continuare – presărate de la un capăt la altul cu urme de lacrimi – nişte consideraţii tipic femeieşti pe tema „folosului acestei lecturi“.)

Eu unul n-aş zice că însemnările ar prezenta un interes deosebit – unele pasaje sînt cu desăvîrşire indescifrabile (doctorul N are un scris execrabil) –, şi cu toate acestea, voi publica însemnările incoerente din carnetul său, fără a opera nici un fel de modificări, nu voi face altceva decît să le secţionez pe capitole şi să le pun cîte un subtitlu.

Se-nţelege de la sine că onorariul cuvenit i-l voi trimite doctorului N la Buenos Aires de îndată ce voi primi informaţii exacte că el se află acolo.

I. Fără titlu – un simplu strigăt

De ce mă hăituieşti, soartă?! De ce nu m-oi fi născut eu cu o sută de ani în urmă? Sau şi mai bine: peste o sută de ani. Sau şi mai bine, să nu mă fi născut deloc. Astăzi un oarecare ins mi-a spus: „În schimb dumneata o să ai ce le povesti nepoţilor!“ Un tembel şi nimic mai mult! Ca şi cum unicul meu vis ar fi acela de a le povesti la bătrîneţe nepoţilor tot soiul de prostii despre felul cum mă căţăram şi stăteam atîrnat pe gard...

Şi asta în condiţiile în care mie nu-mi va fi dat să am parte nu numai de nepoţi, dar nici măcar de copii, întrucît, dacă lucrurile vor continua să se desfăşoare în acest mod, pe mine mă vor ucide fără doar şi poate în cel mai scurt timp cu putinţă...

Naiba să-i ia pe nepoţi. Specialitatea mea e bacteriologia. Dragostea mea – lampa cea verde şi cărţile din cabinetul meu. Din fragedă copilărie mi-au repugnat Fenimore Cooper şi Sherlock Holmes, tigrii şi împuşcăturile, războaiele napoleoniene şi feluritele fapte de vitejie ale matrosului Koşka[4].

N-am nici un fel de atracţie pentru asemenea lucruri. Pe mine unul mă atrage bacteriologia.

Iar între timp…

S-a stins lampa cea verde. *Chimioterapia bolilor din categoria spirilozei* se prăvăleşte pe duşumea. Răsună împuşcături pe ulicioară. Pe mine mă mobilizează cea de a cincea putere[5] în ordinea succesiunii lor.

.....

II. Iodul salvează viaţa

Seara... decembrie

Cea de a cincea putere a fost eliminată, iar eu era cît pe-aci să-mi pierd viaţa... Către orele cinci ale zilei totul s-a învălmăşit. Ger. În extremitatea de răsărit au început să ţăcăne mitralierele. Astea-s „ale lor“. Mitralierele dinspre apus – „ale noastre“. Unii aleargă cu armele-n mînă. În general – o

absurditate. Surugiii circulă. I-aud vorbind: „Aici s-a instalat noua putere…“

„Unitatea dumneavoastră (care, fir-ar al dracului, e aia a mea!!) se află pe strada Vladimirskaia.“ O iau la goană pe Vladimirskaia şi nu pricep nimic. O întreagă harababură. Întreb pe toţi cei pe care-i întîlnesc în cale unde-i unitatea „mea“… Dar toţi aleargă de le sfîrîie călcîiele şi nimeni nu-mi răspunde. Şi deodată văd pe unii cu nişte cozi roşii la căciuli traversînd strada şi strigînd:

— Pune mîna pe el! Prinde-l!

Mă uit în stînga, în dreapta – pe cine anume?

Rezultă că pe mine!

Abia în clipa aceea mi-am dat seama ce trebuia să fac – pur şi simplu s-o tulesc spre casă! Şi am şi tulit-o. Ce fericire că mi-a venit ideea s-o cîrmesc pe-o ulicioară. Iar acolo am dat de o grădină. Un gard. Mă caţăr pe gard.

Ăia strigă:

— Stai!

Dar, oricît eram eu de ageamiu în privinţa tuturor acestor războaie, am înţeles instinctiv că nu trebuia să stau cu nici un chip. Şi dau să sar gardul! În urmă: trrrac! trrrac! Şi deodată apare de nu ştiu unde şi se repede la mine un dulău alb, ciufulit şi rău de mama focului. Mă-nhaţă de manta şi-o face ferfeniţă. Mă las uşurel în jos. Cu o mînă atîrn de gard, în cealaltă ţin un borcan cu iod (200 gr). Un excelent iod german. Să mai stau să chibzuiesc, n-aveam cînd. Din urmă – tropot. O să mă omoare dulăul ăsta. M-am opintit şi am zvîrlit în el cu borcanul, pocnindu-l drept în căpăţînă. În aceeaşi clipă zăvodul se vopsi într-o culoare roşcată, scoase un schelălăit şi dispăru din vedere. Eu – tule-o prin grădină. O portiţă. O ulicioară. Linişte. Acasă…

…Nu mi-am putut reveni nici pînă acum!

…Noaptea s-a tras cu tunurile în partea de sud, dar ale cui erau – zău dacă ştiu. Grozav de rău îmi

pare după iod.

III

Noaptea dinspre 2 spre 3

Se petrece ceva de nedescris… Noua putere a fost şi ea alungată[6]. Mai rău decît ea nimic nu poate fi pe lume. Slavă Domnului. Slavă…

Pe mine m-au mobilizat aseară. Ba nu, alaltăseară. O zi şi-o noapte le-am petrecut pe podul acela îngheţat. Noaptea 15° sub zero (după Réaumur), cu vînt. Toată noaptea a vuit prin deschiderile podului. Oraşul vîlvora de lumini pe malul celălalt. Mahalaua – pe acesta. Noi ne aflam la mijloc. Apoi am fugit cu toţii în oraş. De cînd mă ştiu n-am văzut o asemenea îmbulzeală. Călăraşi. Pedestrime. Mărşăluiau şi tunurile, şi bucătăriile de campanie. Sus, deasupra unei bucătării – o soră de caritate. Mie mi s-a spus că mă vor duce în Galiţia. Abia atunci mi-a venit ideea să fug. Toate obloanele erau închise, toate căile de acces – ţintuite. Am fugit spre o biserică împodobită cu nişte coloane albe, durdulii. În urma mea se trăgea cu arma. Dar n-au nimerit ţinta. M-am pitit în curtea bisericii, sub streaşină, şi am stat acolo neclintit vreo două ceasuri. Cînd luna s-a făcut nevăzută, am ieşit. Am ţinut-o tot într-o goană pînă acasă, pe străzile fără viaţă. N-am întîlnit ţipenie de om. În timp ce alergam, cugetam la soarta mea. Ea îşi rîde de mine. Eu, ditamai doctorul, care-mi pregătesc teza de doctorat, s-ajung să stau noaptea, ca un şobolan, pitit într-o curte străină! Uneori îmi pare rău că nu sînt scriitor. Dar, de fapt, cine ar putea crede spusele mele! Am convingerea că dacă aceste însemnări ar nimeri în mîinile cuiva, acela ar zice în sinea lui că toate astea nu sînt decît nişte pure născociri.

Spre dimineaţă au început să tragă cu tunurile.

IV. Armonica italiană

15 februarie

Astăzi a sosit regimentul de cavalerie, a ocupat întregul cartier. Seara, a venit la mine la consultaţie unul din escadronul al 2-lea (emfizem). În timp ce stătea la rînd în sala de aşteptare, a cîntat dintr-o armonică mare italiană. Minunat cîntă emfizematosul ăsta (*Pe dealurile Manciuriei*)[7], dar pacienţii erau teribil de agitaţi şi mi-a fost absolut imposibil să-l ascult. I-am permis să intre peste rînd. I-a plăcut nespus de mult cantonamentul meu. Vrea să se mute la mine-n cantonament cu tot plutonul. Mă-ntreabă dacă am gramofon…

La farmacie i-au dat emfizematosului în douăzeci de minute medicamentele, şi încă pe gratis. Un gest admirabil, pe onoarea mea!

17 februarie

Astă-noapte am dormit – dedesubt s-a stricat gramofonul.

Am făcut rost de nişte hîrţoage cu 18 ştampile, în care e specificat faptul că spaţiul meu nu poate fi restrîns, şi le-am lipit pe uşa principală, pe uşa cabinetului şi în incinta cantinei.

21 febr.

Mi s-a restrîns spaţiul…

22 febr.

…Şi m-au mobilizat.

…martie

Regimentul de cavalerie a plecat să lupte cu un oarecare ataman. În urma regimentului, într-o căruţă, călătorea gramofonul şi cînta *Voi cereţi cîntece*. Cît de plăcută este totuşi această invenţie!

Către dimineaţă au început să tragă cu tunurile…

V

.....

VI

Pregătirea de artilerie şi cizmele
.....

VII

Pînă aici mi-a fost. Mă vor duce.
.....

...Se trage cu tunurile.....
.....
... şi.....

VIII. Defileul Hankal

Septembrie

Uneori mi se pare că tot ce se petrece este un vis. Un Dumnezeu cumplit a pus claie peste grămadă munţii. Prin defileuri plutesc ceţuri. În fantele munţilor – nori de furtună. Şi plescăie năvalnic pe pietre.

...un tulbure val.
Un crîncen cecen se tîrăşte pe mal.
Zorit îşi ascute pumnalul.[8]

Uzun-Hadji[9] în Cecen-aul[10]. Aulul se întindea pe un teren plat, pe fondul unei perdele de ceaţă sinilie ce-nvăluie munţii. În netedul defileu Hankal vezi mereu tot soiul de telegi şi *arbale*[11] stîrnind colbul de pe drumeaguri. Cazacii din Kizlearogrebsk se aşezaseră în flancul stîng, husarii – în cel drept. Pe cîmpurile cu porumb călcate în picioare – bateriile. Lovesc cu şrapnele asupra lui Uzun. Întocmai ca nişte diavoli, cecenii se-ncaieră cu „diavolii albi“. Lîngă un rîuleţ, pe malul căruia se află leşul umflat al unui cal, flutură pe o teleagă un steag al Crucii Roşii. În partea aceasta sînt mînaţi spre mine cazacii însîngeraţi, iar ei mor în mîinile mele.

Norul de furtună s-a mistuit dincolo de munţi. Se revarsă un soare arzător, şi eu sorb cu nesaţ apa puturoasă din gamelă. Două infirmiere umblă necontenit încoace şi încolo, saltă uşor pe paiele din telegi capetele ce atîrnă lipsite de vlagă, le bandajează cu feşe albe, le dau să bea.

Armele detună simultan din întreaga ceată.

Cecenii din aul nu se lasă mai prejos. Se bat cu disperare. Dar fără nici un folos. Aulul va fi cucerit şi incendiat. Cum să reziste ei cu două tunuri de cîmp, avînd calibrul de trei ţoli, în faţa a trei baterii ale infanteriei din Kuban…

Cu urlete guturale a pornit-o la luptă bravul lor regiment de cavalerie peste lanurile de porumb călcate în picioare şi pîrjolite. A lovit din flanc în cazacii din Terek.

Ăia mai-mai să dea dos la faţă. Dar li s-au alăturat cazacii din Kuban şi din nou au prins să toarne, să răpăie mitralierele, izgonindu-i pe călăreţi dincolo de lanurile cu porumb, pe platou, unde se vedeau prin binoclu casele caucaziene sortite pieirii.

Noaptea

Tot mai molcom, mai molcom e tirul. Mai gros amurgul, pline de mister umbrele. Apoi pologul catifelat şi oceanul stelar fără de margini. Pîrîul plescăie posomorît. Caii fornăie, iar în partea dreaptă, unde-s batalioanele cazacilor din Kuban, ard, clipind, focuri. Cu cît întunericul e mai compact, cu atît mai înfricoşat şi mai trist îţi simţi sufletul. Focul nostru pîrîie, trosneşte. Fumul ba înclină spre mine, ba e mînat într-o parte. În lumina aceea tremurată, feţele cazacilor sînt schimbătoare, stranii. Se iţesc din întuneric şi iar se-afundă-n bezna mohorîtă. Iar noaptea ia proporţii, nemărginită, sumbră, strecurîndu-se tîrîş. Comite fărădelegi, înjură. Defileul e lung. În catifelele nocturne existenţa-i anonimă. Un spate al frontului nu există. Şi începe să ţi se năzară că în urmă revine la viaţă un crîng de stejari. Poate că pe-acolo se şi strecoară tîrîş, lipindu-se de iarba înrourată, umbrele cerchezilor. Tîrîş, tîrîş… Şi nu vei izbuti nici să clipeşti din ochi: se vor năpusti cu urlete, cu zgomot mare, turbatele umbre scoase din oprele de ură, şi… amin!

Tfu, drăcia dracului!

— Interzis a se acorda garanţie pentru ieşirea din fleanc, rosteşte filozofic, şezînd în preajma focului, un căzăcel din Regimentul de cavalerie din Terek, drept răspuns la nişte consideraţii de diletant ale mele, referitoare la situaţia nesigură şi insidioasă a acestei nopţi.

Ah, mînca-ţi-ar limba puşchelele! „Din fleanc!“ Sfinte Dumnezeule! Ce-nseamnă asta?! Caii au ajuns să mănînce bălegar, ţevile puştilor au reflexe de foc. „Interzis a se acorda garanţie!“ Ceţuri în beznă. Uzun-Hadji în aulul sortit pieirii…

D-apoi cine-oi fi eu, Lermontov? Treburile astea intră, pare-se, în specialitatea lui. Ce amestec am eu?!!

Trîntindu-mă pe foaia de cort, mă ghemuiesc în manta şi încep să contemplu bolta catifelată, spuzită de fărîme diamantine. Şi pe dată prinde a

fîlfîi deasupra mea pasărea alb-tulburie a tristeţii. Mi-apare-n faţa ochilor lampa cea verde, cercul de lumină pe filele lucioase, pereţii cabinetului… Totul s-a întors cu susu-n jos şi a luat-o razna la mama dracului! La mii de verste depărtare pe-o foaie de cort, într-o noapte de groază. În defileul Hankal…

Şi totuşi mă prinde somnul. Dar ce somn? Ba mi se-arată lampa cu abajur, ba uriaşul abajur întunecat al nopţii, şi într-însul flacăra jucăuşă a focului. Ba scîrţîitul domol al peniţei pe hîrtie, ba trosnetul cocenilor de porumb mistuiţi de foc. Deodată, te cufunzi în pîcla tulburie a somnului, dar tresari şi te ridici rapid. Au început să zăngăne săbiile, se-aud urlete de glasuri guturale, sclipesc în beznă pumnale, *gazîrî*[12]-uri cu măciulii de argint… Vai!… Au năvălit!

…Ba nu! A fost doar o năzărire… În jur e linişte. Fornăie caii, alături stau culcate negrele mantale caucaziene – dorm istoviţii cazaci. Şi-n spuză se-nvăluie jarul, şi frig vine-avan din înalt. Mijeşte-un răsărit de soare palid şi îndepărtat.

Istovire supraomenească. Nici chiar de ceceni nu-mi mai pasă. În veci n-ai să-i scoli – sînt plumb. Dispare din vedere focul muribund… De s-or năpusti din „fleanc“, or să-i hăcuie ca pe găini. Or să-i hăcuie şi gata. Nu-i totuna?…

Dezgustător e-acest Lermontov. Nicicînd n-am putut să-l sufăr. Hadji. Uzun. Legat în scoarţe roşii într-un singur volum. Pe scoarţa cărţii – un ofiţer de aur, cu ochii stinşi, orbi, şi epoleţi ca nişte aripioare. *Pe tine eu, fiu liber al eterului.*[13] Tocmai flaconul cu eter a plesnit la soare… Mai dulce, mai dulce, mai învăluit, mai obscur. Somnul.

IX. Fum şi puf

Dimineaţa

S-a isprăvit lupta. De pe platou se ridicau rotocoale de fum negru. Cei din Terek au pornit-o-n galop dincolo de suprafeţele cu porumb. Din nou

a început să urle o mitralieră, dar foarte curînd a încetat.

Cecen-aul a fost cucerit…

Şi iată-ne sus pe platou. Coloane de foc se înalţă spre cer. Ard cu vîlvătăi căsuţele albe, împrejmuirile, trosnesc în flăcări copacii. Pe ulicioarele întortocheate viforul învîlvorat spulberă totul în cale. Vălurile răzleţe de negură se-ncolăcesc într-un singur nor, şi acesta este mînat încet-încet spre planul din spate al decorului operei *Demonul*.

E plin pămîntul şi văzduhul de puf. Vajnicii locuitori ai staniţelor[14] din zona Greben zboară în goana cailor pînă-n aul, apoi se-ntorc. Legate fedeleş de ciochinele şeii, lărmuiesc de mama focului, cuprinse de groază, găini şi gîşte. La punctul nostru de staţionare are loc de cu dimineaţă un ospăţ luculic. Vreo cincisprezece găini au fost zvîrlite-n cazan. Supa aurie, grasă, de pasăre – egal deliciu. Şugaev taie găinile precum Irod – pruncii.

Dar colo, în surpătura tainică dintre masive, pe versantele cărora urcă tîrîş şi se destramă o ceaţă miţoasă, se retrage, clocotind de dorul răzbunării, Uzun cel tainic împreună cu călăreţii lui.

Pun capul pe tăietor că toată tărăşenia asta se va sfîrşi urît. Şi pe drept – să nu dai pîrjol aulelor.

Şi în ce mă priveşte pe mine se va sfîrşi urît. Dar cu gîndul acesta m-am şi împăcat. Mă străduiesc să repet mereu în sinea mea că tot ce văd, văd într-un vis. Prelung şi urît.

Am spus întotdeauna că felcerul Golendriuk e un ins deştept. Astă-seară a dispărut fără urmă. Dar, cu toate că n-a lăsat nimic scris, eu presupun că e în drum spre atingerea ţelului său sacru, şi anume, în drum spre calea ferată, la capătul căreia se află un orăşel. În orăşelul acela locuieşte familia lui. Conducerea mi-a ordonat „să efectuez o anchetă“. Cum să nu, cu plăcere. Aşa că şed pe o ladă cu medicamente şi efectuez. Rezultatul

anchetei: felcerul Golendriuk a dispărut fără urmă. În noaptea dinspre data cutare spre data cutare. Punct.

X. Am dat de belea pînă şi cu cecenii

O zi călduroasă de septembrie.

…Mai mare rîsul! Mi-am pierdut detaşamentul. Cum s-a putut întîmpla una ca asta? Stupidă întrebare, pe-aici se pot întîmpla multe şi de toate. Ce vrei şi ce nu vrei. Pe scurt: ia detaşamentul de unde nu-i.

Deasupra capului – un soare incandescent, în jur – iarbă firavă pîrjolită. Un făgaş părăsit. Lîngă făgaş – o teleagă, în teleagă mă aflu eu, sanitarul Şugaev şi un binoclu. Dar ceea ce le întrece pe toate – ţipenie. Ce mai, ţipenie de om pe platou. Oricît am zgăurat noi prin lentilele Zeiss-ului – nimeni, pustiu. Parcă intraseră în pămînt cu toţii. Şi detaşamentul de zece mii de oameni cu tunuri cu tot, şi cecenii. De n-ar fi fost fuioraşul de fum emanat de focul murind la cinci verste de localitatea Cecen, aş fi putut crede că pe-aici, îndeobşte, nici n-au existat vreodată fiinţe umane.

Şugaev s-a ridicat în teleagă cît era el de lung, s-a uitat în stînga, s-a-ntors cu 180°, s-a uitat şi-n dreapta, şi-n spate, şi-n faţă, şi-n sus şi a coborît din teleagă, răspicînd:

— Parşivă tărăşenie!

Mai bine nici că s-ar fi putut spune. Ce se va întîmpla în cazul în care vom da ochii cu cecenii, cărora le-au fost pîrjolite cinci aule, nu-i greu de prevăzut. Pentru asta nu-i nevoie să fii proroc…

Ei bine, am să notez în carneţelul meu totul, pînă-n ultimul moment. Captivantă treabă.

Am pornit-o la voia întîmplării.

…Un corb a ţîşnit în sus. Altul – în jos. Dar uite-l şi pe-al treilea. Ce i-o fi apucat de se rotesc aşa? Ne-apropiem. La capătul unui drum părăsit şi năpădit de bălării, zace un cecen. Mîinile-i sînt aruncate în lături, închipuind o cruce. Capul,

ridicat. Cercheza lui neagră – flenduri. Picioarele, goale. Pumnal – ioc. Cartuşe în *gazîrí* – ioc. Căzăceii sînt un neam de oameni chibzuiţi, cu spirit prevăzător, cam aşa cum e gogolianul Osip:

— La drum şi o funie prinde bine[15].

Sub pometul obrazului stîng – o gaură, de la ea porneşte şi se-ntinde de-a curmezişul pieptului, ca eşarfa unui înalt ordin, o dîră de sînge decolorată de soare. Muşte ca smaraldul roiesc în jurul ei, invadînd-o. Ciori întărîtate se rotesc la mică înălţime, croncănind…

Mai departe!

…Zeiss-ul halucinează! O colină, iar pe colină, chiar în vîrf – un scaun vienez! În jur – pustiu! Cine-o fi cărat scaunul pe muncelul acela? Pentru ce?…

…Am dat ocol colinei cu precauţie. Nici picior de om. Au plecat, iar scaunul tot acolo se află.

E tare cald. Bine că am apucat să iau un bidonaş plin.

Spre seară

Gata! Se năpustesc. Uite colo, munţii, la doi paşi. Iată defileul. Iar din defileu ies buluc în goană. Caii, da, caii! Săbiile strălucesc precum argintul… Tare aş vrea să ştiu în mîinile cui va ajunge carnetul meu de însemnări? Altminteri, te pomeneşti că nu l-o citi nimeni. Faţa lui Şugaev are o culoare verzulie! Probabil că şi a mea-i la fel. Maşinal, am pipăit browningul în buzunar. Prostii. Parcă el m-ar putea ajuta! Şugaev s-a crispat. A dat să mîne caii în galop şi a încremenit.

Prostii. Caii lor – mai mare dragul să-i priveşti. Dar cum s-o iei la galop pe doi cai povarnici? Păi, n-ai izbuti să faci nici un pas. Îşi saltă careva dintr-acolo arma, te ia la ochi şi… pîn-aici ţi-a fost.

— E-he-he! doar atît a rostit Şugaev.

Ne-au observat. Înalţă trîmbe de praf în urma lor. Gonesc spre noi. Au şi sosit. Strălucesc dinţii

lor albi, argintul străluceşte. M-am uitat la scumpul soare. La revedere, soarele meu drag…

…Şi – să vezi şi să nu-ţi crezi ochilor!… Au venit în galop, caii joacă în jurul nostru. Dar călăreţii nici vorbă să ne-nhaţe, fac tololoi:

— *Ta-la-ga-ga!*

Naiba-i ştie ce vor. Mi-am înfipt mîna în buzunar, în mînerul browningului, şi-am tras piedica. Dacă mă-nhaţă de guler – ţeava pistolului în cerul gurii. Aşa-i cel mai bine. Aşa ne-au învăţat.

Dar ăia fac mai departe tololoi, se bat cu pumnii în piept, furioşi criţă, tot arătînd cu mîna undeva-n depărtare.

— *A-lea-ma-mea*… Bolgatoă-ă!

— Şali-aul![16] *Ga-go-gîr-gîr.*

Şugaev e om umblat. Om cu experienţă. Din verzuliu cum fusese, a devenit brusc rumeior la chip, a început să dea din mîini şi să vorbească într-o limbă de-a dreptul nemaipomenită:

— Şali, zici. Aşa, vasăzică. Şali-aul al nostru s-a dus? Aşa, vasăzică. Bolgatoă. Da ai noştri unde-s? Acolo?

Pe feţele acelora înfloriră zîmbete, dinţii le erau pur şi simplu nemaipomeniţi. Tot dau din mîini, încuviinţează din cap.

Şugaev şi-a recăpătat definitiv culoarea normală a chipului.

— Sînt paşnici! Paşnici, domnule doctor! I-am împăcat. Ziceau că ai noştri au plecat spre Şali-aul, via Bolgatoă. Vor să ne conducă. Dar uite-i şi pe ai noştri. Nu ne urnim din loc, sînt ai noştri!

Mă uit – colo jos, la poalele povîrnişului, se ridică nori de praf. Au pornit-o la drum cei din coada coloanei. Şugaev are un ochi mai ager decît lentilele Zeiss-ului.

Chipurile cecenilor sînt pline de tandreţe. Nu-şi mai iau ochii de la Zeiss.

— Le-a plăcut „binocul“, chicoti Şugaev.

— O-o, văd şi eu că le-a plăcut. Grozav le-a mai plăcut! De-am ajunge mai repede din urmă coloana!

Şugaev se hurducăie pe capra telegii, îmi ghiceşte gîndurile, mă consolează.

— Vă rog să nu vă faceţi griji. Aici n-o să se-atingă nimeni de noi. Iată-i şi pe-ai noştri! Iată-i colo! Dar de ne-am fi aflat la vreo două verste mai departe… a urmat el şi doar a dat a lehamite din mînă.

Iar în jur:

— *Gîr… gîr!*

Măcar un singur cuvînt să fi înţeles! Şugaev însă înţelege şi chiar discută cu ei. Şi prin gesturi, şi prin viu grai. Merg călare alături de noi, zăngănindu-şi săbiile. De cînd mă ştiu n-am mai călătorit cu un asemenea convoi…

XI. În jurul focului

Arde aulul. Uzun este gonit. Noaptea-i friguroasă. Ne-nghesuim în jurul focului. Flacăra joacă pe mînere. Ei şed cu picioarele adunate şi privesc enigmatic la crucea roşie de pe braţul meu. Ăştia sînt cei împăcaţi, supuşi. Aliaţii noştri. Prin gestica degetelor şi prin grai, Şugaev le spune că eu sînt cel mai de seamă şi mai grozav doctor. Aceia înclină din cap; respect pe chipuri, strălucire-n priviri. Dar de ne-am fi aflat la vreo două verste mai departe…

XII

.....

XIII

Decembrie

Trenul militar e gata de plecare. Toţi pînă la unul sînt beţi. Comandantul, cazacii, brigada de

conductori şi, colac peste pupăză, însuşi mecanicul de locomotivă. Gerul –18°. Vagoanele de marfă adaptate pentru călători sînt ca gheaţa. Nicăieri nici o sobă. Am plecat în tîrziul nopţii. Am împins uşile la loc. Ne-am înfofolit în ce ne-a căzut sub mînă. Eu însumi le dădusem să bea spirt la toţi sanitarii. De nu s-ar prăpădi din pricina asta oamenii! Începu să se hurduce vagonul nostru de marfă, să se audă de dedesubt zdroncănituri, ţăcănituri. O luasem repejor la vale.

Nu-mi mai aduc aminte cum am adormit şi cum am sărit din vagon. În schimb ţin bine minte cum, rostogolindu-mă pe taluzul acoperit de zăpadă, am văzut vagoanele strivindu-se cu trosnet ca nişte cutii de chibrituri. Se căţărau unul peste altul. În tulbureala zorilor ieşeau buluc din vagoane oamenii. Vaier şi gemete de durere. Ignorînd semnalul semaforului, mecanicul mînase garnitura spre trenul care venea din partea opusă…

De Şugaev mi-e milă. Şi-a fracturat piciorul.

Pînă dimineaţă am tot bandajat la răniţi într-o încăpere a staţiei şi am examinat pe cei ce-şi aflaseră moartea...

După ce l-am bandajat şi pe ultimul rănit, am ieşit afară, pe terasamentul împînzit de sfărîmături. M-am uitat la cerul spălăcit. M-am uitat în jur…

În faţa ochilor mi-a apărut deodată fantoma felcerului Golendriuk… Ei, haida-de, dă-o naibii de treabă! Doar sînt un intelectual.

XIV. Marea cădere

Februarie

Haos. Staţia de cale ferată era-n flăcări. Apoi a trecut iute în tren. A fost mătrăşit ultimul nostru vagon… Un anume fel de nebunie.

Şi-n partea asta s-a rostogolit valul…

.....

Astăzi am înţeles în sfîrşit. O, nemuritorule Golendriuk! Să punem capăt prostiei, nebuniei. Într-un singur an mi-a fost dat să văd, să trăiesc

atîtea, încît Mayne Reid ar avea prisos pentru zece tomuri. Dar eu nu sînt Mayne Reid şi nici Boussenard. Sătul sînt pînă-n gît de toate şi mîncat pe de-a-ntregul de păduchi. A fi intelectual nu înseamnă nicidecum a fi neapărat idiot…

Să punem capăt!

Mereu mai aproape-i marea! Marea! Marea!

.....

Blestemate fie războaiele acum şi-n vecii de veci!

Traducere de Mircea Aurel Buiciuc

1 Este vorba de versiunea în limba rusă a cărţii doctorului elveţian menţionat.

2 I.I. Mecinikov (1845-1916) – remarcabil biolog şi medic rus. Această fotografie este pomenită şi în microromanul lui Bulgakov *Inimă de cîine*.

3 Roman de aventuri al scriitorului rus A.V. Amfiteatrov (1862-1938); Bulgakov era un admirator al foiletoanelor acestuia, publicate înainte de revoluţie în ziarul *Russkoe slovo*.

4 Piotr Markovici Koşka (1828-1882) – figură legendară prin actele de bravură din perioada apărării Sevastopolului (1854-1855).

5 Guvernul vremelnic al hatmanului P.P. Skoropadski (1873-1945), format în Ucraina în 1918 (în perioada războiului civil) şi răsturnat de la putere în acelaşi an, la l4 decembrie, de către armatele aflate sub conducerea lui S.V. Petliura (1879-1926).

6 La 5 februarie 1919 a fost înlăturat şi guvernul lui Petliura.

7 Cunoscut vals pe muzica şi versurile capelmaistrului I.A. Şatrov.

8 Citat din poezia *Cîntec de leagăn cecen* de M.I. Lermontov (1814-1841).

9 Uzun Hair Hadji Han (1819?-1920) – imam şi emir, conducătorul spiritual al efemerului Emirat Nord-Caucazian, format în Cecenia cu sprijinul Turciei. Nevoit ulterior să ţină piept armatei lui Denikin, n-a avut de ales şi a acceptat *in extremis* crearea de către bolşevici a sovietelor şi a detaşamentelor de partizani.

10 Lupta pentru apărarea aulului, pe care o descrie aici autorul, s-a desfăşurat între 15 şi 16 octombrie 1919, avînd ca părţi beligerante, pe de o parte, cecenii localnici, detaşamentele partizanilor roşii,

precum şi trei sute de călăreţi ai lui Uzun-Hadji, iar pe de alta, efectivele armatei albe de sub comanda lui Denikin, alcătuite din trei regimente de cazaci, husari şi trei baterii de infanterie din Kuban.

11 *Arba* – căruţă cu două roţi (în Caucaz şi Asia Centrală).

12 Cartuşiere decorative, montate pe piepţii unui veşmînt lung bărbătesc, fără guler şi strîns pe talie, specific popoarelor caucaziene; cunoscut sub numele de cercheză (în limba rusă: *cerkeska*).

13 Citat din poemul *Demonul* (1829-1839) de Lermontov, recognoscibil în celebra arie a Demonului din opera omonimă (1871) a compozitorului rus A.G. Rubinstein (1829-1894), menţionată mai jos.

14 Sate căzăceşti (rus.).

15 Replică a lui Osip, servitorul eroului principal (Hlestakov) din comedia *Revizorul* de Gogol.

16 Şali-aul a fost cucerit de albi la 19 octombrie 1919.

Incursiunea
(În lanterna magică)

O palidă lumină piezişă sfîşie terciuiala neagră a viforniţei şi pe dată, din norii de ninsoare, se rostogoliră nişte boturi prelungi şi întunecate de cai.

Un fornăit. Apoi lumina se năpusti a doua oară. Abram căzu în zăpada adîncă sub apăsarea unui bot inform şi a unui piept înfricoşător de cal; se rostogoli, fără să scape puşca din mînă... Stîlcit şi tîrnosit, se ridică în vîrtejurile acelea de perle ce se împrăştiau ca nişte muşte.

Nu simţea frigul. Dimpotrivă, o fierbinţeală foarte seacă îi străbătea tot corpul, iar fierbinţeala lăsa locul unui val de sudoare ce răzbea pînă-n tălpile picioarelor. Tot atunci înţelese Abram că asta înseamnă frica de moarte.

Viforul şi ea, această aprigă frică, îi astupară ochii, astfel încît vreo cîteva clipe nu mai văzu absolut nimic. O cernere neagră şi rece se abătea pieziş, şi prin faţa ochilor i se perindară cercuri de foc.

— Numa' puşcă tu... puşcă tu, neam de potaie, zise de sus un glas, şi Abram pricepu că glasul vine de-acolo, de pe cal.

Îşi aminti atunci, aşa, fără veste, de focul din sobiţa neagră, de acuarela neterminată de pe perete – o zi de iarnă, casa, ceaiul, căldura căminului. Înţelese că se întîmplase exact lucrul acela absurd şi cumplit, care i se năzărea ori de cîte ori, speriat şi încordat, stînd în post, se lăsa în voia gîndului, privind la învolburările viforniţei. Să puşte? O, nu, nici prin gînd nu-i trecuse să tragă. Abram slobozi arma în zăpadă şi răsuflă din adînc, spasmodic. N-avea nici un rost să tragă, boturile cailor atîrnau în volbura rarefiată a viforniţei, nu departe se zărea ghereta santinelei, iar scuturile aruncate claie peste

grămadă păreau un morman cenuşiu de cîrpe. La cîţiva paşi se ivi, întunecată, informă, cea de-a doua santinelă, Strelţov, purtînd pe cap o glugă ascuţită, iar cea de a treia, Şciukin, dispăruse.

— Din care rigiment eşti? întrebă răguşit glasul.

Abram icni din adînc, înălţă ochii, încercînd, pesemne, să se uite o clipă la cer, dar de sus cădea o cernere neagră şi rece, spirala vîrtejului se răsucea spre tării – nu era nici un cer acolo.

— Ei, las' c-ai să-mi vorbeşti tu! se-auzi glăsuind tot de sus, dar din partea cealaltă, şi Abram, numai urechi, desluşi pe dată, prin vuietul viforului, o duşmănie nemăsurată, abia reţinută în rostirea aceea. Nu mai apucă să se ferească. Ceva negru şi dur îi fulgeră prin faţă, ca o pasăre, apoi o durere aprigă, arzătoare, îi zdrobi fălcile, creierul şi dinţii şi avu impresia că tot capul îi crăpase, pîrjolit de foc.

— A... A-ha-a, îngăimă, cuprins de convulsii, Abram, făcînd să scrîşnească terciul de oase din gură şi înecîndu-se cu sînge sărat.

Chiar atunci, clipelnic, în conul de lumină al lanternei se arătă Strelţov, palid-albăstrui la chip şi răvăşit şi, tot aşa, extrem de clar, ieşi la iveală şi cea de-a treia santinelă, Şciukin, zăcînd chircit într-un troian.

— Din care?! urlă viforniţa.

Ştiind că cea de-a doua lovitură va fi şi mai năprasnică decît prima, Abram răspunse răsuflînd gîfîit:

— Din regimentul de gardă.

Strelţov se mistui în beznă, apoi se ivi din nou.

Musculiţele viforniţei zburau în roiuri blînde, săltau, făceau tumbe în conul strălucitor de lumină.

— Tii! Am găbjit un jidan! tăie bezna un glas venit de dincolo de lanternă, şi lanterna se răsuci, îl mistui pe Strelţov şi se înfipse cu ochiul ei mare şi bulbucat drept în ochii lui Abram. Pupila ei era strălucitoare. Abram observă sîngele de pe mîinile

lui, piciorul din scara şeii şi gura neagră, ascuţită, a unei ţevi ce se iţea dintr-un toc de lemn.

— Un jidan, un jidan! bolborosea fericit uraganul în spatele lui.

— Şi celălalt? răsună, lăcomos, o voce de bas.

Doar cu urechea stîngă mai auzea Abram, cea dreaptă îi era moartă, cum morţi îi erau obrazul şi creierul. Îşi şterse sîngele închegat şi lipicios de pe buze, însă durerea sfîşietoare trecu prin obrazul stîng şi se cuibări în piept şi în inimă. Lanterna mistui jumătate din Abram, iar pe Strelţov îl înfăţişă pe de-a-ntregul în conul ei de lumină. Braţul din şa doborî *papaha*[1] de pe capul lui Strelţov, şi smocul de păr de pe creştet i se făcu măciucă. Strelţov clătină din cap, deschise gura şi, pe neaşteptate, rosti cu voce slabă în şuierul viforniţei:

— A-ah, bandiţilor! Crăpare-ar fierea-n voi!

Lumina săltă în văzduh, apoi la picioarele lui Abram. Loviră în Strelţov ca într-un sac. Şi iarăşi simţi apăsîndu-l botul acela.

*

Amîndoi, Abram şi Strelţov, stăteau alături lîngă grămada uriaşă de scuturi, sub aceeaşi lucire albăstruie a lanternei, iar drept în faţa lor, oameni în mantale cenuşii umblau zornic de colo-colo, descălecau. În con mai nimereau cînd şi cînd ba cîte o puşcă şi o mînă, ba cîte un panaş roşu, galonat şi cu canaf la *papahă*, ba cîte o zornăitoare zăbală mestecată-ntre dinţi în spumă alburie.

Ardeau două lumini – una albă, rece şi înaltă, deasupra gării, şi una joasă, îngropată-n zăpadă, pe partea cealaltă, dincolo de terasament. Cernea tot mai rar, tot mai subţire şi nu se mai auzea nici vuiet, nici trosnet, iar viforul, tot mai slăbit, trecea în zbor egal şi lin prin conul de lumină, spulberînd în faţă şi după ceafă nori de ninsoare zvîntaţi, reci.

Strelţov avea faţa acoperită cu o mască roşie – îl bătuseră îndelung şi crunt pentru cutezanţă,

făcîndu-i capul zob. Loviturile îl înverşunaseră, devenise complet insensibil şi, privind doar cu un ochi, cu cel văzător şi plin de ură, celălalt fiind nevăzător şi roşu ca purpura, se propti cu mîinile schilodite de stivă şi, scuipînd sînge, rosti cu glas răguşit:

— Ehei... bandiţilor... Eh, muma voastră... Pe toţi o să vă găbuiască, pe toţi o să vă-mpuşte – pe toţi...

Uneori se iţea în con o siluetă cu un pistol negru şi costeliv în mînă şi îl lovea pe Strelţov cu mînerul. Atunci, secătuit de puteri, Strelţov urla, picioarele îi alunecau de lîngă stivă, şi el rămînea sprijinit doar în mîini.

— Dă mai cu sîrg!

— Mai repede!

Dinspre lumina aceea înaltă şi albă de deasupra gării răzbătu în evantai o salvă, apoi dispăru.

— Hai dă, dă odată, dă mai cu sîrg! ţipa hîrîit Strelţov. Ce tot chinuiţi oamenii de pomană?!

Strelţov era doar în cămaşă şi în pantalonii lui galbeni, vătuiţi; mantaua şi cizmele nu le mai avea pe el, iar obielele, desfăcute şi numai pete, se tîrau după el atunci cînd picioarele îi alunecau de lîngă scuturi. Abram însă era cu mantaua lui jerpelită şi în pîslari. Nu jinduise nimeni la ele, iar paiele aurii se iţeau paşnic, la fel ca de obicei, prin vîrful ferfeniţă al pîslarului stîng.

Abram avea o faţă cum nu mai văzuse nimeni nicicînd.

— Jidanul rîde! se miră bezna de dincolo de con.

— Ce-o să-mi mai rîdă el mie, răspunse vocea de bas.

Aşa, de la sine, fără să-l gîdile şi fără să simtă durere, lui Abram îi curgeau lacrimi din ochi, iar gura îi era sfîşiată, ca şi cum, văzînd ceva, ar fi zîmbit şi ar fi rămas aşa. Mantaua descheiată i se desfăcuse larg şi, nu se ştie de ce, el se ţinea cu mîinile de vipuşca pantalonilor săi negri; tăcea şi

se uita la ochiul acela bulbucat, cu pupila orbitoare.

„Uite că totul s-a isprăvit aşa cum bănuiam, gîndea el. Acuarela n-am s-o mai văd în nici un caz, nici focul. Şi n-o să se-ntîmple nimic, n-are rost să mai aştept – s-a sfîrşit.“

— Ia vezi, avertiză bezna. Conul se mişcă din loc, ochiul trecu în partea stîngă, şi acolo, drept în întuneric, vizavi de santinele, în găurile ţevilor de puşcă, se pitulă sfîrşitul negru. În momentul acela Abram îşi pierdu dintr-odată puterile şi începu să alunece – picioarele i-o luară razna. De aceea nu simţi deloc sfîrşitul fulgerător.

*

Viforul îşi perindă spiralele de-a lungul terasamentului, şi într-o oră totul se schimbă. Încetă să mai cearnă din văzduh şi din lături. Departe, deasupra cîmpurilor năpădite de zăpadă, norii se destrămară, se răzleţiră, şi prin luminişurile lăsate între ei se ivea la răstimpuri marginea haloului ce-nvăluia luna de aur. Atunci se aşternu peste cîmp un reflex diafan-lăptos şi perfid, se putu vedea cum se preling şinele în depărtări, iar grămada de scuturi deveni neagră şi diformă. Lumina cea înaltă de deasupra gării slăbea, dar cea gălbuie, de jos, rămînea constantă. Pe aceasta o văzuse mai întîi Abram, săltîndu-şi puţin pleoapele, şi multă vreme, parcă ţintuit locului, se uitase la ea. Lumina era constantă, dar pleoapele lui Abram ba se deschideau, ba se închideau şi de aceea i se părea că lumina clipeşte şi se îngustează.

Gîndurile lui erau ciudate, grele, inexplicabile şi amorţite – se întreba cum de nu şi-a ieşit din minţi, cum de s-a petrecut minunea aceasta uimitoare şi ce-i cu lumina cea galbenă...

Anevoie îşi trăgea după sine picioarele, de parcă i-ar fi fost frînte, cu trudă îşi înfigea coatele în zăpadă, îşi apăsa pieptul străpuns de glonţ şi se tîrî

astfel îndelungă vreme spre Strelţov: cam cinci paşi – în cinci minute. Cînd izbuti să răzbată pînă la el, îl atinse cu mîna, se convinse că e rece, întroienit, şi începu s-o ia tîrîş îndărăt. Se ridică în genunchi, apoi se clătină, îşi încordă puterile şi se ridică în picioare; îşi presă pieptul cu amîndouă mîinile. Făcu cîţiva paşi, se prăbuşi şi o porni iarăşi tîrîş spre terasament, fără să piardă nici o clipită din ochi lumina cea galbenă.

*

— Da cine-i acolo? Doamne, cine e? întrebă femeia cuprinsă de spaimă, ţinînd cu străşnicie de scoaba uşii. Sînt femeie singură, zău, copilaşu mi-i bolnav. Duceţi-vă la gară, hai, duceţi-vă.

— Lasă-mă să intru, lasă-mă, te rog! Sînt rănit, repeta Abram insistent, dar glasul îi era uscat, subţire şi melodios. Se agăţase de uşă cu amîndouă mîinile, dar o mînă nu-l asculta şi-i tot scăpa în jos; cel mai tare se temea că femeia o să închidă uşa. Sînt rănit, n-auziţi? repetă el.

— Îracan de mine, răspunse femeia şi întredeschise uşa.

Abram se tîrî în genunchi în micuţa tindă întunecoasă. Femeia făcu nişte ochi cît cepele şi se tot uita la cel care se tîrăşte, pe cînd Abram se uita drept în faţă, la lumina galbenă, şi o vedea aproape de tot. Sîsîia într-o lampă cu gaz, de trei focuri.

*

Noaptea se însenină de-a binelea abia spre dimineaţă. Geroasă şi cu spuzeală de stele. Dispuse în cruce, în mănunchiuri, în pătrate, stelele stăteau deasupra pămîntului îngropat, risipite-n tării – şi în punctul cel mai înalt, şi hăt departe, dincolo de pădurile tăcute, la orizont. Frig, ger şi cununa auroralã pe clina cerului, lîngă lună.

În cantonul de lîngă terasament era o căldură înăbuşitoare, şi luminiţa, la fel de neobosită şi galbenă, ardea zgîrcit, sîsîind.

Cantonieriţa şedea fără somn pe laviţa de lîngă masă şi se uita pe lîngă foc sus, pe cuptor, unde, sub un morman de boarfe şi sub un cojoc de oaie, zăcea, horcăind, trupul lui Abram.

Fierbinţeala trecea în valuri de la creier la picioare, apoi revenea în piept şi încerca să stingă micuţa lumînare de gheaţă ce sălăşluia în inimă. Flăcăruia ei se îngusta şi se lăţea ritmic, numărînd secundele şi marcîndu-le uniform şi molcom. Abram nu auzea lumînarea, auzea sîsîitul uniform al flăcării din sticla de lampă de trei focuri şi i se părea că flacăra aceea viază în capul său şi că acestei flăcări îi povesteşte el despre spiralele viforniţei, despre durerea sfîşietoare din fălci şi din creier, despre Strelţov cel întroienit. Abram voia să-l scoată pe Strelţov din troian şi să-l aducă aici, pe cuptor, dar el era greu la trup şi anevoios de smuls din troian, precum un ţăruş înfipt în pămînt. Abram voia să-şi scoată din creier flacăra galbenă, chinuitoare, şi s-o zvîrle cît colo, dar flacăra stătea cu îndărătnicie locului şi pîrjolea tot ce se afla înăuntrul capului său, care-i ardea ca focul. Minutarul de gheaţă din inimă dădea rateuri, şi ceasul vieţii începea să meargă într-un chip ciudat, de-a-ndoaselea; frig în loc de fierbinţeală simţea Abram trecîndu-i din zona capului către picioare, micuţa lumînare i se muta în cap, iar flacăra cea galbenă, în inimă, şi trupul lui zdrobit ajunse pradă unui tremur mărunt, pricinuit de malarie terţă, de extrasistole şi în discordanţă cu metronomul vieţii; şi atunci blana de oaie nu-i mai era de-ajuns şi ar fi vrut să umple tot cantonul, de jos pînă sus, cu blănuri şi să se ghemuiască acolo, pe culcuş de cărămizi încinse.

*

Au trecut anii. Şi se petrecu un eveniment pe cît de fericit, pe-atît de nefiresc: la club se aduseseră lemne. Erau umede, fireşte, dar şi lemnele umede se aprind – s-au aprins şi astea. Gura sobei vomita

nişte draci de foc sluţi, dogoarea năvălea şi dănţuia pe ghirlanda uscată de brad, pe podea, pe faţa Broniei şi pe lentele portretului, smulgîndu-i marginea bărbii. Bronia şedea ghemuită chiar la gura sobei, privind ţintă la flacără şi cuprinzîndu-şi genunchii cu braţele, în timp ce pîslarii maronii, miţoşi, îşi iţeau vîrfurile şi se încălzeau de la unul dintre dracii de foc. Capul Broniei era roşu ca macul din pricina nelipsitei benzi, pe care o purta legată într-un nod îndrăzneţ.

Restul şedeau în semicerc pe scaunele desfundate şi ascultau peroraţia lui Gruznîi. Iak povestea cu o voce de bas despre nişte atacuri, despre nişte nopţi geroase, despre războiul cel cumplit. Din tot ce înşira reieşea că Iak era un om curajos şi plin de viaţă. Şi, realmente, era curajos. Cînd termină, scuipă în găleata cenuşie, încinsă cu brîu, şi slobozi un rotocol de fum scîrbos de tutun muced şi ieftin.

— Acum urmează Abram, spuse Bronia, dumnealui e un adevărat profesor. Şi poate să ne povestească lucruri interesante. E rîndul dumneavoastră, Abram, spuse ea poticnit, căci numai Abram, sosit de curînd, avea de la ea parte de „dumneavoastră“ în discuţii.

Mărunt, zburlit ca o vrabie, el ieşi din rîndul din spate şi nimeri în flacără în toată splendoarea lui. Era îmbrăcat cu o scurtă vătuită, cum purtau pe vremuri neguţătorii de cereale şi făinuri, şi cu nişte pantaloni faimoşi, unici în întreaga facultate muncitorească, dacă nu cumva în întreaga lume: de culoare maro, cu un ciudat reflex verzui, largi în partea de sus şi înguşti la bază. Nu se ştie de ce, nu acopereau niciodată urechea din dreapta bocancului, ci se odihneau deasupra, permiţînd oricui să vadă o dungă din ciorapul gri al lui Abram.

Stăpînul pantalonilor era surd şi de aceea, păstrînd veşnic pe chip un zîmbet politicos,

sfielnic, punea, cînd era nevoie, mîna pîlnie la urechea stîngă.

— Aveţi cuvîntul, Abram, dispuse Bronia cu voce tare, cum vorbeau toţi cu el. Pesemne că dumneavoastră n-aţi luptat, aşa că povestiţi-ne orice, în general...

Vrabia zburlită aruncă o privire în sobă şi, stăpînindu-şi glasul, ca să nu vorbească mai tare decît trebuia, prinse a povesti. În cele din urmă se lăsă dus de val şi, adresîndu-se flăcării şi benzii de culoarea macului ce împodobea capul Broniei, povesti cu înflăcărare. Voia să pună în istorisire totul: şi spiralele viforului, şi inopinatele apariţii ale acelor boturi de cal, şi cum poate să fie frica înfiorătoare şi informă atunci cînd mori şi n-ai nici o speranţă. Vorbea la persoana a treia despre două santinele din regimentul de gardă, vorbea, ridicînd într-un chip înduioşător din sprîncene, cum una dintre ele, fiind împuşcată, nu murise şi se tîrîse întruna drept spre lumina galbenă, despre muierea-cantonieriţă, despre spital, unde un doctor îi asigura pe toţi că santinela nu poate nicicum să supravieţuiască şi cum această santinelă a supravieţuit... Abram îşi ţinea mîna stîngă în buzunarul scurtei, iar cu dreapta arăta spre focul din sobă, ca şi cum focul ar fi şi apucat să zugrăvească acolo întreg tabloul istorisirii. Cînd termină, privi cu groază în sobă şi spuse:

— Uite-aşa...

Tăceau în continuare cu toţii.

Iak privi cu condescendenţă la pantalonii aceia maro şi spuse:

— Au fost şi de-astea... Cum să nu... S-au petrecut în Ucraina. Dar cele povestite cui i s-au întîmplat?!

Vrabia tăcu o vreme şi răspunse cu sfială:

— Mie mi s-au întîmplat.

Apoi, după un alt moment de tăcere, adăugă:

— Ei, eu mă duc la bibliotecă.

Şi plecă, şchiopătînd uşor, ca de obicei.

Toate capetele se întoarseră în direcţia aceea, petrecîndu-l multă vreme cu privirea, fără a-şi lua ochii de la pantalonii maro, pînă ce picioarele lui Abram străbătură vastul spaţiu al sălii şi dispărură dincolo de uşă.

Traducere de Mircea Aurel Buiciuc

1 Căciulă caucaziană (rus.).

Însemnările unui tînăr medic

Ştergarul cu cocoş

Dacă un om n-a mers într-o căruţă trasă de cai pe drumurile părăginite de ţară, nu are rost să-i povestesc: oricum n-ar înţelege. Iar celui care a mers, nici nu vreau să-i aduc aminte.

Voi spune pe scurt: cele patruzeci de verste care despart oraşul reşedinţă de judeţ Graciovka de spitalul din Muriino[1] le-am străbătut cu un surugiu exact într-o zi şi o noapte. Şi chiar cu o precizie curioasă: la ora două a zilei de 16 septembrie 1917 eram în dreptul ultimei magazii amplasate la marginea frumosului oraş Graciovka, iar la două şi cinci minute, în ziua de 17 septembrie a aceluiaşi neuitat an 1917, coboram în curtea spitalului din Muriino, pe iarba strivită, muribundă şi fleşcăită din cauza ploii de septembrie. Iată în ce hal coborîsem: picioarele îmi înţepeniseră, şi încă atît de tare, încît eu tot aici, în curte, răsfoiam confuz în gînd paginile manualelor, încercînd resemnat să-mi amintesc dacă există într-adevăr sau mi s-o fi năzărit în vis în satul Grabilovka o boală din cauza căreia omului îi înţepenesc muşchii. Cum s-o fi numind blestemata, pe latineşte? Fiecare dintre muşchii aceştia mă chinuia cu o durere insuportabilă, asemănătoare cu durerea de dinţi. Despre degetele de la picioare nici n-avea rost să mai vorbesc – nu se mai mişcau în cizme, stăteau inerte ca nişte cioturi de lemn. Recunosc că într-un acces de descurajare am blestemat în şoaptă medicina şi cererea pe care cu cinci ani mai înainte i-o înaintasem rectorului universităţii. De sus, în acest timp burniţa ca prin sită. Paltonul mi se umflase ca un burete. Cu degetele de la mîna dreaptă am încercat zadarnic să apuc toarta geamantanului şi pînă la urmă am scuipat în iarba udă. Degetele mele nu puteau să apuce nimic şi

iarăşi, saturat de felurite cunoştinţe din cărţile de medicină, mi-am amintit o maladie, paralizia.

„*Paralisis*“, mi-am spus în gînd cu disperare, naiba ştie de ce.

— P-pe… pe drumurile voastre, am deschis eu vorba cu buzele de lemn, învineţite, trebuie să te o-ob… bişnuieşti să mergi.

Şi, spunînd acestea, nu ştiu de ce m-am uitat fix la surugiu, deşi el, la drept vorbind, nu era vinovat de starea drumului.

— Eh… tovarăşe doctor, mi-a răspuns surugiul, de-abia mişcîndu-şi şi el buzele de sub mustăcioara blondă, de cincisprezece ani umblu şi tot nu mă pot obişnui.

Am tresărit, m-am uitat melancolic la clădirea albă, scorojită, cu etaj, la pereţii de bîrne nevăruite ale căsuţei felcerului, la viitoarea mea reşedinţă, o casă cu două caturi, foarte curată, cu ferestre sumbre, enigmatice, după care am oftat prelung. Şi deodată, în locul cuvintelor latineşti, mi-a trecut prin minte fraza dulce pe care, în creierii înnebuniţi de hurducături, o cînta un tenor grăsuţ cu coapse albastre:

„Salutare, liman sfînt!“[2]

Adio, adio pe vecie, Teatru Mare, cu zidurile aurii şi roşii, adio, Moscovă, adio, vitrine… ah, adio.

„Data viitoare o să mă îmbrac cu un cojoc, m-am gîndit cuprins de o disperare înverşunată şi trăgeam de curelele geamantanului cu mîinile amorţite. Cu toate că… chiar dacă data viitoare va fi octombrie… am să mă îmbrac cu două cojoace. Şi mai devreme de o lună nu mă duc, nu mă duc la Graciovka… Gîndiţi-vă şi dumneavoastră… a trebuit să rămîn undeva peste noapte! Făcusem doar douăzeci de verste şi ne pomenisem într-o

beznă de mormînt… în noapte… am fost nevoit să înnoptez la Grabilovka… învăţătorul m-a primit în casa lui… Iar în dimineaţa asta am plecat la ora şapte. Şi uite că mergi… sfinţi părinţi… mai încet decît un om pe jos. O roată se afundă într-o groapă, alta se ridică în văzduh, geamantanul îţi cade pe picioare, apoi te prăvăleşti pe-o coastă, după care pe cealaltă, pe urmă pici cu nasul înainte, apoi te loveşti cu ceafa de ceva. Iar de sus burniţează întruna şi oasele îţi amorţesc. Păi cine ar fi putut să creadă că la mijlocul lui septembrie omul poate îngheţa în cîmp ca într-o iarnă cumplită?! Dar uite că poate. Şi, în timp ce te dă gata moartea înceată, vezi aceeaşi privelişte. În dreapta, cîmpul gîrbovit, erodat, în stînga o pădurice pipernicită, iar lîngă ea case părăginite, cenuşii, vreo cinci sau şase. Şi parcă în ele n-ar trăi nici un suflet de om. Tăcere, tăcere peste tot…“

În sfîrşit, geamantanul a cedat. Surugiul s-a opintit în el cu pîntecele şi l-a împins de-a dreptul spre mine. Am vrut să-l ţin de curea, dar mîna a refuzat să funcţioneze şi tovarăşul meu de drum, umflat, de care mi se urîse, ticsit cu cărţi şi felurite catrafuse, s-a prăbuşit de-a dreptul pe iarbă, lovindu-mă peste picioare.

— Of, Dumne… a început surugiul speriat, dar eu nu i-am reproşat nimic – oricum picioarele mele nu erau bune decît de aruncat.

— Hei, cine-i acolo? Hei! a început surugiul să strige şi s-a apucat să dea din mîini ca un cocoş din aripi. Hei, l-am adus pe doctor!

Atunci, în geamurile întunecate ale căsuţei felcerului s-au arătat nişte feţe, s-au lipit de ele, s-a trîntit o uşă şi iată că am văzut şontîcăind spre mine un om cu un paltonaş rupt şi cizme în picioare. Respectuos şi grăbit, şi-a scos şapca, a făcut în fugă doi paşi spre mine, cine ştie de ce a zîmbit ruşinat şi m-a salutat cu voce răguşită:

— Bună ziua, tovarăşe doctor.

— Cine eşti dumneata? l-am întrebat.

— Egorîci mi-s, s-a recomandat omul. Paznicul de aici. Păi noi vă aşteptăm, vă tot aşteptăm…

Şi îndată mi-a înşfăcat geamantanul, l-a aburcat pe umăr şi a luat-o înainte. Eu şchiopătam în urma lui, străduindu-mă fără succes să vîr mîna în buzunarul de la pantaloni ca să scot portofelul.

În fapt, omul are nevoie de foarte puţin. Şi în primul rînd are nevoie de foc. Plecînd spre Murie, un loc uitat de lume, îmi aduc aminte că încă de la Moscova îmi dădusem mie însumi cuvîntul să mă port cu prestanţă. Înfăţişarea mea tinerească îmi otrăvea existenţa la început. Trebuia să mă prezint fiecăruia:

— Doctorul cutare.

Şi fiecare, obligatoriu, îşi ridica sprîncenele şi întreba:

— Chiar aşa? Şi eu care credeam că sînteţi încă student.

— Nu, am absolvit, răspundeam eu posac şi mă gîndeam: „Ar trebui să port ochelari, asta-i“. Dar n-aveam de ce să port ochelari, ochii îmi erau sănătoşi şi seninătatea lor încă nu fusese întunecată de experienţa de zi cu zi. Neavînd posibilitatea să mă apăr cu ajutorul ochelarilor de zîmbetele întotdeauna îngăduitoare şi blînde, încercam să-mi compun o atitudine specială, care să inspire respect. Încercam să vorbesc ponderat şi convingător, să-mi temperez, în limita posibilităţilor, mişcările impetuoase, să nu alerg, aşa cum aleargă oamenii de douăzeci şi trei de ani după absolvirea universităţii, ci să merg. Toate astea îmi ieşeau foarte prost, cum îmi dau seama acum, după ce au trecut atîţia ani.

În momentul respectiv mi-am încălcat codul nescris de comportament. Şedeam ghemuit, şedeam numai în ciorapi şi nu undeva în cabinet, ci la bucătărie şi, ca un adorator al focului, cu inspiraţie şi patimă, mă întindeam spre lemnele de mesteacăn, care ardeau sub plită. În stînga mea era o putinică întoarsă cu fundul în sus, iar pe ea se

aflau ghetele mele alături de un cocoş, cu gîtul însîngerat, jumulit de penele adunate alături într-o grămăjoară pestriţă. Cu toate că eram încă în starea de înţepenire, reuşisem să fac o serie întreagă de acţiuni pe care le pretindea însăşi viaţa.

Aksinia cea cu nasul ascuţit, soţia lui Egorîci, fusese validată în funcţia de bucătăreasă. Ca urmare a acestui fapt, cocoşul pierise răpus de mîinile ei. Urma să-l mănînc. Am făcut cunoştinţă cu toţi. Pe felcer îl chema Demian Lukici, cele două moaşe erau Pelagheia Ivanovna şi Anna Nikolaevna. Am reuşit să vizitez spitalul şi, cu o claritate desăvîrşită, m-am convins că instrumentarul este cît se poate de bogat. Cu aceeaşi claritate am fost nevoit să recunosc (în sinea mea, fireşte) că foarte multe dintre instrumentele ce străluceau feciorelnic aveau meniri absolut necunoscute mie. Nu numai că nu le ţinusem niciodată în mînă, dar, sincer vorbind, nici măcar nu le văzusem.

— Hm, am mormăit eu destul de semnificativ, totuşi aveţi un instrumentar excelent. Hm…

— Cum să nu, a observat mieros Demian Lukici, astea-s rodul strădaniilor predecesorului dumneavoastră, Leopold Leopoldovici. Dumnealui opera de dimineaţă pînă seara.

În momentul acela m-au trecut sudori reci şi m-am uitat cu tristeţe la dulăpioarele ce străluceau ca oglinda.

Apoi am trecut prin saloanele pustii şi m-am convins că în ele pot să încapă lejer patruzeci de oameni.

— Leopold Leopoldovici avea uneori şi cîte cincizeci, m-a consolat Demian Lukici, iar Anna Nikolaevna, o femeie cu o coroană de păr cărunt, a spus, cine ştie de ce:

— Dumneavoastră, doctore, păreţi atît de tînăr, atît de tînăr… Chiar că-i de mirare. Parcă aţi fi student…

„Ptiu, drace, m-am gîndit, parcă s-ar fi vorbit cu toţii între ei, pe onoarea mea!“

Şi am bombănit printre dinţi, rece:

— Hm… nu, eu… adică… da, par mai tînăr decît sînt…

Apoi am coborît la farmacie şi imediat am văzut că acolo numai laptele de pasăre lipsea. În cele două camere cam întunecoase mirosea puternic a ierburi şi pe poliţe erau de toate. Chiar şi medicamente străine patentate şi cred că nu trebuie să mai adaug că nu auzisem niciodată nimic despre ele.

— Leopold Leopoldovici le-a comandat, mi-a raportat cu mîndrie Pelagheia Ivanovna.

„Acest Leopold a fost un om de-a dreptul genial“, mi-am zis şi am fost copleşit de respect pentru misteriosul Leopold, care părăsise liniştitul sat Murie.

În afară de foc, omul mai are nevoie de ceva: să se deprindă cu locul. Cocoşul îl mîncasem de mult, Egorîci îmi umpluse salteaua cu fîn, o acoperise cu un cearşaf, lampa ardea în cabinetul din reşedinţa mea. Stăteam pe un scaun şi, ca vrăjit, mă uitam la cea de-a treia realizare a legendarului Leopold: dulapul era ticsit cu cărţi. Numai ghiduri medicale în limbile rusă şi germană am numărat în fugă vreo treizeci de volume. Dar terapia! Atlase splendide, cu scoarţe de piele!

Se apropia seara, iar eu mă familiarizam cu locul.

„N-am nici o vină, îmi ziceam îndărătnic şi chinuitor, am diplomă, am cincisprezece note de cinci[3]. I-am prevenit încă din oraşul acela mare că vreau să vin ca medic secundar. Nu. Mi-au zîmbit şi mi-au spus: «O să vă obişnuiţi». Uite ce înseamnă să te obişnuieşti. Dar dacă au să-mi aducă un pacient cu hernie? Explicaţi-mi cum am să mă obişnuiesc cu ea. Şi mai ales cum se va simţi un bolnav cu hernie ajuns pe mîinile mele? O să se

obişnuiască pe lumea cealaltă (în momentul acesta m-au trecut fiori reci pe şira spinării)…

Dar o apendicită acută? Ha! Dar angina difterică a copiilor de ţărani? Cînd este indicată traheotomia? De fapt, şi fără traheotomie n-o să-mi fie prea uşor… Dar… d... naşterile! De naşteri am uitat! Poziţii patologice. Ce-am să fac? Poftim? Ce om uşuratic sînt! Trebuia să refuz această circumscripţie. Trebuia. Să-şi fi găsit alt Leopold.“

Trist, m-am plimbat prin semiîntunericul cabinetului. Cînd am ajuns în dreptul lămpii, am văzut cum, în bezna nemărginită a cîmpiilor, a apărut faţa mea palidă alături de fulgerările lămpii din fereastră.

„Sînt ca Falsul Dmitri[4]“, mi-am zis eu deodată prosteşte şi m-am aşezat iarăşi la masă. Vreo două ore m-am chinuit în singurătate şi am ajuns într-un asemenea hal, încît nervii n-au mai rezistat spaimelor create de mine însumi. Apoi am început să mă calmez şi chiar să-mi fac anumite planuri.

Bun… Mi-au zis că acum vine foarte puţină lume la consultaţii. În sate se meliţă inul, drumurile sînt desfundate… „Numaidecît or să-ţi aducă o hernie, mi-a trîntit-o o voce aspră în creieri, pentru că pe drumul înfundat un om cu guturai (o boală uşoară) n-are să vină, dar pe unul cu hernie au să-l aducă, fii liniştit, dragă colega doctor.“

Vocea era deşteaptă, nu? M-am cutremurat.

„Taci, i-am spus vocii, nu-i obligatoriu să fie o hernie. Ce-i cu neurastenia asta? Dacă ai intrat în horă, trebuie să joci.“

„Dacă te-ai dat mare, trebuie să fii şi tare“, mi-a răspuns caustic vocea.

Bine… n-am să mă despart de îndreptar… Dacă-i nevoie să prescriu o reţetă, mă pot gîndi în timp ce-mi spăl mîinile. Ghidul medical o să-l ţin deschis chiar pe registrul de consultaţii. Am să prescriu reţete utile, dar uşoare. De pildă, salicilat de sodiu, 0,5, cîte un praf, de trei ori pe zi…

„Poţi să-i prescrii bicarbonat“, mi-a replicat interlocutorul lăuntric, bătîndu-şi în mod evident joc de mine.

Ce-are a face aici bicarbonatul? Am să-i prescriu ipecacuana, infuzie… de 180. Sau de două sute. Daţi-mi voie.

Şi pe loc, deşi nimeni, în singurătate, lîngă lampă, nu-mi cerea ipecacuana, am răsfoit şovăielnic ghidul medical, am verificat ipecacuana şi în acelaşi timp am citit maşinal că există pe lume nu ştiu ce „insipin“. Iar acesta nu-i altceva decît „eter sulfuric al acidului metilglicolic“… Ca să vezi, nu are gust de chinină! Dar la ce bun? Şi cum să-l prescriu? O fi sub formă de prafuri? Lua-l-ar naiba!

„Insipinul ca insipinul, dar ce-ai să faci, totuşi, cu hernia?“ mă bătea cu încăpăţînare la cap spaima din talazul vocii.

„Am să-l vîr pe bolnav în cadă, mă apăram eu cu exasperare, în cadă. Şi am să încerc să i-o pun la loc.“

„E strangulată, îngerul meu! Ce să caute aici, la naiba, căzile! E strangulată, îmi cînta spaima cu voce de demon. Trebuie s-o operezi…“

În momentul acesta am cedat şi aproape am izbucnit în plîns. Şi i-am trimis o rugă beznei de dincolo de fereastră: să am parte de orice, numai de o hernie strangulată nu.

Iar oboseala îmi îngîna:

„Mai bine culcă-te, esculap nenorocit. Te odihneşti, iar mîine dimineaţă o să vezi. Calmează-te, tinere neurastenic. Uită-te: bezna de afară e liniştită, dorm cîmpurile reci, nu-i nici o hernie. Iar dimineaţă o să vezi. O să te obişnuieşti… dormi. Lasă atlasul… Oricum nu pricepi acum nici o iotă. Ai să te obişnuieşti… Inelul herniar…“

Nici nu mi-am dat seama cum a dat buzna. Îmi amintesc că zăvorul de la uşă a zdrăngănit, Aksinia a piuit ceva. Şi de afară se auzise un scîrţîit de căruţă.

Era fără căciulă, într-un cojoc scurt, descheiat, cu barba vîlvoi, cu ochii nebuni.

Şi-a făcut cruce, s-a prăbuşit în genunchi şi s-a trîntit cu fruntea de duşumea. Toate astea spre mine.

„Pînă aici mi-a fost“, mi-am zis eu cu tristeţe.

— Ce faceţi, ce faceţi? am bîiguit şi l-am tras de mîneca cenuşie.

Faţa i se schimonosise şi el, cu sufletul la gură, a început să bîiguie drept răspuns nişte cuvinte sacadate:

— Domnule doctor, domnule… singura, sing… singura! a strigat cu o voce sonoră, de om tînăr, astfel încît abajurul lămpii s-a cutremurat. Of, Doamne… Oh… Mîhnit, a început să-şi frîngă mîinile şi iar s-a trîntit cu fruntea de scîndurile podelei, de parcă ar fi vrut să şi-o spargă. De ce? De ce sîntem pedepsiţi? Cu ce Te-am mîniat?

— Ce-i? Ce s-a întîmplat?! am strigat eu simţind că mi se răcesc obrajii.

El a sărit în picioare, agitîndu-se încoace şi încolo, şi mi-a şoptit aşa:

— Domnule doctor… ce vreţi… vă dau bani… luaţi bani cîţi vreţi. Cîţi vreţi. O să vă facem rost de provizii… numai să nu moară. Numai să nu moară… Poate să rămînă beteagă. Poate! striga el spre tavan. Avem cu ce-o hrăni, avem.

Faţa palidă a Aksiniei se vedea în pătratul negru al uşii. Tristeţea se încolăcea împrejurul inimii mele.

— Ce?... Ce-i? Spune! am strigat cu durere.

El s-a potolit şi, în şoaptă, de parcă mi-ar fi destăinuit un secret, mi-a spus, şi ochii i-au devenit infinit de adînci.

— A nimerit în maşina de meliţat…

— În maşina de meliţat… de meliţat?... am repetat eu. Ce-i asta?

— Meliţau in, meliţau… domnule doctor… m-a lămurit Aksinia în şoaptă. Maşina de meliţat… Meliţă in…

„Iată începutul. Iată-l. Ah, de ce am venit aici!“ mi-am zis eu înspăimîntat.

— Cine?

— Fata mea, a răspuns el în şoaptă, după care a strigat: Ajutaţi-mă! Apoi s-a prăbuşit iar la pămînt şi părul lui tuns pe la tîmple i s-a revărsat peste ochi.

*

Lampa scialitică cu abajurul strîmb de tablă ardea cu flacără mare, ale cărei margini păreau două coarne. Pe masa de operaţie, pe muşamaua albă, mirosind a proaspăt, am văzut-o – şi hernia mi s-a şters din memorie.

Părul blond, un pic roşcat, îi atîrna pe marginea mesei, încîlcit şi uscat. Cosiţa era gigantică şi capătul ei atingea podeaua. Fusta de stambă era sfîşiată şi sîngele de pe ea avea culori diferite – o pată cafenie, o pată grasă, purpurie. Lumina lămpii scialitice mi s-a părut galbenă şi vie, iar faţa fetei – de hîrtie, albă, nasul – ascuţit.

Pe faţa ei albă, ca de ghips, nemişcată, se stingea o frumuseţe într-adevăr rară. Nu întîlneşti întotdeauna, nu întîlneşti des asemenea frumuseţe.

Timp de vreo zece secunde, în sala de operaţie a fost linişte, dar de după uşa închisă se auzea cum cineva striga surd şi se dădea cu capul de perete.

„S-a smintit, mi-am zis, iar infirmierele îi dau de băut… De ce are o fată atît de frumoasă? Cu toate că trăsăturile feţei lui nu sînt regulate… Probabil că maică-sa o fi fost frumoasă… E văduv…“

— E văduv? am întrebat eu în şoaptă, maşinal.

— Văduv, mi-a răspuns încet Pelagheia Ivanovna.

În acest moment, cu o mişcare bruscă, parcă răutăcioasă, de jos în sus, Demian Lukici i-a sfîşiat fusta şi i-a scos îndată trupul la iveală. M-am uitat şi ceea ce am văzut a întrecut aşteptările mele. Piciorul stîng, propriu-zis, nu-l mai avea. Începînd de la genunchiul zdrobit, rămăsese o zdreanţă însîngerată, alcătuită din muşchii făcuţi harcea-parcea, din care se iţeau în toate părţile aşchiile ascuţite ale oaselor zdrobite. Piciorul drept avea gamba fracturată astfel încît capetele celor două oase răzbătuseră în afară, străpungînd pielea. Din această cauză laba piciorului zăcea fără viaţă, parcă separat, răsucită într-o parte.

— Da, a rostit încet felcerul şi n-a mai adăugat nimic.

În momentul acela mi-am revenit din încremenire şi i-am căutat pulsul. Nu l-am găsit la mîna ei rece. Doar peste cîteva secunde am descoperit o undă rară, de-abia perceptibilă. A trecut… apoi a urmat o pauză, în decursul căreia am apucat să mă uit la nările vinete şi la buzele albe… Am vrut să spun: gata… dar, din fericire, m-am abţinut… Iarăşi a trecut o undă subţire ca un fir de aţă.

„Iată cum se stinge un om zdrobit, mi-am zis, aici nu mai poţi face nimic…“

Dar deodată, cu asprime, fără să-mi recunosc nici eu vocea, am spus:

— Camfor!

Anna Nikolaevna s-a aplecat la urechea mea şi mi-a şoptit:

— La ce bun, doctore? N-o mai chinuiţi. N-are rost să-i mai facem injecţie. Acuşi moare… N-o s-o puteţi salva…

I-am aruncat o privire furioasă, întunecată şi i-am spus:

— Camfor, vă rog.

Aşa că Anna Nikolaevna, cu faţa roşie, jignită, s-a repezit imediat la masă şi a spart o fiolă.

După cît se pare, nici felcerul nu era de acord cu camforul. Totuşi, a pus mîna repede şi dibaci pe seringă şi uleiul galben a pătruns sub pielea umărului.

„Mori! Mori mai repede, m-am gîndit eu, mori! Căci ce-o să mă fac cu tine?“

— Moare îndată, mi-a şoptit felcerul, de parcă mi-ar fi ghicit gîndurile. S-a uitat la un cearşaf, dar s-a răzgîndit pesemne: îi părea rău să-l murdărească de sînge. Totuşi, peste cîteva secunde, a fost nevoit să acopere bolnava. Aceasta zăcea ca un cadavru, dar nu murea. Brusc, în capul meu se făcu lumină ca sub plafonul de sticlă al uitatei noastre săli de disecţie.

— Mai mult camfor, am spus răguşit.

Şi iarăşi, supus, felcerul i-a injectat uleiul.

„Oare chiar n-o să moară?... mi-am zis eu cu disperare. Oare chiar va trebui…“

Totul mi s-a limpezit în creier şi deodată, fără nici un fel de manuale, fără sfaturi, fără nici un ajutor, mi-am dat seama – siguranţa că mi-am dat seama era de fier – că trebuie chiar acum, pentru prima dată în viaţa mea, pe corpul unui muribund, să fac o amputaţie. Şi omul acesta va muri sub bisturiu. Ah, va muri sub bisturiu. Căci nu mai are sînge! Pe drumul de zece verste tot sîngele s-a scurs prin picioarele sfărîmate şi nici măcar nu pot şti dacă ea mai simte ceva, dacă aude. Fata tace. Ah, de ce nu moare? Ce-o să spună smintitul ei tată?

— Faceţi pregătirile pentru amputaţie, i-am spus felcerului cu voce străină.

Sora m-a privit ciudat, dar prin ochii felcerului a trecut o scînteie de milă şi el a început să-şi facă de lucru cu instrumentele. Primusul a început să duduie sub mîinile lui…

A trecut un sfert de ceas. Cu o spaimă superstiţioasă mă uitam la ochiul stins, ridicînd pleoapa rece. Nu pricep nimic… Cum poate trăi un semicadavru? Picăturile de sudoare îmi curgeau

nestăvilit pe frunte de sub boneta albă, iar Pelagheia Ivanovna îmi ştergea sudoarea sărată cu o bucată de tifon. În rămăşiţele de sînge care mai curgeau prin venele fetei acum plutea şi nişte cofeină. Trebuia să i-o injectăm sau nu? Anna Nikolaevna, de-abia atingîndu-i coapsele, mîngîia umflăturile ieşite din cauza serului fiziologic. Iar fata trăia.

Am luat bisturiul, încercînd să imit pe cineva (la universitate, văzusem o singură amputaţie în viaţa mea)… Acum imploram soarta ca fata să nu moară în următoarea jumătate de oră… „Să moară în salon, după ce termin operaţia…“ În favoarea mea nu lucra decît bunul simţ, stimulat de neobişnuitul situaţiei. Cu o mişcare circulară şi dibace, ca un măcelar cu experienţă, am incizat coapsa cu bisturiul foarte ascuţit şi pielea s-a dat deoparte, fără să sîngereze deloc. „Dacă au să înceapă vasele să sîngereze, ce-am să mă fac?“ m-am gîndit şi, ca un lup, m-am uitat la mormanul de pense hemostatice. Am tăiat o bucată mare din carnea fetei şi un vas – era de forma unui tubuleţ albicios –, dar n-a curs din el nici o picătură de sînge. L-am prins cu o pensă şi am înaintat. Pensele hemostatice le puneam peste tot, unde presupuneam că trebuie să existe vase de sînge… „*Arteria*… *arteria*… cum naiba i-o fi zicînd?...“ Sala de operaţie începuse să semene a clinică. Pensele hemostatice atîrnau ca nişte ciorchini. Cu o bucată de tifon, au fost trase în sus cu carne cu tot, iar eu, cu ferăstrăul strălucitor, cu zimţi fini, am început să tai osul rotund.

„De ce nu moare?... E ceva uimitor… ah, cîtă viaţă are omul în el!“

Şi osul a căzut. În mîinile lui Demian Lukici a rămas ceea ce fusese piciorul fetei. Fire de păr, carne, oase! Toate astea au fost aruncate cît colo şi pe masă a rămas fata parcă scurtată cu o treime, cu ciotul întins într-o parte. „Încă un pic… nu muri, mă gîndeam eu plin de inspiraţie, rabdă pînă în

salon, lasă-mă să ies cu bine din această situaţie teribilă a vieţii mele.“

Apoi am făcut ligaturile, după care, clănţănind din portac, am început, cu suturi rare, să cos pielea… dar m-am oprit, fulgerat de un gînd, dumirit ce trebuie să fac… Am lăsat un canal de drenaj… am băgat în el un tampon de tifon… Sudoarea îmi împăienjenea ochii şi mi se părea că sînt într-o baie de abur…

Mi-am tras sufletul. M-am uitat greoi la ciot, la faţa ca de ceară. Am întrebat:

— Trăieşte?

— Trăieşte… mi-au răspuns, ca un ecou tăcut, felcerul şi Anna Nikolaevna, amîndoi deodată.

— Mai trăieşte un pic, mi-a spus felcerul la ureche, numai din buze, fără sunet. Apoi s-a poticnit şi m-a sfătuit delicat: De celălalt picior puteţi să nu vă atingeţi, doctore. O să-l înfăşurăm în tifon… altfel nu rezistă pînă în salon… Ce spuneţi? Cel mai bine e cînd bolnavul nu moare în sala de operaţie.

— Daţi-mi ghips, i-am replicat eu cu voce hîrîită, împins de o forţă necunoscută.

Toată duşumeaua era mînjită de pete albe şi noi toţi eram scăldaţi în sudoare. Semicadavrul zăcea nemişcat. Piciorul drept îi era bandajat cu ghips şi pe tibie se căsca o fereastră pe care, plin de inspiraţie, i-o lăsasem la locul fracturii.

— Trăieşte… a hîrîit felcerul mirat.

Apoi s-au apucat s-o ridice şi sub cearşaf se vedea un gol gigantic – o treime din trupul ei l-am lăsat în sala de operaţii.

Pe urmă au început să se mişte umbre pe coridor, infirmierele umblau repede şi eu am văzut cum pe perete s-a furişat silueta zburlită a unui bărbat şi a scos un geamăt uscat. Dar bărbatul a fost scos afară. Şi s-a făcut linişte.

Îmi spălam mîinile însîngerate pînă la coate în sala de operaţii.

— Doctore, aţi făcut multe amputaţii, nu-i aşa? m-a întrebat deodată Anna Nikolaevna. Foarte, foarte bine… La fel ca Leopold…

Pe buzele ei, cuvîntul „Leopold“ suna în mod constant ca „Doyen“[5].

M-am uitat pe sub sprîncene la feţele lor. Şi la toţi – la Demian Lukici şi la Palagheia Ivanovna – am remarcat în ochi respect şi uimire.

— Hm… eu… N-am amputat decît de două ori, vedeţi dumneavoastră…

De ce am minţit? Acum nu pot să înţeleg asta.

În spital s-a făcut linişte. De tot.

— Cînd o să moară, trimiteţi neapărat după mine, i-am ordonat cu jumătate de voce felcerului şi acesta, în loc de „bine“, cine ştie de ce, mi-a răspuns respectuos:

— Am înţeles.

Peste cîteva minute eram lîngă lampa verde din cabinetul locuinţei doctorului. Casa era tăcută.

Faţa mea palidă se reflecta în geamul întunecat.

„Nu, nu semăn cu Falsul Dmitri şi, vedeţi dumneavoastră, parcă am îmbătrînit… O cută deasupra rădăcinii nasului… Îndată o să bată cineva la uşă… O să-mi spună: «A murit…» Da, am să mă duc să mă uit la ea pentru ultima oară… Curînd or să răsune bătăile în uşă…“

*

Cineva a bătut la uşă. Asta se întîmpla după două luni şi jumătate. În geam strălucea una dintre primele zile de iarnă.

A intrat el; l-am văzut bine doar atunci. Da, într-adevăr, trăsăturile feţei îi sînt regulate. Are vreo patruzeci şi cinci de ani. Ochii îi scînteiază.

Apoi s-a auzit un foşnet… pe două cîrje a ţopăit înăuntru o fată de o frumuseţe fermecătoare, cu un singur picior, într-o fustă largă de tot, brodată la poale şi cu bordură roşie.

S-a uitat la mine şi obrajii i s-au îmbujorat.

— La Moscova… la Moscova… Şi m-am apucat să scriu adresa. Acolo au să-ţi pună o proteză, un picior artificial.

— Sărută-i mîna, i-a spus pe neaşteptate taică-său.

M-am zăpăcit atît de tare, încît, în loc de buze, am sărutat-o pe nas.

Atunci fata, sprijinindu-se în cîrje, a desfăcut o legăturică şi a căzut de acolo un ştergar lung, alb ca zăpada, pe care era brodat fără prea mare artă un cocoş roşu. Deci asta ascundea sub pernă atunci cînd mă duceam s-o consult. Da, îmi amintesc, avea aţa pe masă.

— Nu-l iau, am spus eu şi chiar am dat din cap. Dar faţa, ochii ei deveniseră atît de rugători, încît l-am luat.

Şi mult timp ştergarul a atîrnat în dormitorul meu din Muriino, apoi a pribegit cu mine. Pînă la urmă s-a uzat, s-a găurit şi a dispărut, cum se şterg şi dispar amintirile.

Botezul primei naşteri complicate

Zburau zilele în spitalul din N şi începusem să mă obişnuiesc puţin cîte puţin cu noua mea viaţă.

În sate, ca şi mai înainte, se meliţa in, drumurile rămîneau impracticabile şi nu veneau la consultaţie mai mult de cinci oameni. Serile le aveam cu desăvîrşire libere şi mi le dedicasem trierii bibliotecii, lecturii manualelor de chirurgie şi ceaiurilor lungi, singuratice, băute lîngă samovarul meu cîntător.

Zile şi nopţi la rînd ploua şi stropii băteau necontenit pe acoperiş, iar apa ţîrîia sub fereastră, curgînd prin burlan într-o putină. Afară era noroi, ceaţă, pîclă neagră, prin care, ca nişte pete spălăcite, se zăreau ferestrele casei felcerului şi felinarul cu petrol de la poartă.

Într-una din aceste seri şedeam la mine în cabinet aplecat deasupra unui atlas de anatomie

topografică. De jur împrejur era o linişte deplină, pe care o tulbura doar din cînd în cînd ronţăitul şoarecilor de după dulapul din sufragerie.

Am citit pînă cînd au început să mi se lipească pleoapele îngreuiate. În fine, am căscat, am pus deoparte atlasul şi m-am hotărît să mă culc. Întinzîndu-mă şi savurînd cu anticipaţie somnul liniştit în zgomotul stropilor de ploaie, m-am dus în dormitor, m-am dezbrăcat şi m-am culcat.

N-am apucat să ating perna şi prin ceaţa din ce în ce mai deasă a somnului mi-a apărut faţa Annei Prohorova, o femeie de şaptezeci de ani din satul Toropovo. Anna Prohorova voia să-şi scoată un dinte. A trecut fără zgomot felcerul Demian Lukici cu cleştele strălucitor în mînă. Mi-am amintit cum rosteşte el „astfel“ în loc de „aşa“ din dragoste pentru stilul înalt, am rîs şi am adormit.

Totuşi, peste cel mult o jumătate de oră, m-am trezit brusc, ca şi cum m-ar fi smucit cineva, m-am ridicat în capul oaselor şi, scrutînd întunericul, am început să ascult.

Cineva bătea insistent şi tare darabana în uşa de la intrare, şi aceste lovituri mi s-au părut de îndată funeste.

Da, bătea cineva la uşa mea.

Ciocănitul a încetat, a scrîşnit zăvorul, s-a auzit vocea bucătăresei şi glasul nedesluşit al cuiva drept răspuns, apoi cineva, scîrţîind, a urcat scara, a străbătut cu băgare de seamă cabinetul şi a bătut la uşa dormitorului.

— Cine-i?

— Eu sînt, mi-a răspuns o şoaptă respectuoasă, eu, Aksinia, îngrijitoarea.

— Despre ce-i vorba?

— Anna Nikolaevna m-a trimis după dumneavoastră, vă roagă să veniţi cît puteţi de repede la spital.

— Dar ce s-a întîmplat? am întrebat eu şi am simţit că inima mi-a tresărit.

— Păi a fost adusă o femeie din Dulţevo. Naştere cu complicaţii.

Asta-i. A început! mi-a trecut prin minte şi nu puteam nicidecum să nimeresc cu picioarele în pantofi. Ei, drăcie! Chibriturile nu se aprind. Oricum, mai devreme sau mai tîrziu, asta trebuia să se întîmple. Doar n-am să tratez toată viaţa numai laringite şi dispepsii.

— Bine, du-te şi spune-i că vin imediat! am strigat eu şi m-am ridicat din pat. Îndărătul uşii au început să lipăie paşii Aksiniei şi iarăşi a zăngănit zăvorul. Somnul mi-a dispărut într-o clipă. Grăbit, cu degetele tremurînde, am aprins lampa şi am început să mă îmbrac. Unsprezece şi jumătate… Ce-o fi avînd femeia aceea cu complicaţii la naştere? Hm… Poziţie anormală… bazin îngust. Sau, poate, ceva şi mai rău. N-ar fi mare lucru să trebuiască să pun la bătaie forcepsul. Ori s-o trimit de-a dreptul la oraş? Da’ se poate concepe aşa ceva? Bun doctor, nimic de spus, au să zică toţi! La drept vorbind, nu mă pricep să fac una ca asta. Nu, trebuie să fac totul cu mîinile mele. Dar ce să fac? Dracu’ ştie. Ar fi o nenorocire dacă m-aş pierde cu firea; m-aş face de ruşine în faţa moaşelor. De altfel, trebuie să văd mai întîi, nu merită să mă îngrijorez dinainte…

M-am îmbrăcat, mi-am luat paltonul şi, sperînd în sinea mea că totul se va sfîrşi cu bine, am fugit spre spital prin ploaia care biciuia scîndurile. La uşă, în semiîntuneric, se vedea o căruţă, calul bătea cu copita în scîndurile putrede.

— Dumneata ai adus-o pe femeia care naşte? am întrebat eu, nu ştiu de ce, silueta care se mişca pe lîngă cal.

— Noi… cum să nu, noi, taică, mi-a răspuns o voce plîngăreaţă de femeie.

În spital, în ciuda orei tîrzii, era forfotă şi agitaţie. În camera de primire ardea o lampă scialitică. În coridorul mic ce ducea în secţia de naşteri a trecut pe lîngă mine Aksinia cu un

lighean. De dincolo de uşă s-a auzit deodată un geamăt uşor, care s-a stins. Am deschis uşa şi am intrat în salonul de naşteri. Mica încăpere văruită era bine luminată de becul din tavan. Lîngă masa de operaţie, pe pat, acoperită cu pătura pînă la bărbie, stătea culcată o femeie tînără. Faţa îi era desfigurată de o grimasă dureroasă, iar şuviţele ude de păr i se lipiseră de frunte. Anna Nikolaevna, cu termometrul în mînă, pregătea o soluţie într-un irigator, iar cea de-a doua moaşă, Pelagheia Ivanovna, scotea din dulap cearşafuri curate. Sprijinit de perete, felcerul stătea în poza lui Napoleon. Gravida a deschis ochii, şi-a frînt mîinile şi iar a început să geamă jalnic, profund.

— Ei, ce avem? am întrebat eu şi m-am mirat singur de tonul meu, într-atît era de sigur şi de calm.

— Poziţie transversă, mi-a răspuns repede Anna Nikolaevna, continuînd să toarne apă în soluţie.

— A-aşa! am făcut eu, încruntîndu-mă. Bine, să vedem…

— Spală-i doctorului mîinile! Aksinia! a strigat imediat Anna Nikolaevna. Avea faţa solemnă şi serioasă.

În timp ce apa se scurgea, spălînd spuma de pe mîinile înroşite din pricina periei, îi puneam Annei Nikolaevna întrebări lipsite de importanţă, cum ar fi: dacă gravida fusese adusă de mult, de unde este… Mîna Pelagheiei Ivanovna a dat pătura la o parte şi eu, aşezîndu-mă pe marginea patului, cu atingeri uşoare, am început să palpez abdomenul umflat. Femeia gemea, se întindea, apuca cearşaful cu degetele şi-l mototolea.

— Uşurel, uşurel… rabdă, îi spuneam eu, atingînd cu băgare de seamă pielea întinsă, fierbinte şi uscată.

La drept vorbind, după ce experimentata Anna Nikolaevna îmi spusese despre ce era vorba, această examinare nu-şi mai avea rostul. Oricît aş fi examinat-o, n-aş fi aflat oricum mai mult decît

Anna Nikolaevna. Diagnosticul era evident. Bine, dar mai departe?...

Încruntat, continuam să palpez din toate părţile abdomenul şi mă uitam pieziş la feţele moaşelor. Amîndouă erau concentrate şi serioase, iar în ochii lor am citit că îmi aprobă acţiunile. Într-adevăr, mişcările mele erau sigure şi corecte, iar neliniştea încercam să mi-o ascund cît mai adînc şi să nu mi-o trădez prin nimic.

— Aşa, am spus eu oftînd şi m-am ridicat de pe pat, deoarece pe dinafară nu mai aveam ce să cercetez. Să examinăm pe dinăuntru.

În ochii Annei Nikolaevna s-a văzut iarăşi încuviinţarea.

— Aksinia!

Iar a început să curgă apa.

„Ah, de-aş putea citi acum din Doderlein!“ îmi ziceam eu cu tristeţe, săpunindu-mi mîinile. Din păcate, nu puteam face acum aşa ceva. De fapt, cu ce m-ar fi putut ajuta Doderlein în momentul acesta? Am spălat spuma groasă, mi-am uns degetele cu iod. A prins să foşnească cearşaful curat în mîinile Pelagheiei Ivanovna şi eu, aplecîndu-mă spre gravidă, am început precaut şi timid să efectuez examenul genital. Fără să vreau, mi-a venit în memorie imaginea unei săli de operaţie dintr-o clinică de obstetrică. Becuri electrice cu lumină strălucitoare, în globuri mate, duşumeaua de gresie lucioasă, peste tot robinete şi instalaţii strălucitoare. Îmbrăcat într-un halat alb ca zăpada, asistentul face diverse manevre deasupra gravidei, iar împrejurul lui trei ajutoare ale medicului-şef, medici stagiari, o mulţime de studenţi practicanţi. E bine, e lumină, nu-i nici o primejdie.

Aici însă eu sînt singur-singurel, faţă în faţă cu o femeie care se chinuieşte; pentru ea răspund. Dar nu ştiu cum s-o ajut, pentru că n-am văzut de aproape decît două naşteri, care au fost cît se poate de normale. Acum o examinez, dar din cauza asta

nimănui nu îi e mai uşor, nici mie, nici gravidei; nu pricep absolut nimic şi nu pot s-o examinez genital acolo, înăuntru.

Şi ar fi timpul să mă hotărăsc să fac ceva.

— Poziţie transversă… dacă-i poziţie transversă, deci, trebuie… trebuie să facem…

— Răsucirea piciorului, nu s-a putut abţine şi a spus ca pentru sine Anna Nikolaevna.

Un doctor bătrîn, cu experienţă, s-ar fi uitat strîmb la ea fiindcă se bagă cu indicaţiile ei… Dar eu nu-s supărăcios.

— Da, am confirmat eu, dîndu-mi importanţă, răsucirea piciorului.

Şi pe dinaintea ochilor au început să mi se perinde pagini din Doderlein. Răsucirea directă… răsucirea combinată… răsucirea indirectă…

Pagini, pagini… cu desene pe ele. Bazinul, prunci deformaţi, striviţi, cu capete uriaşe… o mînuţă ieşită în afară cu un cordon pe ea.

Şi doar nu-i mult de cînd am citit. Şi încă mai şi subliniam, meditînd atent la fiecare cuvînt, imaginîndu-mi corelaţia dintre părţi şi toate procedeele. Şi la lectură mi se părea că tot textul mi se întipăreşte pentru vecie în creier.

Acum însă, din tot ce am citit, iese la suprafaţă o frază:

Poziţia transversă este una absolut nefavorabilă.

Ce-i drept, e drept. Absolut nefavorabilă atît pentru femeie, cît şi pentru doctorul care a absolvit facultatea de-abia cu şase luni în urmă.

— Bine… o s-o facem, am spus eu, ridicîndu-mă.

Faţa Annei Nikolaevna s-a înviorat.

— Demian Lukici, i se adresă ea felcerului, pregătiţi cloroformul.

Bine că a spus, fiindcă eu încă nu eram sigur dacă operaţia se face sub anestezie! Desigur, sub anestezie, cum altfel!

Totuşi, trebuie să mă uit în Doderlein…

Şi, spălîndu-mă pe mîini, am spus:

— Aşa, bine… Pregătiţi anestezia, întindeţi femeia pe masa de operaţie. Vin şi eu imediat, doar să-mi iau ţigările de acasă.

— Bine, doctore, avem timp, mi-a răspuns Anna Nikolaevna.

M-am şters pe mîini, infirmiera mi-a aruncat paltonul pe umeri şi eu, fără să-l îmbrac, am dat fuga acasă.

Aici, în cabinet, am aprins lampa şi, uitînd să-mi scot căciula, m-am repezit la raftul cu cărţi.

Iată-l şi pe Doderlein. Obstetrică operatorie. Am început să răsfoiesc în grabă filele lucioase.

…răsucirea reprezintă întotdeauna o operaţie riscantă pentru mamă…

Un fior rece mi-a trecut pe şira spinării.

Principalul pericol constă în posibilitatea ruperii spontane a uterului.

Spon-ta-ne…

Dacă medicul, atunci cînd îşi introduce mîna în uter, ca urmare a spaţiului insuficient sau sub influenţa contracţiei pereţilor uterului, întîlneşte dificultăţi în încercarea de a prinde piciorul, trebuie să renunţe la tentativele ulterioare de efectuare a răsucirii…

Bine. Dacă, fie şi printr-o minune, voi fi în stare să-mi dau seama de aceste dificultăţi şi voi renunţa la tentative, vă întreb, ce voi face cu femeia din satul Dulţevo, aflată sub efectul cloroformului?

Mai departe:

...Este cu desăvîrşire interzisă tentativa de a pătrunde spre picioare de-a lungul spinării fătului…

Luăm act de asta.

...Apucarea din partea de sus a piciorului trebuie considerată o greşeală, deoarece în cazul acesta se poate ajunge cu uşurinţă la răsucirea axială a fătului, ceea ce poate duce la schilodirea lui şi, ca urmare, la consecinţele cele mai regretabile…

„Consecinţe regretabile“. Puţin cam vagi, dar ce cuvinte impresionante! Ce-ar fi dacă bărbatul femeii din Dulţevo ar rămîne văduv? Mi-am şters năduşeala de pe frunte şi, trecînd peste aceste pasaje primejdioase, am încercat să memorez numai esenţialul: la o adică, ce trebuie să fac şi unde să-mi bag mîna. Dar, trecîndu-mi ochii peste rîndurile negre, tot timpul mă loveam de noi lucruri îngrozitoare. Îmi săreau în ochi.

...datorită marii primejdii de rupere… răsucirea internă şi cea combinată sînt operaţii care trebuie a fi considerate printre cele mai riscante intervenţii obstetricale pentru mamă…

Şi ca un acord final:

...Pericolul creşte cu fiecare ceas de întîrziere…

Destul! Lectura şi-a dat roadele: în capul meu totul s-a învălmăşit definitiv şi m-am convins într-o clipă că nu pricep nimic şi, în primul rînd, nu pricep ce fel de răsucire voi face: combinată, necombinată, directă, indirectă!...

L-am aruncat cît acolo pe Doderlein şi m-am aşezat în fotoliu, străduindu-mă să fac ordine în gîndurile care mă năpădiseră… Apoi m-am uitat la ceas. Drace! Eram acasă de douăzeci de minute. Şi sînt aşteptat acolo.

...Cu fiecare ceas de întîrziere...

Orele sînt alcătuite din minute, iar minutele, în asemenea cazuri, zboară nebuneşte. L-am aruncat pe Doderlein şi am dat fuga înapoi la spital.

Acolo totul era gata. Felcerul stătea în picioare lîngă masă, pregătind masca şi un flacon cu cloroform. Gravida era întinsă pe masa de operaţie. Un geamăt necontenit se auzea prin spital.

— Rabdă, rabdă, bîiguia cu blîndeţe Pelagheia Ivanovna, aplecîndu-se deasupra femeii. Doctorul o să te ajute imediat.

— A-ai! Putere… Nu… Nu mai am putere!... N-am să pot răbda!

— Poate, bîiguia moaşa, poate o să rabzi! Acum o să-ţi dăm ceva să miroşi… N-ai să simţi nimic.

Din robinete a început să curgă cu zgomot apa, iar eu şi Anna Nikolaevna am început să ne spălăm mîinile dezgolite pînă la coate. Printre gemetele şi ţipetele gravidei, Anna Nikolaevna îmi povestea cum predecesorul meu, un chirurg cu experienţă, făcea răsucirile. O ascultam avid, străduindu-mă să nu scap nici un cuvînt. Şi aceste zece minute mi-au dat mai mult decît toate lecturile mele pentru

examenele de stat, unde tocmai la obstetrică primisem nota cea mai bună. Din cuvintele disparate, din frazele neterminate, din aluziile aruncate în treacăt, am aflat lucrurile necesare care nu se întîlnesc în cărţi. Şi în momentul cînd am început să-mi şterg cu tifon steril mîinile de o albeaţă şi curăţenie ideală, fermitatea a pus stăpînire pe mine şi aveam în cap un plan pe deplin conturat şi de neclintit. Combinată sau necombinată, nu la asta trebuia să mă gîndesc acum.

Toţi aceşti termeni erudiţi nu-şi au rostul în acest moment. Important e un singur lucru: trebuie să bag o mînă înăuntru, cu cealaltă mînă să ajut răsucirea din afară şi, bizuindu-mă nu pe cărţi, ci pe simţul măsurii, fără de care un doctor nu-i bun de nimic, cu grijă, dar insistent, să cobor un picior şi, trăgînd de el, să scot pruncul.

Trebuia să fiu calm şi precaut şi în acelaşi timp nemărginit de hotărît, de curajos.

— Daţi-i drumul, i-am ordonat felcerului şi am început să-mi ung degetele cu iod.

Imediat, Pelagheia Ivanovna i-a încrucişat mîinile gravidei, iar felcerul i-a astupat cu masca faţa chinuită. Din flaconul galben-închis a început să picure încet cloroformul. Un miros dulce şi greţos a început să umple camera. Feţele felcerului şi ale moaşelor au devenit grave, parcă inspirate…

— Aa-a! A! a ţipat deodată gravida. Cîteva secunde s-a zbătut convulsiv, încercînd să-şi smulgă masca.

— Ţineţi-o!

Pelagheia Ivanovna a înşfăcat-o de mîini, a culcat-o pe masă şi a apăsat-o pe piept. Femeia a mai ţipat uşor de cîteva ori, sucindu-şi faţa ca să scape de mască. Dar mai rar… tot mai rar… apoi a bîiguit surd:

— Aa-a… dă-mi drumul! A!...

După aceea mai slab, din ce în ce mai slab. În camera albă s-a făcut linişte. Picăturile

transparente cădeau mereu pe tifonul alb.

— Pelagheia Ivanovna, pulsul?

— Bun.

Pelagheia Ivanovna a ridicat mîna femeii şi a lăsat-o să cadă; fără viaţă, ca un vrej, aceasta a plesnit cearşaful.

Dîndu-i masca deoparte, felcerul s-a uitat la pupilă.

— Doarme.

.....

O băltoacă de sînge. Mîinile îmi sînt pline de sînge pînă la cot. Pete de sînge pe cearşafuri. Cheaguri roşii şi cocoloaşe de tifon. Iar Pelagheia Ivanovna îl scutură pe prunc şi-l plesneşte. Aksinia face zgomot cu găleţile, turnînd apă în lighene. Pruncul e cufundat cînd în apă rece, cînd în apă fierbinte. Tace şi capul lui, fără viaţă, parcă ţinîndu-se de-o aţă, se bălăngăne dintr-o parte într-alta. Însă deodată se auzi parcă un scîrţîit, parcă un oftat, după care urmă primul ţipăt slab, răguşit.

— Trăieşte… trăieşte, bîiguie Pelagheia Ivanovna şi-l pune pe prunc pe o pernă.

Şi mama trăieşte. Din fericire, nu s-a întîmplat nici o nenorocire. Iată-mă luîndu-i chiar eu pulsul. Da, e uniform şi precis, iar felcerul o trage încet pe femeie de umăr şi-i spune:

— Hei, mămico, trezeşte-te.

Cearşafurile însîngerate sînt aruncate deoparte, mama este acoperită îndată cu unul curat, iar felcerul şi Aksinia o duc în salon. Pruncul înfăşat pleacă la drum pe pernă. Feţişoara cafenie, zbîrcită se uită din bordura albă şi nu încetează piuitul lui subţirel, plîngăreţ.

Apa curge prin robinetele lavabourilor. Anna Nikolaevna trage lacom dintr-o ţigară, îşi mijeşte ochii din cauza fumului, tuşeşte.

— Doctore, aţi făcut bine răsucirea, cu multă siguranţă.

Îmi frec sîrguincios mîinile cu peria, mă uit pieziş la ea: oare nu rîde de mine? Dar ea are pe faţă o expresie sinceră de satisfacţie semeaţă. Inima mi-e plină de bucurie. Mă uit la dezordinea însîngerată şi albă dimprejur, la apa înroşită din lighean şi mă simt învingător. Dar în adînc tot mă roade viermele îndoielii.

— Să vedem ce-o să fie mai departe.

Anna Nikolaevna îşi ridică ochii miraţi spre mine.

— Ce poate să mai fie? Totul s-a terminat cu bine.

Îi răspund cu un bîiguit vag. La drept vorbind, iată ce-aş vrea să întreb: oare mama e nevătămată acolo, nu i-oi fi făcut vreun rău în timpul operaţiei?... Această întrebare îmi provoacă o suferinţă confuză în inimă. Dar cunoştinţele mele în obstetrică sînt atît de confuze, atît de fragmentare şi de livreşti! O ruptură? Dar cum ar trebui să se manifeste? Şi cînd o să iasă la iveală – acum sau, poate, mai tîrziu?... Nu, mai bine să nu aduc vorba despre asta.

— Se pot întîmpla destule, spun eu, nu-i exclusă posibilitatea unei infecţii, repet prima frază dintr-un manual, care mi-a trecut prin minte.

— Ah, la asta vă gîndiţi! spune calmă Anna Nikolaevna. O să dea Dumnezeu şi n-o să fie nimic. De fapt, de unde? Totu-i steril, curat.

*

Era ora unu şi ceva cînd m-am întors acasă. În cabinet, pe masă, în pata de lumină a lămpii, stătea paşnic Doderlein, deschis la pagina *Riscuri*. Încă vreo oră, sorbind ceaiul rece, am stat cu cartea în faţa mea, răsfoind-o. Şi mi s-a întîmplat un lucru interesant: toate pasajele nelămurite pînă atunci au devenit dintr-odată absolut clare, de parcă s-ar fi umplut de lumină şi aici, la lumina lămpii, în fundul acesta de ţară, am înţeles ce înseamnă cunoaşterea veritabilă.

O experienţă vastă se poate dobîndi la ţară… m-am gîndit eu aţipind, numai că trebuie să citesc, să citesc cît mai mult… să citesc…

Beregata de oţel

Aşadar, am rămas singur. Mă înconjoară întunericul lui noiembrie cu ninsoarea învîrtejită, care a troienit casa şi a prins să vuiască în coşuri. Toţi cei douăzeci şi patru de ani ai vieţii mele i-am trăit într-un oraş uriaş şi credeam că viforniţa vuieşte numai în romane. Serile erau aici neobişnuit de lungi, lampa cu abajur albastru se reflecta în fereastra neagră şi eu visam, uitîndu-mă la pata ce lumina în stînga mea. Visam la oraşul reşedinţă de judeţ, care se afla la patruzeci de verste de mine. Îmi venea să evadez într-acolo din punctul meu. Acolo era electricitate, erau patru medici, cu ei mă puteam sfătui, în orice caz nu mi-ar fi fost atît de frică. Dar n-aveam nici o posibilitate să evadez, de fapt şi eu înţelegeam uneori că asta-i slăbiciune de caracter. Căci tocmai pentru asta studiasem la facultatea de medicină.

„…Mda, dar dacă e adusă o femeie cu complicaţii la naştere? Sau, să zicem, mi se aduce un bolnav cu hernie strangulată? Ce m-aş face? Sfătuiţi-mă, fiţi buni. Acum patruzeci şi opt de zile am absolvit cu distincţie facultatea, dar distincţia e distincţie şi hernia e hernie. Odată am văzut cum un profesor a făcut o operaţie de hernie strangulată. El a făcut-o, iar eu am stat în amfiteatru. Şi-atît…“

M-au trecut sudori reci pe spinare de multe ori numai gîndindu-mă la hernie. În fiecare seară stăteam în aceeaşi poză, după ce îmi terminam de băut ceaiul: în stînga mea aveam toate manualele de obstetrică operatorie, deasupra un mic Doderlein. Iar în dreapta aveam zece volume diferite de tehnică chirurgicală, cu desene. Gîfîiam, fumam, beam ceai negru, rece…

Şi iată că am aţipit: îmi aduc aminte foarte bine noaptea aceea de 29 noiembrie, cînd m-a trezit zgomotul uşii. Peste vreo cinci minute, îmbrăcîndu-mi pantalonii, nu-mi mai luam ochii rugători de la divinele cărţi de tehnică chirurgicală. Am auzit un scîrţîit de sanie în curte: urechile îmi deveniseră neobişnuit de sensibile. Am păţit ceva mai înspăimîntător decît o hernie sau un făt în poziţie transversă: mi s-a adus la spitalul rural Nikolskoe, la ora unsprezece noaptea, o fetiţă. Infirmiera mi-a spus cu voce surdă:

— Fetiţa-i slăbită, moare… Veniţi la spital, doctore…

Îmi amintesc că am străbătut curtea cu ochii ţintă la felinarul cu petrol de la scara spitalului, uitîndu-mă fermecat cum clipeşte. Camera de primire era de-acum luminată şi întreaga mea garnitură de ajutoare mă aştepta îmbrăcată şi în halate. Erau: felcerul Demian Lukici, un om încă tînăr, dar foarte capabil, şi două moaşe cu experienţă, Anna Nikolaevna şi Pelagheia Ivanovna. Eu nu eram decît un doctor de douăzeci şi patru de ani, ieşit de două luni din facultate şi numit să conducă spitalul din Nikolskoe. Felcerul a deschis solemn uşa şi a apărut mama. Parcă a intrat în zbor, alunecînd pe pîslari, iar zăpada nu i se topise de pe basma. În mîini avea o bocceluţă, care fîşîia şi şuiera uniform. Mama avea faţa schimonosită şi plîngea încetişor. Cînd şi-a aruncat cojocul şi basmaua şi a desfăcut bocceluţa, am văzut o fetiţă de vreo trei ani. M-am uitat la ea şi, pentru un timp, am uitat de tehnica chirurgicală, de singurătate, de inutila mea povară universitară, am uitat absolut totul din cauza frumuseţii fetiţei. Cu ce s-o compar? Numai pe cutiile de bomboane sînt desenaţi asemenea copii – părul le e cîrlionţat de la natură, formînd inele mari de secară aproape coaptă. Ochii albaştri, imenşi, obrajii de păpuşă. Îngerii erau zugrăviţi astfel. Numai că o ceaţă ciudată se cuibărise în adîncul ochilor ei şi eu am

înţeles că asta-i spaimă: nu poate respira. „Va muri peste o oră“, mi-am zis cu siguranţă deplină şi inima mi s-a strîns dureros.

Gropiţele se adînceau la gîtul fetiţei de cîte ori trăgea aer în piept, venele se umflau, iar faţa ei trandafirie căpăta o uşoară culoare liliachie. Această nuanţă am înţeles-o de îndată şi i-am pus preţul. Imediat mi-am dat seama despre ce era vorba şi primul meu diagnostic l-am pus corect şi, mai ales, simultan cu moaşele, care aveau experienţă: „Fetiţa are angină difterică şi curînd se va sufoca de tot…“.

— De cîte zile e bolnavă fetiţa? am întrebat în tăcerea circumspectă a personalului meu.

— E-a cincea zi, a cincea, mi-a spus mama şi, cu ochii uscaţi, m-a scrutat pătrunzător.

— Angină difterică, i-am şoptit printre dinţi felcerului, iar mamei i-am spus: La ce te-ai gîndit? Ce ai crezut?

Şi în timpul acesta, dindărătul meu, s-a auzit o voce plîngăreaţă:

— A cincea zi, taică, a cincea!

M-am întors şi am văzut o bătrînă care pînă atunci tăcuse, cu faţa rotundă, îmbrobodită cu o basma. „Bine-ar fi dacă babele astea n-ar mai exista pe lume“, mi-am zis eu cuprins de o tristă presimţire a primejdiei şi am spus:

— Tu, babo, taci din gură, mă deranjezi. Iar mamei i-am repetat: La ce te-ai gîndit? Cinci zile? Hai?

Deodată, cu o mişcare mecanică, femeia i-a întins copilul babei şi a îngenuncheat dinaintea mea.

— Dă-i nişte picături, a spus ea şi s-a izbit cu fruntea de duşumea, mă spînzur dacă moare.

— Ridică-te chiar în clipa asta, i-am răspuns, altfel nici nu stau de vorbă cu tine.

Mama fetiţei s-a ridicat repede foşnindu-şi fusta largă, a luat fetiţa din braţele babei şi a început s-o legene. Baba a început să se închine la uşorul uşii,

iar fetiţa respira cu un sîsîit ca de şarpe. Felcerul a spus:

— Aşa fac toţi. Prostime. Spunînd acestea, mustăţile i s-au strîmbat într-o parte.

— Vasăzică, o să moară? m-a întrebat mama privindu-mă, după cum mi s-a părut, cu o furie aprigă.

— O să moară, i-am spus eu cu voce înceată şi fermă.

Baba şi-a ridicat îndată poala şi a început să se şteargă cu ea la ochi. Iar mama mi-a strigat cu glas rău prevestitor:

— Dă-i ceva, ajut-o! Dă-i nişte picături!

Vedeam clar ce mă aşteaptă şi eram ferm.

— Ce picături să-i dau? Sfătuieşte-mă. Fetiţa se sufocă, gîtul îi e de-acum înfundat. Cinci zile ai lăsat-o să moară, la cincisprezece verste de mine. Iar acum ce vrei să fac?

— Tu ştii mai bine, taică, prinse baba să se văicărească lîngă umărul meu stîng cu o voce prefăcută, şi am simţit în mine furie şi ură.

— Taci! i-am spus. Şi, întorcîndu-mă către felcer, i-am poruncit să ia fetiţa. Mama i-a dat-o moaşei pe fetiţă, care începuse să se zbată şi voia, pesemne, să ţipe, dar vocea ei nu mai avea pe unde să iasă. Maică-sa voia s-o apere, dar noi am dat-o deoparte şi eu am izbutit, la lumina lămpii scialitice, să mă uit în gîtul fetiţei. Pînă atunci nu mai văzusem niciodată difterie, în afara unor cazuri uşoare, pe care le uitasem repede. În gît era ceva clocotitor, alb, ferfeniţit. Deodată, fetiţa a expirat şi m-a scuipat în faţă, dar eu, cine ştie de ce, preocupat de gîndul meu, nu m-am temut pentru ochi.

— Uite ce-i, am spus eu, mirîndu-mă de propriul calm, lucrurile stau cam aşa. E tîrziu. Fetiţa e pe moarte. N-o poate ajuta nimic, doar o operaţie. M-am îngrozit singur de cele spuse, dar nu puteam să nu spun. „Dar dacă au să fie de acord?“ m-a trecut un gînd.

— Cum asta? a întrebat mama.

— Trebuie să-i tai gîtul ceva mai jos şi să-i pun un tub de argint, pentru a-i da fetiţei posibilitatea să respire. Atunci, poate, o s-o salvăm, i-am explicat.

Mama s-a uitat la mine ca la un nebun, iar pe fetiţă a ferit-o de mine cu mîinile, în timp ce baba a început din nou să bombănească.

— Ce?! Nu-l lăsa s-o taie! Ce? Gîtul?

— Pleacă, baborniţă! i-am spus eu cu ură. Injectaţi-i camfor, i-am zis felcerului.

Cînd a văzut seringa, mama nu voia să dea fetiţa, dar noi i-am explicat că nu-i primejdios.

— Poate o să-i ajute? a întrebat mama.

— N-o să-i ajute deloc.

Atunci mama a izbucnit în plîns.

— Încetează, am rostit eu. Am scos ceasul şi am adăugat: Îţi dau cinci minute ca să te gîndeşti. Dacă nu sînteţi de acord, peste cinci minute nu mă mai angajez să fac nimic.

— Nu mă învoiesc! a spus tăios mama.

— Nu aveţi încuviinţarea noastră! a zis şi baba.

— Bine, cum vreţi, am adăugat eu cu voce surdă şi mi-am zis: „Aşa, asta-i tot. Mi-e mai uşor. Am spus, le-am propus, uite ochii uimiţi ai infirmierelor. Au refuzat şi eu sînt salvat“. Şi de îndată ce-am gîndit toate acestea, parcă cineva a spus în locul meu, cu glas străin:

— Ce-i cu voi, aţi înnebunit? Cum să nu fiţi de acord? Omorîţi fetiţa! Daţi-vă acceptul. Nu vă e milă de ea?

— Nu! ţipă mama din nou.

În sinea mea, m-am gîndit aşa: „Ce fac? Păi am s-o omor pe fetiţă!“ Dar am spus altceva:

— Hai, mai repede, acceptaţi mai repede! Acceptaţi! Unghiile au şi început să i se învineţească.

— Nu! Nu!

— Mda, asta-i, duceţi-le în salon, să stea acolo.

Au fost conduse prin coridorul cufundat în semiîntuneric. Am auzit plînsul femeii şi şuieratul fetiţei. Felcerul s-a întors imediat şi mi-a spus:

— Au acceptat!

Înlăuntrul meu totul a încremenit, dar am rostit clar:

— Sterilizaţi imediat bisturiul, foarfecele, depărtătoarele, sonda!

Peste o clipă, am străbătut în fugă curtea, prin care, ca un diavol, zbura şi se tîrşea viscolul, am ajuns în camera mea şi, numărînd minutele, am înşfăcat o carte, am răsfoit-o, am găsit desenul care reprezenta o traheotomie. În desen totul era clar şi simplu: un gît deschis, un bisturiu înfipt în trahee. Am început să citesc textul, dar nu înţelegeam nimic, cuvintele parcă îmi săltau dinaintea ochilor. Nu văzusem niciodată cum se face o traheotomie. „Eh, de-acum e prea tîrziu“, m-am gîndit, m-am uitat cu tristeţe la culoarea albastră, la desenul lucios, am simţit că mi s-a pus pe umeri o povară grea, teribilă şi, fără să bag de seamă viforniţa, m-am întors în spital.

În sala de primire, umbra cu fuste rotunde s-a lipit de mine şi glasul a început să scîncească:

— Taică, cum să-i tai gîtul fetiţei? Oare una ca asta se poate închipui? Ea, muiere proastă, şi-a dat încuviinţarea. Dar încuviinţarea mea n-o ai. Sînt de acord s-o tratezi cu picături, dar să-i tai gîtul nu te las.

— Daţi-o afară pe cotoroanţa asta! am strigat eu şi, înfuriat, am adăugat: Tu eşti muiere proastă! Tu! Cealaltă e deşteaptă! Şi, de fapt, pe tine nu te întreabă nimeni! Daţi-o afară!

Sora a apucat-o strîns pe după umeri şi i-a făcut vînt babei din salon.

— Gata! a spus deodată felcerul.

Am intrat în sala mică de operaţii şi, ca printr-o ceaţă, am văzut instrumentele strălucitoare, lampa orbitoare, muşamaua… Pentru ultima dată am ieşit, m-am dus la mama din mîinile căreia de-abia

reuşiseră să smulgă fetiţa. N-am auzit decît vocea răguşită care spunea: „Bărbatu-meu nu-i acasă. E la oraş. Vine, află ce am făcut şi mă omoară!“

— Mă omoară! a repetat femeia, uitîndu-se îngrozită la mine.

— Să nu le lăsaţi să intre în sala de operaţie! am poruncit eu.

Am rămas singuri în sala de operaţie. Personalul, eu şi Lidka, fetiţa. Ea, goală, şedea pe masă şi plîngea înăbuşit. Ajutoarele mele au întins-o pe masă, au fixat-o, i-au spălat gîtul, i l-au uns cu iod şi eu am pus mîna pe bisturiu, gîndindu-mă: „Ce fac?“ Am luat bisturiul şi am făcut cu el o incizie verticală pe gîtul alb şi umflat. N-a ieşit nici o picătură de sînge. Am trecut a doua oară cu bisturiul pe linia albă apărută în pielea care cedase. Iarăşi nici o picătură de sînge. Încet, încercînd să-mi aduc aminte nişte desene din atlas, am început, cu ajutorul sondei canelate, să despart ţesuturile subţiri. Şi atunci în josul plăgii, cine ştie de unde, a ţîşnit sîngele întunecat, a inundat într-o clipă plaga şi a început să curgă pe gît. Mă luase cu frig, dar fruntea îmi era udă. Am regretat amarnic că am urmat facultatea de medicină, că am venit pe coclaurile astea. Într-o disperare înverşunată, am înfipt pensa la nimereală, undeva în apropierea plăgii, am strîns-o şi imediat sîngele a încetat să curgă. Am tamponat plaga cu o bucată de tifon şi ea mi s-a arătat curată şi absolut de neînţeles. Traheea nu se vedea. Plaga mea nu semăna cu nici un desen. Au mai trecut două-trei minute, de-a lungul cărora, absolut mecanic şi fără rost, scobeam rana ba cu bisturiul, ba cu sonda, căutînd traheea. Spre sfîrşitul celui de-al doilea minut nu mai speram s-o găsesc. „Acesta-i sfîrşitul, m-am gîndit eu. De ce am făcut una ca asta? Doar puteam să nu le propun operaţia, iar Lidka ar fi murit în pace în salon, iar acum o să moară cu gîtul sfîrtecat şi niciodată, cu nimic n-o să pot demonstra că oricum ar fi murit, că nu puteam să-i

fac rău…“ Tăcută, o asistentă mi-a şters fruntea. „Să pun deoparte bisturiul şi să spun: Nu ştiu ce să fac mai departe“ – aşa m-am gîndit şi mi-am închipuit ochii mamei fetiţei. Am ridicat din nou bisturiul şi, fără rost, adînc şi brusc, am incizat gîtul Lidkăi. Ţesuturile s-au dat în lături şi, pe neaşteptate, dinaintea ochilor mei a apărut traheea.

— Depărtătoarele! am spus eu răguşit.

Felcerul mi le-a dat. Am înfipt un depărtător într-o parte, pe celălalt în partea opusă şi unul i l-am întins felcerului. Acum nu vedeam decît un singur lucru: inelele cenuşii ale traheei. Bisturiul ascuţit l-am înfipt în trahee şi am încremenit. Traheea s-a ridicat din rană şi m-a fulgerat gîndul că felcerul înnebunise: începuse să tragă traheea afară. Cele două infirmiere au făcut „ah“ în spatele meu. Mi-am ridicat ochii şi am înţeles despre ce era vorba: felcerul era cît pe ce să leşine din cauza aerului închis şi, fără să lase depărtătorul din mînă, trăgea de trahee. „Toate-s împotriva mea, m-am gîndit, acum, nu mai încape nici o îndoială, am omorît-o pe fetiţă. Şi am adăugat în sinea mea: De cum ajung acasă, mă împuşc…“ În momentul acela, sora şefă, probabil foarte experimentată, s-a repezit ca o felină la felcer, i-a smuls depărtătorul din mînă şi a spus printre dinţi:

— Continuaţi, doctore…

Felcerul s-a prăbuşit cu zgomot, s-a lovit, dar noi nu ne uitam la el. Am înfipt bisturiul în trahee, apoi am introdus tubul de argint. Acesta a alunecat uşor, dar Lidka a rămas nemişcată. Aerul nu-i pătrundea în trahee aşa cum ar fi trebuit să se întîmple. Am oftat din rărunchi şi m-am oprit: nu mai aveam ce face. Îmi venea să-i cer cuiva iertare, să mă căiesc de nesocotinţa mea, de faptul că am intrat la facultatea de medicină. Era linişte. Am văzut cum Lidka s-a cutremurat, cum prin tub au ţîşnit nişte cheaguri urîte şi aerul i-a intrat şuierînd în trahee, după care fata a început să respire şi să ţipe. În clipa aceea, palid şi transpirat,

felcerul s-a ridicat, s-a uitat tîmp şi îngrozit la trahee şi a început să mă ajute să cos plaga.

Ca prin vis, prin perdeaua de sudoare care-mi împăienjenise ochii, vedeam feţele fericite ale infirmierelor. Una dintre ele mi-a spus:

— Ah, doctore, aţi făcut strălucit operaţia.

Am crezut că glumeşte şi m-am uitat posomorît la ea, pe sub sprîncene. Apoi uşa s-a dat în lături, a intrat un val de aer curat. Înfăşurată într-un cearşaf, Lidka a fost scoasă din încăpere şi în uşă a apărut maică-sa. Ochii îi erau ca de fiară sălbatică. M-a întrebat:

— Ce face?

Cînd i-am auzit glasul, m-au trecut sudorile pe şira spinării, fiindcă de-abia atunci mi-am dat seama ce s-ar fi întîmplat dacă Lidka ar fi murit pe masa de operaţie. Dar i-am răspuns cu voce foarte calmă:

— Liniştеşte-te. Trăieşte. Sper că va trăi. Numai să nu vă temeţi dacă nu va vorbi pînă cînd nu-i vom scoate tubul.

Şi în momentul acela baba a apărut ca din pămînt, şi-a făcut cruce la clanţa uşii, la mine, la tavan. Dar nu m-am mai supărat pe ea. M-am întors, am dat ordin să i se injecteze Lidkăi camfor şi personalul să stea pe rînd de veghe la capătîiul fetiţei. Apoi m-am dus acasă, traversînd curtea. Îmi aduc aminte că lumina albastră ardea în cabinetul meu, pe masă era Doderlein, peste tot erau împrăştiate cărţi. M-am dus la canapea îmbrăcat, m-am întins şi imediat am încetat să mai văd ceva; am adormit şi nici măcar n-am visat nimic.

A trecut o lună, apoi încă una. Am văzut destule, unele chiar mai înspăimîntătoare decît gîtul Lidkăi. Chiar şi uitasem de el. Era zăpadă peste tot, din zi în zi veneau tot mai mulţi oameni la consultaţie. Şi într-o zi, după Anul Nou, a intrat în sala de primire o femeie ducînd de mînă o fetiţă atît de înfofolită, încît semăna cu o noptieră. Ochii femeii străluceau. Am privit-o şi am recunoscut-o.

— A, Lidka! Ei, cum e?

— Păi toate-s bune.

I-a dezgolit Lidkăi gîtul. Fetiţa se sfiia şi se temea, dar tot am reuşit să-i ridic bărbia şi să mă uit. Pe gîtul roz se vedea o cicatrice verticală şi alte două cicatrice subţiri, de la suturi.

— Totu-i în ordine, am spus. Puteţi să nu mai veniţi.

— Vă mulţumesc, doctore, vă mulţumesc. Iar Lidkăi i-a poruncit: Spune-i mulţumesc lui nenea!

Însă Lidka n-a dorit să spună nimic. N-am mai văzut-o niciodată. Am început s-o uit. Dar veneau din ce în ce mai mulţi oameni la mine. Şi iată că a venit o zi cînd am consultat o sută zece oameni. Am început la nouă dimineaţa şi am terminat la opt seara. Clătinîndu-mă, mă dezbrăcam de halat. Sora şefă mi-a spus:

— Dacă vine la dumneavoastră atîta lume, să-i mulţumiţi traheotomiei. Ştiţi ce vorbeşte satul? Cică Lidkăi i-aţi pus în locul beregatei ei una de oţel şi aţi cusut-o. Sînt oameni care vin în satul acesta special ca să se uite la fetiţă. Asta-i gloria dumneavoastră, doctore, vă felicit.

— Deci, trăieşte cu beregată de oţel? m-am informat eu.

— Da, aşa trăieşte. Dar dumneavoastră, doctore, sînteţi de admirat. Şi pe toate le faceţi cu atîta sînge rece, o minune!

— Mda… ştiţi, niciodată nu am emoţii, am spus eu fără să ştiu de ce, dar am simţit că, din cauza oboselii, nu pot nici măcar să mă ruşinez şi mi-am ferit ochii. Mi-am luat rămas-bun şi am plecat acasă. Ningea cu fulgi mari, zăpada acoperise totul. Felinarul ardea şi casa mea era singuratică, liniştită şi plină de importanţă. Şi eu, mergînd, nu voiam decît să dorm.

Viscolul

Ba răcneşte ca o fiară,

Toată povestea asta a început cu faptul că, după cum spunea atoateştiutoarea Aksinia, funcţionarul Palcikov, care locuia la Şalometievo, s-a îndrăgostit de fiica agronomului. Era o dragoste înfocată şi-i seca inima bietului om. Făcuse o călătorie pînă la Graciovka, oraşul reşedinţă de judeţ, şi îşi comandase un costum. Costumul ieşise perfect şi se prea poate ca dungile cenuşii de pe pantalonii slujbaşului să-i fi hotărît soarta nefericitului. Fiica agronomului a acceptat să-i devină soţie.

Iar eu, doctorul spitalului din N, circumscripţia şi gubernia cutare, după ce amputasem gamba unei fete care nimerise în maşina de meliţat in, devenisem atît de vestit, încît mai că n-am murit sub povara propriei glorii. La consultaţii începuseră să-mi vină, pe drumul de sanie, cîte vreo sută de ţărani pe zi. Încetasem să mai prînzesc. Aritmetica este o ştiinţă crudă. Să presupunem că pentru fiecare pacient din cei o sută cheltuiam doar cinci minute… cinci! Cinci sute de minute – opt ore şi douăzeci de minute. Fără întrerupere, vă rog să remarcaţi. Şi, pe lîngă asta, mai aveam o secţie staţionară pentru treizeci de oameni. Şi, pe deasupra, mai făceam şi operaţii.

Într-un cuvînt, întorcîndu-mă de la spital la ora nouă seara, nu mai aveam chef nici să mănînc, nici să beau, nici să dorm. Nu mai voiam nimic, numai să nu vină cineva să mă ia la vreo naştere.

În decursul a două săptămîni, pe drumul de sanie, fusesem cărat de vreo cinci ori. În ochi îmi apăruse o umezeală întunecată, iar deasupra rădăcinii nasului mi se instalase o cută verticală, ca un vierme. În vis, într-o ceaţă mişcătoare, mi se năzăreau noaptea operaţii nereuşite, coaste dezgolite, mîinile mele pline de sînge omenesc şi mă trezeam scăldat într-o sudoare lipicioasă şi

rece, cu toate că soba de teracotă era fierbinte. La contravizită înaintam cu paşi impetuoşi, urmat de felcer, sora şefă şi de două infirmiere. Oprindu-mă lîngă un pat pe care, topindu-se de febră şi răsuflînd jalnic, suferea un om, storceam din creier tot ce aveam. Degetele mele alunecau pe pielea uscată, fierbinte, mă uitam la pupile, ciocăneam toracele, ascultam cum în adînc bate misterios inima şi n-aveam în minte decît un singur gînd – cum să-l salvez? Şi pe acesta să-l salvez. Şi pe celălalt! Pe toţi.

Era o luptă. Fiecare zi începea de dimineaţă în strălucirea palidă a zăpezii şi se încheia în sclipirea galbenă a lămpii.

„Tare-aş vrea să ştiu cum o să se termine toate astea, îmi spuneam singur noaptea. Căci tot aşa au să vină cu săniile şi în ianuarie, şi în februarie, şi în martie.“ Am scris la Graciovka şi, politicos, le-am adus aminte că în circumscripţia N este nevoie şi de al doilea doctor.

Cu o sanie ţărănească, scrisoarea a plecat cale de patruzeci de verste pe faţa netedă a oceanului de zăpadă. Peste trei zile a sosit răspunsul: mi se scria că desigur, desigur… Neapărat… dar deocamdată nu vine nimeni…

Scrisoarea o încheiau nişte aprecieri plăcute despre munca mea şi urările de succese ulteriore.

Înaripat de ele, am început să tamponez, să injectez ser antidifteric, să incizez abcese de dimensiuni uriaşe, să pun în ghips…

Marţi au venit nu o sută, ci o sută unsprezece oameni. Consultaţiile le-am terminat la ora nouă seara. Am aţipit, încercînd să ghicesc cîţi voi avea a doua zi, miercuri. Am visat că au venit nouă sute de persoane.

Dimineaţa s-a arătat în fereastra dormitorului cu o albeaţă cumva deosebită. Am deschis ochii şi nu înţelegeam ce anume mă trezise. Apoi mi-am dat seama: bătăi în uşă.

— Doctore, am recunoscut vocea infirmierei Pelagheia Ivanovna, v-aţi trezit?

— Aha, am răspuns eu cu glas ciudat, buimac încă de somn.

— Am venit să vă spun că nu trebuie să vă grăbiţi la spital. N-au venit decît doi oameni.

— Ce spuneţi? Glumiţi?

— Pe cuvînt de onoare. E viscol, doctore, viscol, a repetat ea bucuroasă prin gaura cheii. Iar cei doi au carii dentare. Demian Lukici le va face extracţiile.

— Păi… chiar am sărit din pat fără să ştiu de ce.

Era o zi minunată. După contravizită, am umblat toată ziua prin apartamentele mele (doctorului îi fusese repartizată o locuinţă de şase camere şi cine ştie de ce la două caturi – trei camere sus, iar bucătăria şi alte trei camere – jos), am fluierat arii din opere, am fumat, am bătut darabana în geam… Iar dincolo de ferestre se petrecea ceva ce nu mai văzusem pînă atunci. Pămîntul nu mai era, nici cerul. Zăpada albă se învîrtejea pieziş şi strîmb, de-a lungul şi de-a latul, de parcă dracul se juca cu praf de spălat pe dinţi.

La amiază i-am dat poruncă Aksiniei, care îndeplinea funcţiile de bucătăreasă şi de îngrijitoare a locuinţei doctorului, să încălzească apă în trei găleţi şi într-un cazan. Nu mă spălasem de o lună.

Împreună cu Aksinia, am scos din cămară o albie de dimensiuni incredibile. Am tîrît-o pe duşumea pînă la bucătărie (desigur, nici nu putea fi vorba de baie în N, căzi aveam numai la spital, dar şi acelea erau stricate).

Pe la ora două, plasa rotitoare de dincolo de fereastră s-a rărit mult, iar eu stăteam în albie gol şi cu capul săpunit.

— Aşa ceva înţeleg… bîiguiam cu voluptate, împroşcîndu-mi spinarea cu apă fierbinte, aşa ce-e-eva înţeleg. Şi pe urmă, ştiţi dumneavoastră, o să mîncăm de prînz şi o să aţipim. Şi dacă mă satur

de somn, mîine n-au decît să vină şi o sută cincizeci de oameni. Ce noutăţi ai, Aksinia?

Aksinia şedea pe un scaun dincolo de uşă, aşteptînd să termin cu operaţia îmbăierii.

— Funcţionarul de la moşia Şalometievo se însoară, mi-a răspuns Aksinia.

— Oho! Fata a acceptat?

— Zău! E îndrăgosti-i-ită… mi-a cîntat Aksinia, zăngănind vasele.

— Dar logodnica-i frumoasă?

— Frumoasă coz! Blondă, subţirică…

— Ca să vezi!...

În timpul acesta s-a auzit o bubuitură în uşă. Posac, am vărsat apă pe mine şi am început să trag cu urechea.

— Păi doctorul face baie… a cîntat Aksinia.

S-a auzit mormăind o voce de bas.

— Doctore, aţi primit un bilet, a piuit Aksinia prin gaura cheii.

— Crapă uşa şi întinde-mi-l.

Am ieşit din albie, zgribulit şi blestemîndu-mi soarta, şi am luat din mîna Aksiniei un pliculeţ jilav.

— Aş! Nu plec la drum de-a dreptul din albie. Doar şi eu sînt om, mi-am spus eu, nu prea sigur şi, revenit în albie, am desfăcut scrisoarea.

„Stimate coleg (un semn mare de exclamare)*. Vă imp* (tăiat) *rog insistent să veniţi urgent. După lovitura primită la cap, femeii îi curge sînge din cavitat* (tăiat) *din nas şi gură. Şi-a pierdut cunoştinţa. Nu mă descurc. Vă rog insistent. Caii sînt excelenţi. Pulsul e rău. Camfor avem. Doctorul* (semnătura indescifrabilă)“.

„N-am noroc în viaţă“, mi-am zis eu amărît, uitîndu-mă la lemnele aprinse din sobă.

— Plicul l-a adus un bărbat?

— Un bărbat.

— Să intre.

A intrat şi mi s-a părut a fi un roman antic, datorită căştii strălucitoare puse peste căciula cu clape. Cojocul din blană de lup îi înfăşura strîns trupul şi m-a lovit un val de frig.

— De ce eşti cu casca pe cap? am întrebat, acoperindu-mi cu un cearşaf trupul pe care nu apucasem să-l spăl complet.

— Sînt pompier din Şalometievo. Acolo avem o echipă de pompieri… mi-a răspuns romanul.

— Şi care doctor îmi scrie?

— A venit în vizită la agronomul nostru. Un doctor tînăr. Ni s-a întîmplat o nenorocire, mare nenorocire…

— Cine-i femeia?

— Logodnica funcţionarului.

Îndărătul uşii, Aksinia a făcut „ah“.

— Ce s-a întîmplat? (S-a auzit cum trupul Aksiniei s-a lipit de uşă.)

— Ieri a fost logodna, iar după logodnă funcţionarul a vrut s-o plimbe cu sania. A înhămat un trăpaş, a urcat-o şi i-a dat drumul spre poartă. Trăpaşul s-a smucit din loc ca o vijelie, logodnica s-a răsturnat şi s-a izbit cu fruntea de stîlpul porţii. E-o nenorocire, că nici n-o poţi cuprinde-n cuvinte… Oamenii se ţin de funcţionar ca să nu se spînzure. S-a smintit.

— Fac baie, am spus eu cu voce plîngăreaţă. De ce n-aţi adus-o aici? Şi spunînd acestea, mi-am turnat apă pe cap, iar săpunul s-a prelins în albie.

— E cu neputinţă, stimate cetăţene doctor, a zis plin de emoţie pompierul, împreunîndu-şi mîinile a rugăciune, nu putem nicidecum. Moare fata.

— Dar noi cum o să plecăm? E viscol!

— S-a potolit. Ia vedeţi. S-a potolit de tot. Iar caii îs sprinteni, merg la trap. Zburăm într-un ceas pînă acolo…

Am gemut uşor şi am ieşit din albie. Furios, am turnat două găleţi pe mine. Apoi, stînd pe vine în

dreptul gurii sobei, îmi băgam capul înăuntru ca să mi-l usuc cît de cît.

„Fireşte, o să mă aleg cu o pneumonie. Francă lobară, după un asemenea drum. Şi, mai ales, ce-o să mă fac cu fata? Din scrisoare reiese că medicul celălalt are şi mai puţină experienţă decît mine… Eu nu ştiu nimic, am acumulat doar ceva practică într-o jumătate de an, iar el ştie şi mai puţin. Probabil că de-abia a absolvit universitatea. Şi pe mine mă ia drept medic cu experienţă…“

Meditînd în felul acesta, nici n-am băgat de seamă cum m-am îmbrăcat. Şi îmbrăcatul nu era simplu: pantalonii şi bluza, peste bluză o scurtă de piele, apoi paltonul, iar pe deasupra un cojoc de oaie, căciula, geanta cu cafeină, camfor, morfină, adrenalină, pense hemostatice, material steril, o seringă, o sondă, un browning, chibrituri, ceasul, stetoscopul.

Nu mi s-a părut deloc înfiorător, deşi se întuneca; ziua se sfîrşea cînd noi am trecut de gard. Parcă viscolea mai uşor. Pieziş, într-o direcţie, în obrazul drept. Pompierul, ca un munte, se aşezase între mine şi crupa primului cal. Caii au pornit într-adevăr vioi, s-au opintit şi sania a pornit prin hîrtoape. M-am întins în sanie, m-am încălzit de îndată, m-am gîndit la pneumonia francă lobară, la faptul că, poate, fetei i-a plesnit osul craniului, iar o aşchie s-a înfipt în creier…

— Sînt caii pompierilor? am întrebat prin gulerul de oaie.

— Uhu.. hu… a mormăit vizitiul, fără să se întoarcă spre mine.

— Dar doctorul ce i-a făcut?

— Păi el… el e specialist în bolile venerice… uhu… hu…

— Hu… hu… a început să vuiască viscolul în crîng, apoi a prins să şuiere dintr-o parte şi să arunce zăpada… Sania a început să mă legene, să mă lenege, pînă cînd m-am pomenit la baia „Sandunov“ din Moscova[7]. Cu şuba pe mine, am

nimerit de-a dreptul în vestiar, şi sudoarea m-a scăldat din cap pînă-n picioare. Apoi s-a aprins o făclie, a intrat frigul, am deschis ochii şi am văzut cum luceşte coiful de pompier, m-am gîndit că a izbucnit un incendiu… după care m-am dezmeticit şi am înţeles că ajunsesem la destinaţie. Stau în pragul unei clădiri albe cu coloane, datînd probabil de pe vremea lui Nicolae I. Împrejur e întuneric beznă, dar m-au întîmpinat nişte pompieri şi flacăra dansează deasupra capetelor lor. Am scos din crăpătura cojocului ceasul şi am văzut că era ora cinci. Deci făcusem pe drum nu o oră, ci două şi jumătate.

— Să-mi pregătiţi imediat cai pentru întoarcere, am spus.

— Am înţeles, mi-a răspuns vizitiul.

Pe jumătate adormit şi ud ca într-o compresă, în scurta de piele, am intrat în tindă. Dintr-o parte m-a lovit lumina unei lămpi, o dungă s-a aşternut pe duşumeaua vopsită. Şi îndată a intrat în fugă un tînăr blond cu ochii rătăciţi şi cu pantalonii cu dunga proaspăt călcată. Cravata albă cu picăţele negre îi alunecase într-o parte, plastronul i se ridicase ca o cocoaşă, dar sacoul îi era foarte îngrijit, nou-nouţ, parcă cu pliuri metalice.

Omul a dat din mîini, s-a agăţat de cojocul meu, m-a scuturat, s-a lipit de mine şi a început să strige uşor:

— Drăguţule… doctore… mai iute… moare. Sînt un ucigaş. S-a uitat undeva într-o parte, şi-a închis ochii cu asprime, a doliu, după care i-a spus cuiva: Ucigaş, iată ce-s.

Apoi a început să plîngă, s-a apucat de părul cam rar, a tras de el şi eu am văzut că într-adevăr îşi smulge şuviţele, încolăcindu-şi-le pe degete.

— Încetaţi, i-am spus şi l-am strîns de mînă.

Cineva l-a scos de acolo. Au intrat în fugă nişte femei.

Mi s-a luat cojocul, am fost condus pe covoarele întinse sărbătoreşte pînă la un pat alb. În

întîmpinarea mea, s-a ridicat de pe scaun doctorul cel tinerel. Ochii îi erau chinuiţi şi buimaci. Pentru o clipă, în ei a licărit uimirea că şi eu sînt la fel de tînăr ca şi el. În general, semănam cu două portrete ale aceleiaşi persoane, făcute în acelaşi an. Dar pe urmă s-a bucurat atît de mult de sosirea mea, încît chiar i s-a tăiat răsuflarea.

— Cît mă bucur… colega… iată… vedeţi dumneavoastră, pulsul scade. Eu, propriu-zis, sînt venerolog. Mă bucur grozav că aţi venit.

Pe masă, pe o bucată de tifon, erau o seringă şi cîteva fiole cu lichid galben. Plînsetul funcţionarului a răzbătut de după uşă, cineva a crăpat uşa, silueta unei femei în alb s-a ivit în spatele meu. În dormitor era semiîntuneric, lampa laterală fusese acoperită cu o bucată de pînză verde. În umbra verzuie se vedea pe pernă o faţă albă ca hîrtia. Şuviţele de păr blond i se lăsaseră în jos şi i se împrăştiaseră. Nasul i se ascuţise, iar nările îi erau înfundate cu vată, pe care sîngele o colorase în roz.

— Pulsul… mi-a şoptit doctorul.

Am luat mîna fără viaţă, cu un gest obişnuit am pus degetele şi am tresărit. Sub degete am simţit un tremur mărunt, des, apoi acesta a început să dea rateuri, să devină subţire ca un fir de aţă. Am simţit un fior rece la lingurică, aşa cum simţeam întotdeauna cînd priveam moartea în faţă. O urăsc. Am apucat să rup vîrful unei fiole şi să trag lichid gros în seringa mea. Dar l-am injectat de-acum maşinal, l-am pompat degeaba sub pielea de la mîna fetei.

Maxilarul inferior s-a smucit, de parcă fata se sufoca, apoi s-a lăsat în jos, trupul s-a încordat sub pătură, parcă a încremenit, apoi a slăbit. Şi ultimul fir a dispărut de sub degetele mele.

— A murit, i-am şoptit doctorului la ureche.

Silueta albă cu păr cărunt s-a prăbuşit pe pătura bine întinsă, şi-a lipit obrazul de ea şi a început să se zguduie de plîns.

— Mai încet, mai încet, i-am spus la ureche femeii în alb, iar doctorul s-a uitat spre uşă cu o expresie de martir.

— A scos sufletul din mine, mi-a spus doctorul foarte încet.

Împreună cu el am făcut aşa: pe mama care plîngea am lăsat-o în dormitor, n-am spus nimănui nimic, iar pe funcţionar l-am luat într-o cameră îndepărtată.

Acolo i-am spus:

— Dacă nu ne lăsaţi să vă injectăm un medicament, nu putem face nimic. Ne chinuiţi, nu ne lăsaţi să lucrăm!

Atunci el a acceptat; plîngînd încet, s-a dezbrăcat de sacou, noi i-am suflecat mîneca de la cămaşa de sărbătoare, de logodnic, şi i-am injectat morfină. Doctorul s-a dus la fata decedată, sub pretext că trebuie s-o ajute, iar eu am rămas cu funcţionarul. Morfina a avut un efect mai rapid decît mă aşteptam. Peste un sfert de ceas, plîngînd şi jelindu-se din ce în ce mai încet şi mai incoerent, funcţionarul a început să aţipească, apoi şi-a pus faţa plînsă pe mîini şi a adormit. Nu auzea foiala, plînsetele, foşnetele şi oftaturile înăbuşite.

— Ascultaţi, colega, e primejdios să porniţi la drum. Vă puteţi rătăci, mi-a şoptit doctorul în vestibul. Rămîneţi aici peste noapte…

— Nu, nu pot. Plec cu orice risc. Mi s-a promis că mi se dau imediat cai pentru drumul de întoarcere.

— Or să vă dea, numai că trebuie să aveţi grijă…

— Am trei bolnavi de tifos într-o stare atît de gravă, încît nu-i pot părăsi. Trebuie să-i văd în cursul nopţii.

— Bine, aveţi grijă…

A diluat nişte spirt cu apă, mi-a dat să beau şi chiar aici, în vestibul, am mîncat o bucată de şuncă. În stomac mi s-a făcut cald, iar amărăciunea din suflet s-a mai potolit puţin. Pentru ultima oară

m-am dus în dormitor, m-am uitat la moartă, am intrat la funcţionar, i-am lăsat doctorului o fiolă de morfină şi, înfofolit, am ieşit în cerdac.

Acolo viforniţa şuiera, caii stăteau cu capetele în jos, şfichiuiţi de viscol. Făclia pîlpîia.

— Drumul îl ştii? am întrebat, acoperindu-mi gura.

— Drumul îl ştim, mi-a răspuns foarte trist vizitiul (nu mai avea coiful pe cap), dar ar trebui să rămîneţi aici peste noapte…

Pînă şi după clapele căciulii lui se vedea că n-are chef deloc să meargă.

— Trebuie să rămîneţi, a adăugat celălalt, care ţinea în mînă făclia înfuriată, nu-i bine în cîmp.

— Nu-s decît douăsprezece verste, am bombănit eu posac, ajungem. Am pacienţi grav bolnavi. Şi m-am urcat în sanie.

Mă căiesc, dar nu am adăugat că mi se părea insuportabil şi numai gîndul de a rămîne în clădirea unde se întîmplase nenorocirea, unde eram neputincios şi inutil.

Dezamăgit, vizitiul s-a trîntit pe capră, s-a aşezat bine, s-a clătinat şi noi am ieşit în goană pe poartă. Făclia a dispărut de parcă ar fi înghiţit-o pămîntul sau s-ar fi stins. Totuşi, peste cîteva clipe, a început să mă intereseze altceva. M-am răsucit cu greu şi am văzut că nu doar făclia nu mai era, ci şi că Şalometievo dispăruse cu toate clădirile, ca într-un vis. Asta mi-a făcut o impresie neplăcută.

— Totuşi, e ceva grozav… m-am gîndit eu sau, poate, am bolborosit. Am scos nasul afară pentru o clipă, apoi l-am ascuns din nou, pînă într-atîta era de rău. Lumea întreagă se făcuse ghem, iar ghemul acesta era rostogolit în toate părţile.

Mi-a trecut prin minte gîndul că ar fi bine să ne întoarcem. Dar l-am alungat, m-am afundat în fînul de pe fundul saniei ca într-o barcă, m-am ghemuit, am închis ochii. Imediat mi s-au năzărit pînza albă de pe lampă şi faţa albă. Deodată m-am dumerit: „Era o fractură de bază de craniu. Da, da,

da… Aşa, aşa… chiar aşa!“ Aveam acum siguranţa că pusesem diagnosticul exact. Mă dumirisem. Dar la ce bun? Acum n-avea nici un rost, dar nici mai înainte nu avea. Ce să faci cu diagnosticul?! Ce soartă groaznică! Ce absurd şi îngrozitor e să trăieşti pe lume! Ce se va întîmpla de-acum în casa agronomului? Te-apucă scîrba şi tristeţea cînd te gîndeşti! Apoi mi s-a făcut milă de mine: ce viaţă grea am. Acum oamenii dorm, în sobe arde focul, iar eu n-am apucat nici să mă spăl. Mă poartă viscolul ca pe o frunză. Am să ajung acasă şi nu m-aş mira dacă va trebui să plec din nou undeva. Am să mă aleg cu o pneumonie şi am să mor aici… Astfel, înduioşîndu-mă de mine însumi, m-am cufundat în bezna somnului, dar nu ştiu cît timp am rămas în ea. N-am mai nimerit la nici o baie şi mi s-a făcut frig. Din ce în ce mai frig.

Cînd am deschis ochii, am văzut o spinare neagră şi abia mai pe urmă mi-am dat seama că nu mergem, ci stăm pe loc.

— Am ajuns? am întrebat eu, holbîndu-mi ochii tulburi.

Vizitiul negru s-a mişcat amărît, a coborît brusc, mi s-a părut că îl roteşte ceva în toate părţile… apoi a spus fără nici un pic de respect:

— Am ajuns… Trebuia să le daţi oamenilor ascultare… Păi ce-i asta! O să pierim, au să piară şi caii…

— Chiar am rătăcit drumul? M-a trecut un fior rece pe spinare.

— Care drum, mi-a răspuns vizitiul cu voce mîhnită, acum lumea întreagă ni-i drum. Ne-am prăpădit degeaba… De patru ceasuri mergem, dar încotro… Căci uite ce se întîmplă…

Patru ore. Am început să mă foiesc, am pipăit ceasul, am încercat să aprind un chibrit. La ce bun? N-avea nici rost, nici un chibrit nu se aprindea. Hîrşîieşti, sare o scînteie şi într-o clipă flacăra se stinge.

— Zic că mergem de patru ceasuri, a spus pompierul cu voce de înmormîntare. Ce ne facem acum?

— Unde sîntem?

Întrebarea era atît de prostească, încît vizitiul nu a găsit cu cale să-mi răspundă. Se întorcea dintr-o parte în alta, dar mie mi se părea că stă nemişcat şi că eu mă rotesc cu sania. Am coborît şi am văzut de îndată că zăpada îmi ajunge pînă la genunchi lîngă talpa săniei. Calul din urmă era înfundat pînă la burtă într-un troian. Coama îi era pleoştită, precum părul unei femei cu capul descoperit.

— Singuri s-au oprit?

— Singuri. S-au istovit dobitoacele.

Brusc mi-am amintit nişte povestiri şi, cine ştie de ce, am simţit că mă înfurii pe Lev Tolstoi.

„Lui îi era bine la Iasnaia Poliana, mi-am zis eu, cred că nu-l căra nimeni la muribunzi…“

Mi s-a făcut milă de mine însumi şi de pompier. Apoi am trecut din nou printr-un acces de spaimă sălbatică. Dar mi-am înăbuşit-o.

— Asta-i lipsă de voinţă… am mormăit printre dinţi.

Şi m-a cuprins o energie năvalnică.

— Uite ce-i, bădie, am spus, simţind că-mi îngheaţă dinţii, n-avem voie să ne lăsăm copleşiţi de jale, că într-adevăr ne prăpădim, la mama dracului. Caii au stat puţin, s-au odihnit, trebuie să mergem mai departe. Dumneata du-te, ia calul din faţă de căpăstru, iar eu am să ţin hăţurile. Trebuie să ieşim de-aici, altfel ne întroienim.

Clapele căciulii arătau disperate, dar vizitiul a pornit înainte. Şontîcăind şi căzînd în zăpadă, a ajuns la calul din faţă. Urnirea din loc mi s-a părut nesfîrşit de lungă. Silueta vizitiului s-a destrămat, viscolul îmi arunca în ochi zăpadă uscată.

— Di-i! a gemut vizitiul.

— Di! Di! am strigat şi eu, smucind hăţurile.

Încetul cu încetul caii au pornit din loc, au început să dea din picioare. Sania se clătina ca pe

un val. Vizitiul, ba crescînd, ba micşorîndu-se, înainta.

Cam un sfert de ceas am mers aşa, pînă cînd am simţit că sania a început parcă să scîrţîie mai uniform. M-a cuprins bucuria cînd am văzut licărirea copitelor dinapoi ale cailor.

— Zăpada nu-i adîncă, am dat de drum! Am strigat eu.

— Ho… ho… mi-a răspuns vizitiul. A şontîcăit spre mine şi îndată i-a răsărit din zăpadă întreaga statură.

— Parcă ăsta ar fi drumul, a spus pompierul bucuros, şi vocea parcă îi tremura uşor. Numai să nu ne abatem din nou… Poate…

Am făcut schimb de locuri. Caii au pornit mai iute. Viscolul parcă se comprima, începuse să slăbească, după cum mi se părea mie. Dar în sus şi pe de lături nu se vedea nimic, decît pîclă. De-acum nu mai speram să nimeresc la spital. Voiam să ajung undeva. Căci drumul trebuie să ducă la un sălaş omenesc.

Deodată caii au tresărit şi au început să dea mai vioi din picioare. M-am bucurat fără să ştiu încă pricina.

— Oare or fi simţit vreo casă de om? am întrebat eu.

Vizitiul nu mi-a răspuns. M-am săltat în sanie, am început să mă uit. Un sunet ciudat, trist şi vrăjmaş, s-a auzit de undeva din ceaţă, dar s-a stins repede. Cine ştie de ce m-a încercat un sentiment neplăcut, mi-am amintit de funcţionar şi de felul cum scîncea subţire, cu capul lăsat pe mîini. În dreapta, am zărit deodată un punct întunecat, care a crescut şi s-a făcut cît o pisică neagră, după care s-a mai mărit şi s-a apropiat. Pompierul s-a răsucit brusc spre mine şi am văzut că falca îi tremură. M-a întrebat:

— Aţi văzut, cetăţene doctor?

Un cal s-a repezit spre dreapta, celălalt spre stînga, pentru o clipă pompierul s-a prăbuşit pe

genunchii mei, a oftat, s-a ridicat, s-a proptit şi a început să smucească hăţurile. Caii au fornăit şi au pornit în goană. Măturau zăpada cu copitele, aruncau bulgări, mergeau neuniform, tremurau.

De cîteva ori m-au trecut fiorii. Venindu-mi în fire, mi-am băgat mîna în sîn, am scos browningul şi m-am blestemat pentru că uitasem acasă cel de-al doilea încărcător. Bine, dacă n-am rămas peste noapte, de ce n-am luat torţa cu mine?!

În imaginaţie am văzut o scurtă ştire de ziar despre mine şi ghinionistul pompier.

Pisica se făcuse mare cît un cîine şi fugea aproape de sanie. M-am întors şi foarte aproape de sanie am mai văzut încă o făptură patrupedă. Pot să jur că avea urechile ascuţite şi venea în urma saniei, călcînd uşor, ca pe parchet. În intenţia ei era ceva ameninţător şi insolent. „O fio haită sau sînt numai doi?“ m-am gîndit eu şi, la cuvîntul „haită“, m-au trecut năduşelile sub cojoc, iar degetele de la picioare mi s-au dezmorţit.

— Ţine-te bine şi struneşte caii, trag îndată cu pistolul, am spus cu o voce străină, pe care nu mi-o recunoşteam.

Drept răspuns, vizitiul a făcut doar „ah“ şi şi-a strîns capul între umeri. Un fulger m-a izbit în ochi şi o bubuitură m-a asurzit. Apoi încă o dată şi încă o dată. Nu-mi amintesc cîte minute m-am hurducat în fundul saniei. Auzeam fornăitul sălbatic, strident al cailor, strîngeam pistolul în mînă, m-am lovit cu capul de ceva, încercam să ies din fîn şi, cuprins de o spaimă de moarte, mă gîndeam că dintr-o clipă într-alta mă pot pomeni pe piept cu un trup uriaş, vînjos. În închipuire, mă şi vedeam cu intestinele sfîşiate…

În timpul acesta vizitiul se văicărea:

— Oho… ho… uite-l… uite… Doamne, scapă-ne, scapă-ne…

În sfîrşit, m-am descotorosit de cojocul greu, mi-am eliberat mîinile, m-am ridicat. Fiarele negre nu se mai vedeau nici în urmă, nici pe de lături.

Viscolea foarte mărunt şi cuminte şi prin vălul rar clipea un ochi fermecător, pe care l-aş fi recunoscut dintr-o mie, pe care l-aş recunoaşte şi acum – licărea felinarul de la spitalul meu. Clădirea întunecată se înălţa îndărătul lui. „Mult mai frumos ca un palat…“ mi-am zis eu şi deodată, ca în extaz, am mai slobozit două gloanţe din browning înapoi, într-acolo unde dispăruseră lupii.

Pompierul stătea în picioare la mijlocul scării care urca din partea de jos a excelentei locuinţe a doctorului. Eu eram în capătul de sus al scării, iar Aksinia, îmbrăcată cu cojocul, stătea în capătul de jos.

— În aur să mă îmbrăcaţi, a spus vizitiul, dar a doua oară… N-a terminat, a sorbit dintr-o înghiţitură spirtul diluat şi a plescăit grozav din buze, s-a întors spre Aksinia şi a adăugat, desfăcîndu-şi mîinile atît cît îi permitea constituţia:

— Uite-aşa de mari erau…

— A murit? N-aţi putut face nimic? m-a întrebat Aksinia.

— A murit, i-am răspuns eu indiferent.

Peste un sfert de oră s-a făcut linişte. La catul de jos s-a stins lumina. Am rămas singur sus. Cine ştie de ce, am rîs convulsiv, mi-am descheiat nasturii de la bluză, apoi i-am încheiat, m-am dus la dulapul cu cărţi, am scos un volum de chirurgie, vrînd să văd ceva despre fracturile bazei craniului, dar am aruncat cartea.

Cînd m-am dezbrăcat şi m-am vîrît sub plapumă, un tremur m-a scuturat cam o jumătate de minut, apoi m-a lăsat şi căldura mi-a pătruns întreg trupul.

— În aur să mă îmbrăcaţi, am mormăit eu, aţipind, dar nu mă mai…

— Ai să te duci… ba ai să te duci… şuiera viscolul batjocoritor. A trecut cu un vuiet pe acoperiş. Apoi a cîntat în horn, a ieşit, a foşnit dincolo de fereastră şi a dispărut.

— O să vă duceţi… o să vă du-ceţi… ticăia ceasul, dar mai încet, tot mai încet.

După aceea, nimic. Linişte. Somn.

Beznă ca în Egipt

Unde-o fi toată lumea în ziua mea de naştere? Unde-s felinarele electrice ale Moscovei? Oamenii? Cerul? Dincolo de fereastră nu-i nimic! Beznă…

Sîntem izolaţi de oameni. Primele felinare cu petrol sînt la nouă verste de noi, la staţia de cale ferată. Clipeşte acolo, pesemne, un felinar mic, îşi dă ultima suflare din cauza viscolului. Cu vuiet, la miezul nopţii, va trece acceleratul de Moscova şi nici măcar nu se va opri – n-are el nevoie de staţia aceea uitată, îngropată în furtuna de zăpadă. Doar dacă se înfundă linia.

Primele felinare electrice sînt la patruzeci de verste, în oraşul reşedinţă de judeţ. Acolo este cinematograf, sînt magazine. În timp ce viforniţa urlă şi se rostogoleşte pe cîmpuri, poate că pe ecran plutesc nişte trestii, se clatină palmieri, clipeşte o insulă tropicală.

Dar noi sîntem singuri.

— E o beznă ca-n Egipt[8], a observat Demian Lukici, săltînd perdeaua.

Se exprimă solemn, dar foarte precis. Chiar că-i beznă ca în Egipt.

— Vă rog încă un păhărel de fiecare, i-am invitat eu. (Ah, să nu ne judecaţi! Căci noi, doctorul, felcerul şi cele două infirmiere, sîntem tot oameni! În afară de bolnavi, nu vedem pe

nimeni luni de-a rîndul. Muncim, sîntem îngropaţi în zăpadă. Oare chiar nu ne este permis să bem cîte două păhărele de spirt diluat conform reţetei şi să gustăm sardele aduse din oraş în ziua de naştere a doctorului?)

— În sănătatea dumneavoastră, doctore, a spus plin de simţire Demian Lukici.

— Vă dorim să vă obişnuiţi la noi, a zis Anna Nikolaevna şi, ciocnind, şi-a netezit rochia de sărbătoare cu falduri.

Cealaltă soră, Pelagheia Ivanovna, a ciocnit, a gustat şi imediat s-a aşezat pe vine şi a prins să scormonească cu vătraiul în sobă.

— Nu pot pricepe nici în ruptul capului, am rostit eu iritat, uitîndu-mă la mulţimea de scîntei ce săreau de sub vătrai, ce a făcut femeia aceea cu beladona. Păi acesta-i un coşmar!

Pe feţele felcerului şi ale moaşelor au început să joace zîmbete.

Iată despre ce era vorba. Astăzi, la consultaţiile de dimineaţă, la mine în cabinet a intrat o femeie rumenă de vreo treizeci de ani. A făcut o plecăciune spre scaunul ginecologic, aflat în spatele meu, apoi a scos din sîn un flacon cu gura largă şi mi-a cîntat linguşitor:

— Vă mulţumesc, cetăţene doctor, pentru picături. Mi-au fost de ajutor, tare mi-au mai fost de ajutor… Mai daţi-mi un borcănaş.

Am luat flaconul din mîinile ei, m-am uitat la etichetă şi-am văzut negru dinaintea ochilor. Pe etichetă, cu scrisul lăbărţat al lui Demian Lukici, scria: „*Tinct. Belladonn*…“ etc., „16 decembrie 1917“.

Cu alte cuvinte, ieri îi prescrisesem femeii o porţie considerabilă de beladonă, iar astăzi, în 17 decembrie, ziua mea de naştere, femeiuşca venise cu flaconul gol şi cu rugămintea de a i-l umple din nou.

— Tu… tu… ai băut totul ieri? am întrebat-o eu cu voce ciudată.

— Tot, taică, tot, a cîntat femeia cu voce dulce, să vă dea Dumnezeu sănătate pentru picăturile astea… o jumătate de borcan de cum am ajuns şi cealaltă jumătate cînd m-am culcat. Cu mîna parcă mi-a luat…

M-am sprijinit de scaunul ginecologic.

— Cîte picături ţi-am spus să iei pe zi? am întrebat-o cu voce cordială. Ţi-am spus să iei cîte cinci… Dar tu ce faci, femeie? Păi tu… tu…

— Zău că le-am luat! mi-a răspuns femeiuşca, gîndindu-se că n-o cred că s-a tratat cu beladona mea.

I-am apucat cu mîinile obrajii rumeni şi am început să-i cercetez pupilele. Dar pupilele n-aveau nimic deosebit. Destul de frumoase, dar normale. Şi pulsul femeiuştii era splendid. În general, nu se observau nici un fel de semne de intoxicaţie cu beladonă.

— Asta nu se poate!... am spus eu şi am strigat: Demian Lukici!

În halatul său alb, Demian Lukici s-a arătat din coridorul ce ducea spre farmacie.

— Demian Lukici, ia vezi, ce a făcut mîndra asta! Nu înţeleg nimic…

Femeia îşi rotea speriată capul, înţelegînd că făcuse o boacănă.

Demian Lukici a pus stăpînire pe flacon, l-a mirosit, l-a răsucit în mîini şi a rostit cu asprime:

— Tu, drăguţo, minţi. N-ai luat medicamentul!

— Zău că… a dat femeia să înceapă.

— Femeie, nu ne arunca praf în ochi, a spus cu asprime, strîmbîndu-şi gura, Demian Lukici. Ştim totul foarte bine. Recunoaşte, pe cine ai tratat cu picăturile astea?

Femeia şi-a îndreptat pupilele normale spre tavanul văruit în alb şi şi-a făcut cruce.

— Să dea Dumne…

— Taci, taci… a mormăit Demian Lukici şi mi s-a adresat mie: Doctore, ştiu ce fac ele. Vine cîte o artistă din astea la spital, i se dă un medicament,

iar ea ajunge în sat şi le cinsteşte pe toate femeile…

— Ce spuneţi, cetăţene fleşcer…

— Taci! i-a retezat-o felcerul. Sînt aici de şapte ani şi ceva. Ştiu. Desigur, a împărţit flaconul picătură cu picătură prin toate casele, a continuat spre mine.

— Mai daţi-mi nişte picături dintr-astea, ne-a rugat cu gingăşie femeia.

— Ba nu, mîndruţă, i-am răspuns eu şi mi-am şters sudoarea de pe frunte, n-o să mai ai prilejul să te tratez cu picăturile astea. Durerea de stomac te-a mai lăsat?

— Chiar aşa, parcă mi-a luat-o cu mîna!...

— Excelent! Am să-ţi dau altele, foarte bune şi ele.

I-am prescris femeii valeriană şi ea, dezamăgită, a plecat.

Despre această întîmplare vorbeam în locuinţa doctorului în ziua mea de naştere, cînd dincolo de ferestre atîrna perdeaua de viscol a nopţii egiptene.

— Asta nu-i nimic, a spus Demian Lukici, mestecînd cu delicateţe un peştişor scos din ulei, asta nu-i nimic, noi ne-am obişnuit aici. Dar dumneavoastră, doctore, după universitate, după capitală, va trebui, zău aşa, să vă obişnuiţi. E un loc uitat de lume!

— Ah, uitat de lume! a spus şi Anna Nikolaevna, ca un ecou.

Viscolul vuia undeva în hornuri, foşnea dincolo de perete. O dungă de lumină se aşezase pe tabla neagră de lîngă sobă. Focul binecuvîntat, care încălzea personalul medical din fundătura asta!

— Despre predecesorul dumneavoastră, Leopold Leopoldovici, aţi avut prilejul să auziţi ceva? a întrebat felcerul şi, după ce a servit-o delicat pe Anna Nikolaevna cu o ţigară, şi-a aprins şi el una.

— A fost un doctor extraordinar! a rostit cu entuziasm Pelagheia Ivanovna, scrutînd focul

binefăcător cu ochi strălucitori. Pieptenele de sărbătoare cu pietre false a strălucit şi s-a stins în părul ei negru.

— Da, a fost o persoană remarcabilă, a confirmat felcerul. Ţăranii îl divinizau de-a dreptul. Ştia cum să-i ia. Îţi zice Liponti că trebuie să te operezi, te operezi şi gata. În loc de Leopold Leopoldovici, îi spuneau Liponti Lipontievici. Aveau încredere în el. Dar şi el se pricepea să stea de vorbă cu ei. Uite, vine odată la el un amic, Feodor Kosoi din Dulţevo. Uite aşa şi aşa, zice, Liponti Lipontievici, mi s-a înfundat pieptul, mă tem să nu mă înăbuş. Şi, pe deasupra, parcă mă zgîrîie în gîtlej.

— Laringită, am rostit eu maşinal, fiindcă, în ultima lună de agitaţie nebună, mă obişnuisem cu diagnosticele fulgerătoare.

— Absolut exact. „Bine, zice Liponti, am să-ţi dau ceva. În două zile ai să fii sănătos. Ţine nişte cataplasme franţuzeşti cu muştar. Pe una lipeşte-o pe spinare între omoplaţi, iar pe cealaltă – pe piept. Le ţii zece minute şi pe urmă le dezlipeşti. Marş! Acţionează!“ A luat omul cataplasmele şi a plecat. Peste două zile apare la consultaţie.

„Care-i problema?“ îl întreabă Liponti.

Iar Kosoi către el:

„Păi, zice, Liponti Lipontievici, nu mă ajută cu nimic cataplasmele dumneavoastră.“

„Minţi! îi răspunde Liponti. Nu se poate să nu ajute cataplasmele franţuzeşti cu muştar! Aşa-i că nu le-ai pus?“

„Cum, zice, nu le-am pus? Şi acum am una…“

Şi zicînd acestea, se întoarce cu spatele, iar sinapismul îi era lipit pe cojoc!...

Am izbucnit în rîs, iar Pelagheia Ivanovna a început să chicotească şi să bată îndîrjit cu vătraiul în bucata de lemn.

— Cu voia dumneavoastră, asta-i o anecdotă, am zis eu, nu se poate!

— Anec-dotă? Anecdotă! au exclamat infirmierele, întrerupîndu-se una pe cealaltă.

— Nu! strigă cu înverşunare felcerul. Ştiţi dumneavoastră, toată viaţa noastră constă din astfel de anecdote… Avem parte de asemenea întîmplări…

— Dar zahărul? exclamă Anna Nikolaevna. Povestiţi-i despre zahăr, Pelagheia Ivanovna!

Pelagheia Ivanovna închise uşiţa şi începu să vorbească, lăsîndu-şi capul în jos.

— Ajung eu tot la Dulţevo, la o naştere…

— Dulţevo e un loc cu faimă, nu se putu abţine felcerul şi adăugă: Iertare! Continuaţi, colega!

— Ei, se înţelege, o examinez, continuă colega Pelagheia Ivanovna, şi simt sub degete, în vagin, ceva de neînţeles… Ba fărîmicios, ba bucăţi… Îmi dau seama că-i zahăr rafinat.

— Şi asta-i o anecdotă! remarcă triumfător Demian Lukici.

— Daţi-mi voie… nu înţeleg nimic…

— Doftoroaia! îmi răspunse Pelagheia Ivanovna. O doftoroaie o învăţase. Cică naşterea-i grea. Pruncul nu vrea să iasă la lumina lui Dumnezeu. Înseamnă că trebuie să-l ademenească. Şi iată că l-au ademenit cu ceva dulce!

— Groaznic! am spus eu.

— Femeilor care nasc li se dă să mestece păr, interveni Anna Nikolaevna.

— De ce?

— Naiba să-i ştie. De vreo trei ori ni s-au adus gravide cărora le venise sorocul să nască. Zace şi scuipă biata femeie. Toată gura îi e plină de păr. E un semn că aşa naşterea va fi mai uşoară…

Ochii moaşelor începură să strălucească din pricina amintirilor. Am stat mult timp lîngă foc, bînd ceai şi ascultînd ca fermecat. Cum, atunci cînd dintr-un sat trebuie transportată o gravidă la spitalul nostru, Pelagheia Ivanovna vine întotdeauna din urmă cu sania ei: nu cumva să se răzgîndească pe drum, s-o dea din nou pe mîna

moaşei satului. Cum o dată, într-un caz de prezentaţie anormală, pentru ca fătul să se răsucească, o gravidă a fost spînzurată de tavan cu picioarele în sus. Cum o doftoroaie din Korobovo, auzind că doctorii perforează vezica fătului, i-a crestat cu un cuţit de bucătărie tot capul unui prunc, astfel încît pînă şi un om atît de vestit şi de dibaci cum era Liponti nu a mai putut să-l salveze şi bine că măcar pe mamă a salvat-o. Cum…

Închisesem de mult soba. Musafirii mei plecaseră în aripa lor de clădire. Am văzut o vreme lumina tulbure din fereastra Annei Nikolaevna, după care s-a stins. Totul a dispărut. Viscolului i s-a adăugat întunericul adînc al serii de decembrie şi o perdea neagră a acoperit vederii mele şi cerul, şi pămîntul.

Umblam prin cabinet şi duşumeaua îmi scîrţîia sub picioare, era cald datorită sobei de teracotă şi se auzea cum ronţăia undeva un şoarece harnic.

„Ei da, meditam eu, am să lupt cu bezna asta ca în Egipt exact atît cît destinul mă va ţine aici, în acest fund de ţară. Zahăr rafinat… Ca să vezi!...“

În reveriile înfiripate la lumina lămpii cu abajur verde, a apărut marele oraş universitar, în el o clinică, iar în clinică o sală uriaşă, cu duşumeaua de gresie, robinete strălucitoare, cearşafuri albe, sterilizate, un asistent cu bărbuţă ascuţită, căruntă, ce-i dădea un aer foarte inteligent… În asemenea momente, bătăile în uşă te tulbură, te înspăimîntă întotdeauna. Am tresărit.

— Cine-i acolo, Aksinia? am întrebat, aplecîndu-mă peste balustrada scării interioare (locuinţa doctorului este cu două caturi: sus are cabinetul şi dormitorul, jos – sufrageria, încă o cameră cu destinaţie necunoscută şi bucătăria, în care sălăşluiau această Aksinia, bucătăreasa, şi soţul ei, paznicul dintotdeauna al spitalului).

A zăngănit zăvorul greu, lumina lămpiţei a coborît şi a început să se clatine jos, a intrat o boare de frig. Apoi Aksinia mi-a raportat:

— A sosit un bolnav…

Ca să spun adevărul, m-am bucurat. Încă nu-mi era somn şi din pricina ronţăitului şoarecelui şi a amintirilor mă simţeam trist, însingurat. Apoi, era vorba de un bolnav, deci nu de o femeie, nu era lucrul de care mă temeam cel mai mult – naşterile.

— Merge pe picioarele lui?

— Merge, mi-a răspuns Aksinia, căscînd.

— Atunci să vină în cabinet.

Scara a scîrţîit mult timp. Urca un om solid, greu. În timpul acesta stăteam la masa de scris, străduindu-mă ca vioiciunea mea de douăzeci şi patru de ani să nu sară, pe cît posibil, din limitele imaginii mele profesionale de esculap. Mîna mea dreaptă stătea pe stetoscop ca pe un revolver.

Pe uşă s-a strecurat o siluetă în cojoc de oaie, cu pîslari. Căciula se afla în mîinile siluetei.

— Ce-i cu dumneata, taică, de ce ai venit aşa de tîrziu? am întrebat eu cu prestanţă, pentru împăcarea conştiinţei.

— Scuzaţi-mă, cetăţene doctor, a răspuns figura cu o voce plăcută, catifelată, de bas. Viscolul e o adevărată pacoste. Ce să-i faci, am întîrziat, aşa că s-avem iertare, vă rog!...

„Un om respectuos!“ mi-am zis eu cu plăcere. Silueta mi-a plăcut foarte mult, pînă şi barba lui deasă şi roşcată mi-a produs o impresie bună. Pesemne, barba aceea se bucura de o oarecare îngrijire. Posesorul nu numai că şi-o tundea, dar şi-o mai şi ungea cu o substanţă, despre care unui doctor care-şi petrecuse la ţară un timp destul de scurt nu-i era greu să-şi dea seama că era untdelemn.

— Despre ce-i vorba? Scoate-ţi cojocul. De unde eşti?

Cojocul s-a aşezat ca un munte pe scaun.

— Mă chinuie frigurile, mi-a răspuns bolnavul şi m-a privit cu tristeţe.

— Frigurile? Aha! Eşti din Dulţevo?

— Chiar aşa. Morar.

— Ei, şi cum te chinuie? Spune-mi!

— În fiecare zi, de cum se face ora douăsprezece, începe să mă doară capul, apoi mă ia cu fierbinţeală… Vreo două ceasuri mă zguduie şi pe urmă mă lasă.

„Diagnosticul e gata!“ mi-a zăngănit ceva triumfător în cap.

— Iar în restul timpului nu ai nimic?

— Simt slăbiciune în picioare.

— Aha… Descheie-te! Hm… aşa.

Spre sfîrşitul consultaţiei, bolnavul mă fermecase. După bătrînele nătînge, după adolescenţii speriaţi, care se fereau cu groază de spatula metalică, după tărăşenia de dimineaţă cu beladona, privindu-l pe morar, ochiul meu universitar se odihnea.

Morarul vorbea cu judecată. În plus, ştia carte şi chiar fiecare gest al lui era impregnat de respectul pentru ştiinţa pe care eu o consider preferata mea: medicina.

— Uite ce-i, dragul meu, am spus eu, ciocănind pieptul lat şi cald, ai malarie. Friguri intermitente… Acum am un salon întreg gol. Te sfătuiesc să te internezi. O să te ţinem cum trebuie sub observaţie. Am să încep să te tratez cu prafuri şi dacă n-au să ajute, o să-ţi facem injecţii. O să avem succes. Ei, ce zici? Te internezi?

— Vă mulţumesc cu respect! îmi răspunse morarul foarte politicos. Am auzit multe despre domnia voastră. Toţi sînt mulţumiţi. Zic că-i ajutaţi pe oameni… Sînt de acord şi cu injecţiile, numai să mă fac bine…

„Da, într-adevăr e o rază de lumină în beznă!“ mi-am zis eu şi m-am aşezat la masă ca să scriu. Aveam un sentiment atît de plăcut, de parcă nu un morar străin, ci fratele meu bun venise să fie oaspetele spitalului meu.

Pe un formular am scris:

„Chinin murr. – 0,5
D.T. dos. Nr. 10
S. Morarul Hudov
Cîte un praf la miezul nopţii“.

Şi am pus o semnătură apăsată.
Iar pe alt formular:

„Pelagheia Ivanovna!
Primiţi-l pe morar în salonul nr. 2. Are malaria*. Chinină, cîte un praf, cum se cuvine, cam cu patru ore înainte de criză, deci, la miezul nopţii.*
Iată o excepţie! Un om inteligent!“

Cînd mă culcasem deja, am primit următorul bilet de răspuns din mîinile posomorîtei Aksinia, care căsca de somn:

„Dragă doctore! Am făcut totul cum aţi spus. Pel. Lbova“.

Şi am adormit.
…Şi m-am trezit.
— Ce faci? Ce-i, Aksinia?! am bîiguit.
Aksinia stătea în picioare, acoperindu-se ruşinată cu fusta ei cu picăţele albe pe fondul de culoare întunecată. Lumînarea de stearină îi lumina faţa somnoroasă şi îngrijorată.
— A venit chiar acum Maria. Pelagheia Ivanovna i-a poruncit să vă cheme imediat.
— Ce s-a întîmplat?
— Cică moare morarul din salonul doi.
— Cu-um?! Moare? Cum să moară?!
Într-o clipă, picioarele mele desculţe au pipăit duşumeaua rece, fără să nimerească papucii. Am rupt mai multe chibrituri, împingîndu-le mult timp

în arzător, pînă cînd acesta a început să ardă cu flacără albăstruie. Ceasul arăta şase fix.

„Ce să fie?... Ce să fie? Oare nu-i malarie?! Ce s-o fi întîmplat cu el? Pulsul era excelent…“

În mai puţin de cinci minute, cu ciorapii traşi pe dos, cu sacoul descheiat, zbîrlit, cu pîslarii în picioare, am străbătut în fugă curtea cufundată încă în întuneric şi am dat buzna în salonul doi.

Pe patul desfăcut, alături de cearşaful şifonat, numai în lenjeria de spital, zăcea morarul. Îl lumina o mică lampă cu petrol. Barba lui roşcată era ciufulită, iar ochii mi s-au părut negri şi imenşi. Se clătina de parcă ar fi fost beat. Cu groază, se uita împrejur, respira greu.

Îngrijitoarea Maria se uita cu gura căscată la faţa lui congestionată. Pelagheia Ivanovna, într-un halat îmbrăcat pe dos, cu capul descoperit, s-a repezit spre mine.

— Doctore! a strigat ea cu vocea cam răguşită. Jur că n-am nici o vină! Cine putea să se aştepte la una ca asta? Chiar dumneavoastră mi-aţi scris că-i inteligent…

— Despre ce-i vorba?

Pelagheia Ivanovna a plesnit din mîini şi a zis:

— Imaginaţi-vă, doctore! A înghiţit deodată cele zece prafuri de chinină. La miezul nopţii.

Se revărsau zorii tulburi ai iernii. Demian Lukici strîngea sonda gastrică. Mirosea a ulei de camfor. Pe duşumea, ligheanul era plin cu un lichid cafeniu. Morarul zăcea sleit de puteri, palid, acoperit cu cearşaful alb pînă la bărbie. Barba roşcată i se făcuse vîlvoi. Aplecat deasupra lui, i-am pipăit pulsul şi m-am convins că morarul a scăpat cu bine.

— Ei, cum e? l-am întrebat.

— Am în ochi o beznă ca-n Egipt… O… oh… mi-a răspuns morarul cu voce slabă.

— Şi eu! i-am spus iritat.

— Ce? făcu morarul (încă nu auzea bine).

— Explică-mi un singur lucru, neică: de ce ai făcut asta?! i-am strigat eu tare la ureche.

Şi vocea de bas, posacă şi neplăcută, mi-a dat răspunsul:

— Păi, m-am gîndit, de ce să mă mocoşesc cu voi şi să iau cîte un praf? Le-am înghiţit pe toate şi gata.

— E monstruos! am exclamat eu.

— O anec-dotă! replică felcerul, cuprins parcă de o toropeală sarcastică…

„Asta-i… am să lupt. Am să lupt… Eu…“ Şi după noaptea aceea grea a pus stăpînire pe mine somnul dulce. Bezna egipteană s-a lăsat ca un văl… şi-n ea parcă-s eu… parcă ţin în mînă o sabie, parcă un stetoscop. Merg… lupt… Într-un loc uitat de lume. Dar nu sînt singur. Mă urmează oştirea: Demian Lukici, Anna Nikolaevna, Pelagheia Ivanovna. Toţi sînt în halate albe şi merg înainte, numai înainte…

Somnul e un lucru bun!…

Ochiul dispărut

Aşadar, a trecut un an. Exact cu un an în urmă mă apropiam de această clădire. Şi exact ca acum, dincolo de ferestre atîrna perdeaua ploii şi la fel de trist atîrnau ultimele frunze galbene ale mestecenilor. Parcă nimic nu se schimbase în jur. Însă eu mă schimbasem mult. Deci, într-o singurătate deplină, îmi voi sărbători seara amintirilor…

Pe duşumeaua scîrţîitoare, m-am dus în dormitor şi m-am uitat în oglindă. Da, deosebirea este imensă. Acum un an, în oglinda scoasă din geamantan, se arăta o faţă bărbierită. O cărare piezişă înfrumuseţa atunci frizura de pe capul meu de douăzeci şi patru de ani. Acum cărarea a

dispărut. Părul era dat pe spate fără pretenţii deosebite. Nu farmeci pe nimeni cu cărarea din păr la treizeci de verste de calea ferată. Aceeaşi era şi situaţia bărbieritului. Deasupra buzei de sus prinsese rădăcini temeinice o dungă ce semăna cu o periuţă de dinţi îngălbenită şi tare, obrajii mi se făcuseră precum o răzătoare şi, în timpul lucrului, dacă ai mîncărimi pe antebraţ, e foarte plăcut să ţi-l scarpini cu obrazul. Întotdeauna se întîmplă aşa dacă nu te bărbiereşti de trei ori pe săptămînă, ci numai o dată.

Uite, am citit o dată undeva… am uitat unde… despre un englez care a ajuns pe o insulă nelocuită. Era un englez interesant. A stat pe insulă pînă l-au apucat halucinaţiile. Iar cînd de insulă s-a apropiat o corabie, şi o barcă a adus nişte oameni care să-l salveze, el, sihastrul, i-a întîmpinat cu focuri de revolver, luîndu-i drept un miraj, drept o iluzie a întinderii pustii de apă. Dar era bărbierit. Pe insula aceea pustie, se bărbierea în fiecare zi[9]. Îmi aduc aminte că acest mîndru fiu al Britaniei îmi impunea un respect imens. Şi cînd am venit încoace, aveam în geamantan o maşină de bărbierit Gillette cu douăzeci de lame, un brici şi un pămătuf. Şi luasem hotărîrea fermă să mă bărbieresc din două în două zile, pentru că aici nu-i cu nimic mai rău decît pe insula aceea nelocuită.

Iată însă că o dată, asta se întîmpla în luminoasa lună a lui aprilie, desfăcusem toate aceste minunăţii englezeşti într-o rază piezişă, aurie, îmi răsesem pînă la luciu obrazul drept, cînd a dat buzna Egorîci, tropăind ca un cal cu cizmele lui rupte, şi m-a anunţat că o femeie naşte în tufişurile braniştei de lîngă pîrîu. Îmi amintesc că mi-am şters cu şervetul obrazul stîng şi am luat-o la goană împreună cu Egorîci. Şi am alergat tustrei spre pîrîul tulbure, care se umflase printre tufele răchitişului desfrunzit: moaşa cu pensa hemostatică într-o legătură de tifon şi un borcan cu iod, eu, cu ochii aprigi, holbaţi, iar în urmă

Egorîci. Acesta, la fiecare cinci paşi, se aşeza pe pământ şi îşi smulgea blestemînd cizma stîngă: i se desfăcuse pingeaua. Vîntul zbura în întîmpinarea noastră. Vîntul dulceag şi sălbatic al primăverii ruseşti. Pelagheiei Ivanovna îi sărise pieptenele din cap, cocul i se desfăcuse şi părul o lovea peste umăr.

— De ce dracu' îţi bei toţi banii? am bombănit eu din fugă către Egorîci. Asta-i o porcărie. Eşti paznicul spitalului şi umbli ca un vagabond.

— Păi ce leafă e asta?… mi-a răspuns cu ciudă Egorîci. Pentru douăzeci de ruble pe lună te chinuieşti ca un mucenic… Ah, blestemato! A lovit cu piciorul în pămînt ca un cal nărăvaş. Păi ăştia-s bani… nu doar că nu-ţi ajung pentru cizme, dar nici de băut n-ai cu ce…

— Pentru tine băutura-i lucru de căpătîi, am şuierat eu cu răsuflarea întretăiată, de asta umbli ca un coate-goale…

Lîngă podeţul putred a răsunat un ţipăt uşor şi jalnic, care a zburat peste apa revărsată a pîrîului şi s-a stins. Am ajuns în fugă şi am văzut o femeie ciufulită, chircită. Basmaua îi alunecase, iar firele de păr i se lipiseră de fruntea asudată. Cuprinsă de chinuri, femeia îşi închidea mereu ochii şi îşi rupea cu unghiile cojocul de pe ea. Sîngele purpuriu împroşcase prima iarbă debilă, de un verde pal.

— N-a ajuns, n-a ajuns, a spus repede Pelagheia Ivanovna, cu capul descoperit, semănînd cu o vrăjitoare, şi a desfăcut legătura.

Şi chiar aici, ascultînd vuietul vesel al apei ce năvălea printre pilonii din buşteni înnegriţi ai podului, eu şi cu Pelagheia Ivanovna am ajutat la naşterea unui prunc de sex masculin. L-am scos viu la lumină şi am salvat-o şi pe maică-sa. Apoi două infirmiere şi Egorîci, cu piciorul stîng desculţ, descotorosindu-se în sfîrşit de odioasa pingea putredă, au cărat-o pe lăuză la spital cu targa.

Cînd totul era în ordine, iar femeia stătea deacum liniştită şi palidă, învelită în cearşafuri, cu pruncul culcat în leagănul de alături, am întrebat-o:

— Păi, mamă, nu ţi-ai găsit un loc mai bun unde să naşti decît pe pod? De ce n-ai venit cu căruţa?

Ea mi-a răspuns:

— Socru-meu nu mi-a dat calul. Sînt cinci verste, zice, ajungi şi pe jos. Eşti muiere zdravănă. N-are rost să obosim calul degeaba…

— Socru-tău e un prost şi un porc, am zis eu.

I-am surprins privirea, aţintită asupra obrazului meu stîng.

Am ieşit şi, în camera de naşteri, m-am uitat în oglindă. Această oglindă mi-a arătat ceea ce arăta de obicei: o fizionomie crispată de tip evident degenerativ, cu ochiul drept parcă vînăt. Dar – şi de data asta oglinda nu mai era vinovată – pe obrazul drept al degeneratului puteai dansa ca pe parchet, în timp ce pe cel stîng se întindea un desiş roşcovan. Drept linie de demarcaţie servea bărbia. Mi-am amintit o carte cu scoarţe galbene, intitulată *Sahalin*. Acolo erau diferite fotografii ale unor bărbaţi.

„Ucidere, spargere, toporul însîngerat, m-am gîndit eu, zece ani… Totuşi, ce viaţă originală am eu pe insula asta nelocuită. Trebuie să mă duc să mă termin de bărbierit…“

Trăgînd în piept mireasma lui aprilie, adusă din cîmpiile negre, ascultam croncănitul ciorilor din vîrfurile mestecenilor, îmi mijeam ochii din pricina primului soare, am traversat curtea să-mi isprăvesc bărbieritul. Era aproape trei după-amiază. Dar mi-am isprăvit bărbieritul la nouă seara. După cîte am observat, asemenea surprize, cum ar fi naşterile în tufişuri, nu vin niciodată singure la Murievo. Deabia pusesem mîna pe clanţa uşii din pridvorul meu, că un bot de cal s-a arătat la poartă şi a intrat o căruţă murdară de noroi, zdruncinîndu-se puternic. Pe capră era o femeie care striga cu voce subţire:

— Di-i, drace!

Şi din pridvor am auzit cum un băieţel scîncea dintr-un maldăr de cîrpe. Fireşte, avea piciorul rupt şi timp de două ceasuri eu şi felcerul am tot trebăluit, punînd în ghips picioruşul băieţelului, care a ţipat şi el tot două ceasuri. Pe urmă a trebuit să mănînc de prînz, apoi mi-a fost lene să mă bărbieresc, am avut chef să citesc ceva, apoi s-a lăsat amurgul, a înnegrit depărtările, şi eu, încruntîndu-mă trist, m-am bărbierit. Dar, întrucît Gillette-ul zimţat zăcuse uitat în apa cu săpun, pe el a rămas pentru vecie o dungă de rugină ca amintire a naşterii primăvăratice de lîngă pod.

Da… n-avea rost să mă bărbieresc de două ori pe săptămînă. Uneori eram troieniţi cu totul de zăpadă, urla o viforniţă de necrezut, stăteam cîte două zile în spitalul din Muraviovo fără să trimitem măcar cale de zece verste, la Voznesensk, după ziare, şi în serile lungi îmi tot măsuram cabinetul în lung şi-n lat şi aveam o poftă nebună se citesc un ziar, la fel cum în copilărie eram avid după *Vînătorul de cerbi* al lui Cooper. Totuşi, năravurile englezeşti nu se pierduseră cu totul pe insula pustie din Muraviovo şi din cînd în cînd eu scoteam din husa neagră jucăria strălucitoare, mă bărbieream fără chef şi ieşeam cu obrajii netezi şi curaţi, precum insularul acela mîndru. Păcat numai că n-avea cine să mă admire.

Daţi-mi voie… da… Am mai avut un caz cînd, mi-aduc aminte, am scos aparatul de bărbierit şi, de îndată ce Aksinia mi-a adus în cabinet o cană ştirbă cu apă clocotită, în uşă s-au auzit nişte bătăi ameninţătore şi am fost chemat. Şi împreună cu Pelagheia Ivanovna am plecat spre zarea cumplită, înfofoliţi în cojoace de oaie, am trecut ca o fantomă neagră, alcătuită din cai, vizitiu şi noi doi, prin oceanul alb care turbase. Viforniţa şuiera ca o zgripţuroaică, urla, scuipa, hohotea, totul dispăruse la mama dracului, şi eu simţeam ştiutul fior rece undeva în zona plexului solar numai gîndindu-mă

că vom rătăci drumul în bezna aceasta satanică, clocotitoare şi că ne vom prăpădi cu toţii într-o singură noapte: şi Pelagheia Ivanovna, şi vizitiul, şi caii, şi eu. Îmi mai aduc aminte că am avut ideea tîmpită ca, atunci cînd vom fi îngropaţi pe jumătate în zăpadă, să le injectez tuturor morfină, şi moaşei, şi mie, şi vizitiului… De ce?... Păi ca să nu ne chinuim. „Ai să îngheţi foarte bine, doctore, şi fără morfină, îmi amintesc că îmi răspundea o voce rece şi sănătoasă, n-are rost…“ U-hu-hu!... Ha-aaa! şuiera zgripţuroaica şi sania noastră se hurduca mereu… Bine, au să scrie undeva într-un ziar din capitală, pe ultima pagină, cum că uite-aşa, aşa, au murit îndeplinindu-şi sarcinile de serviciu doctorul cutare, o dată cu Pelagheia Ivanovna, cu un vizitiu şi o pereche de cai. Fie-le ţărîna uşoară în marea de zăpadă… Ptiu… ce idei îţi trec prin minte cînd te poartă şi te tot poartă aşa-zisele îndatoriri de serviciu…

N-am murit, nu ne-am rătăcit, ci am ajuns în satul Grişcevo, unde m-am apucat să fac a doua răsucire a fătului din viaţa mea. Gravida era soţia învăţătorului din sat şi în timp ce eu şi Pelagheia Ivanovna, cu mîinile pînă la coate în sînge şi cu ochii împăienjeniţi de sudoare, ne căzneam la lumina lămpii să facem răsucirea, se auzea cum, dincolo de uşa de scînduri, în camera din dos a casei, gemea şi se zbuciuma soţul. Avînd mereu în urechi gemetele gravidei şi suspinele lui neîncetate, eu, asta v-o spun în secret, am rupt o mînă a fătului. Copilul l-am scos mort. Ah, ce fior mi-a trecut pe şira spinării! Fulgerător, mi-a trecut prin minte că va apărea cineva cumplit, negru şi uriaş, va da buzna în casă şi va spune cu voce de piatră: „Aha! Ia luaţi-i diploma“.

Paralizat, mă uitam la trupuşorul mort, galben şi la mama, palidă ca ceara, care stătea nemişcată, anesteziată cu cloroform. În fereastră bătea viscolul, noi am deschis-o pentru cîteva clipe ca să mai risipim mirosul înăbuşitor de cloroform, iar

suflul viscolului s-a prefăcut într-un vălătuc de aburi. Apoi am trîntit fereastra la loc şi mi-am aţintit din nou privirea la mînuţa neajutorată pe care o răsucea moaşa. Ah, nu pot exprima disperarea cu care m-am întors singur acasă, pentru că pe Pelagheia Ivanovna am lăsat-o să aibă grijă de mamă. Sania mă hurduca prin viscolul domolit, pădurile posace mă priveau cu reproş, deznădăjduite. Mă simţeam învins, zdrobit, călcat în picioare de soarta crudă. Aceasta mă aruncase în acest fund de ţară şi mă silise să lupt de unul singur, fără nici un sprijin, fără sfaturi. Ce dificultăţi de neînchipuit voi fi nevoit să înfrunt. Mi se poate aduce orice caz înşelător sau complicat, cel mai adesea chirurgical, şi eu trebuie să-mi întorc faţa spre el, faţa mea nebărbierită, şi să-l înving. Şi dacă nu învingi, uite că te chinuieşti, ca acum, cînd te zdruncini prin toate hîrtoapele, după ce ai lăsat în urmă un mic cadavru şi o mamă. Mîine, de îndată ce se va potoli viscolul, Pelagheia Ivanovna mi-o va aduce la spital şi atunci se pune o mare întrebare: o să izbutesc oare s-o salvez? De fapt, cum s-o *salvez*? Cum să înţeleg acest cuvînt sublim? În realitate, acţionez la nimereală, nu ştiu nimic. Da, pînă acum am avut noroc, am ieşit basma curată din situaţii uluitoare, dar astăzi n-am ieşit. Ah, inima îmi este apăsată de singurătate, de frig, de faptul că n-am pe nimeni lîngă mine. Poate că voi fi comis şi o crimă, rupînd mînuţa fătului. Ah, dacă aş putea să mă duc undeva, să mă prăbuşesc la picioarele cuiva şi să spun că uite aşa şi aşa, eu, doctorul cutare, am rupt mîna unui prunc! Dragi colegi, luaţi-mi diploma, nu sînt vrednic, trimiteţi-mă în Sahalin. Ptiu, ce aiureală!

M-am trîntit pe fundul saniei, m-am ghemuit pentru ca frigul să nu mă muşte cu atîta cruzime şi îmi păream mie însumi un biet căţeluş, un dulău vagabond şi nepriceput. Am mers mult, mult timp pînă cînd am cotit spre felinarul mic, dar atît de îmbucurător, veşnic drag, de la poarta spitalului.

Clipea, dispărea, iar se arăta şi iar nu se mai vedea, dar mă chema spre el. Şi, văzîndu-l, mi-am simţit sufletul singuratic un pic uşurat, iar atunci cînd felinarul s-a oprit ferm în faţa ochilor mei, cînd a crescut şi s-a apropiat, cînd, din negre, zidurile spitalului au devenit alburii, eu, intrînd cu sania pe poartă, îmi spuneam: „Mînuţa e un fleac. N-are nici o importanţă. Ai rupt-o atunci cînd pruncul era deja mort. Nu la mînuţă trebuie să te gîndeşti, ci la faptul că mama trăieşte“.

Felinarul mă încuraja, la fel şi cerdacul ştiut, însă în casă, urcînd la mine în cabinet, simţind căldura sobei, savurînd dinainte somnul, izbăvitorul tuturor chinurilor, bîiguiam totuşi:

„Aşa-i, dar e groaznic şi sînt singur. Foarte singur“.

Aparatul de bărbierit era pe masă, alături de cana cu apa răcită. Cu dispreţ, l-am aruncat într-un sertar. Mare nevoie aveam să mă bărbieresc…

Şi iată că s-a scurs un an întreg. În timp ce se scurgea, părea variat, divers, complicat şi teribil, deşi acum îmi dau seama că a trecut în zbor ca un uragan. Însă, iată, mă uit în oglindă şi văd urma pe care mi-a lăsat-o pe faţă. Ochii mi-au devenit mai aspri şi mai neliniştiţi, iar gura mai sigură pe ea şi mai bărbătească, cuta de la rădăcina nasului îmi va rămîne pe toată viaţa, aşa cum îmi vor rămîne şi amintirile. Le văd în oglindă, zboară într-un şir impetuos. Daţi-mi voie, oare cînd am mai tremurat gîndindu-mă la diplomă, la faptul că un tribunal fantastic mă va judeca şi nişte judecători cumpliţi mă vor întreba: „Dar unde-i falca soldatului? Răspunde, nelegiuit absolvent de universitate!“ Cum să nu-mi amintesc? Să vedeţi ce s-a întîmplat. Deşi pe lume exista felcerul Demian Lukici, care smulge dinţii cu îndemînarea cu care un dulgher smulge cuiele ruginite, tactul şi sentimentul propriei demnităţi mi-au sugerat, la

primii mei paşi în spitalul de la Murie, că trebuie să învăţ să extrag dinţii cu mîna mea. Demian Lukici poate să fie plecat undeva, poate să fie bolnav, iar infirmierele noastre pot orice, cu excepţia unui singur lucru: dinţi, ele, scuzaţi, nu scot, nu-i treaba lor…

Prin urmare… Îmi amintesc foarte bine fizionomia rumenă, dar chinuită de durere a unui om care şedea în faţa mea pe un taburet. Era un soldat care, ca atîţia alţii, se întorsese acasă, părăsind după revoluţie frontul prăbuşit. Îmi amintesc foarte bine măseaua lui cariată, dar mare şi bine înrădăcinată în maxilar. Mijindu-mi ochii cu o expresie înţeleaptă şi icnind îngrijorat, am apucat dintele cu cleştele şi mi-am adus limpede aminte povestirea, ştiută de toată lumea, a lui Cehov cu paracliserul căruia i s-a scos o măsea. Şi atunci mi s-a părut pentru prima oară că povestirea nu era cîtuşi de puţin hazlie.

În gură ceva a trosnit puternic, iar soldatul a urlat scurt:

— A-au!

După asta, mîna mea nu a mai simţit nici o rezistenţă, iar cleştele a ieşit din gură strîngînd un obiect însîngerat şi alb. Inima mi-a sărit din loc, pentru că obiectul acela depăşea ca volum orice dinte, fie el şi un molar de soldat. La început n-am priceput nimic, dar mai pe urmă aproape am izbucnit în plîns: ce-i drept, în cleşte aveam o măsea cu rădăcini foarte lungi, dar de care se ţinea o bucată uriaşă de os neregulat, de un alb strălucitor.

„I-am rupt falca“, mi-am zis şi picioarele mi s-au muiat. Binecuvîntînd soarta că nici felcerul, nici moaşele nu erau lîngă mine, cu o mişcare hoţească am înfăşurat în tifon rodul lucrării mele vitejeşti şi l-am ascuns în buzunar. Soldatul se clătina pe taburet, agăţîndu-se cu o mînă de piciorul scaunul ginecologic, iar cu cealaltă de piciorul taburetului şi, cu ochii holbaţi, buimăciţi cu totul, se uita la

mine. Zăpăcit, i-am întins un pahar cu soluţie de permanganat de potasiu şi i-am spus:

— Clăteşte-ţi gura.

A fost o faptă necugetată. Soldatul şi-a umplut gura cu soluţie, iar cînd i-a dat drumul în ceaşcă, aceasta a curs amestecîndu-se cu sîngele purpuriu şi pe drum s-a transformat într-un lichid dens de o culoare nemaivăzută. Apoi sîngele a ţîşnit din gura soldatului în aşa hal, încît eu am încremenit. Dacă i-aş fi retezat sărmanului beregata cu un brici, nu cred că ar fi curs mai tare. Lăsînd paharul cu potasiu, m-am repezit la soldat şi, cu cocoloaşe de tifon, m-am apucat să-i astup gaura căscată în falcă. Tifonul devenea fulgerător roşu şi eu, scoţîndu-l, vedeam cu spaimă că în gaura aceea puteam băga cu uşurinţă a prună renglot de mari dimensiuni. „L-am aranjat grozav pe soldat“, mă gîndeam şi scoteam din borcan fîşii lungi de tifon. În sfîrşit, sîngerarea s-a potolit şi eu am acoperit cu iod groapa din falcă.

— Să nu mănînci nimic vreo trei ceasuri, i-am spus, cu voce tremurătoare, pacientului.

— Mulţam frumos, mi-a răspuns soldatul, uitîndu-se întrucîtva mirat la ceaşca plină cu sîngele lui.

— Uite ce-i, amice, am continuat, uite ce-i… Vino mîine sau poimîine să te văd. Vezi tu… trebuie să te văd… Mai ai alături încă o măsea suspectă… Bine?

— Mulţumim frumos, a spus soldatul şi a plecat posomorît, ţinîndu-se de obraz, iar eu m-am repezit în sala de primire şi am stat acolo cîtva timp, apucîndu-mă cu mîinile de cap şi legănîndu-mă, de parcă şi pe mine m-ar fi durut dinţii. De vreo cinci ori am scos din buzunar cocoloşul însîngerat şi tare şi l-am ascuns de fiecare dată.

O săptămînă am trăit ca în ceaţă, slăbisem şi mă făcusem ca moartea la faţă.

„Soldatul o să facă o cangrenă, septicemie… Ah, la naiba! Ce-am căutat cu cleştele în gura lui?“

Mi se năzăreau imagini absurde. Iată: pe soldat încep să-l scuture frigurile. La început umblă, povesteşte despre Kerenski[10] şi despre front, apoi se potoleşte. Nu mai are chef de Kerenski. Soldatul zace cu capul pe o pernă de stambă şi aiurează. Are 40°. Tot satul îl vizitează. Pe urmă, soldatul e întins pe masă sub icoane, cu nasul ascuţit.

Prin sat încep vorbele.

„De la ce i s-o fi tras?“

„Doftoru’ i-o scos o măsea…“

„Asta era…“

Apoi, ceva şi mai grav. Ancheta. Soseşte un tip dur:

„Dumneata i-ai făcut soldatului o extracţie?“

„Da… eu“.

Soldatul este exhumat. Tribunalul. Ruşinea. Eu sînt cauza morţii. Şi iată că nu mai sînt medic, ci un om nenorocit, aruncat peste bord, mai bine zis un fost om.

Soldatul nu se arăta, eu eram trist, cocoloşul ruginea şi se usca în sertarul biroului. Peste o săptămînă trebuia să merg în oraşul reşedinţă de judeţ după leafa personalului. Am plecat peste cinci zile şi mai întîi am trecut pe la medicul spitalului judeţean. Omul acela cu bărbuţa decolorată din cauza fumatului lucra de douăzeci şi cinci de ani în spital. Văzuse multe la viaţa lui. Într-o seară, stăteam la el în cabinet, beam posomorît ceai cu lămîie, rîcîiam cu unghia pe faţa de masă. Pînă la urmă, n-am mai rezistat şi, pe ocolite, am început o poveste nebuloasă, falsă: că uite, pasămite… se întîmplă asemenea cazuri… dacă cineva face o extracţie dentară… şi rupe maxilarul… poate ieşi o cangrenă, nu-i aşa?... Ştiţi, o bucată… am citit…

Doctorul a ascultat, aţintindu-şi spre mine ochii spălăciţi de sub sprîncenele stufoase, şi deodată mi-a spus:

— I-ai rupt alveola… O să faci extracţii dentare de mai mare dragul… Lasă ceaiul, haide să bem

votcă înainte de cină.

Şi pe loc călăul meu, soldatul, mi-a zburat pentru totdeauna din minte.

Ah, oglinda amintirilor. A trecut un an. Ce mult mă amuz cînd îmi amintesc de alveola aceea! Ce-i drept, n-o să pot niciodată extrage măselele aşa cum face Demian Lukici. Cred şi eu! El face cîte cinci extracţii în fiecare zi, iar eu cîte una la două săptămîni. Dar îi extrag aşa cum mulţi şi-ar dori să-i extragă. Nici alveolele nu le mai smulg şi, dacă aş smulge una, nu m-aş speria.

Dar parcă-i vorba numai de dinţi şi măsele? Cîte lucruri n-am văzut şi n-am făcut în acest an fără pereche.

Seara se furişase în cameră. De-acum ardea lampa şi eu, plutind în fumul amar de tutun, îmi făceam bilanţul. Inima mi se umplea de bucurie. Făcusem două amputaţii de femur, iar degetele nici nu le mai număr. Dar spălături? Uite, mi-am notat că făcusem optsprezece. Dar hernia? Dar traheotomia? Am făcut-o şi mi-a reuşit. Cîte abcese gigantice am operat? Dar bandaje la fracturi? De ghips şi scrobite. Cîte luxaţii n-am redus! Dar intubaţii? Naşteri. Veniţi cu ce vreţi. Cezariene n-o să fac, asta aşa-i. Pot trimite pacienta la oraş. Dar răsuciri – cîte vreţi.

Îmi amintesc ultimul examen de stat la medicină legală. Profesorul mi-a spus:

— Vorbeşte-ne despre plăgile frontale.

Degajat, am început să vorbesc şi am vorbit mult timp, iar în memoria vizuală mi-a răsărit o pagină dintr-un manual foarte gros. Pînă la urmă m-am sufocat, iar profesorul s-a uitat la mine cu dezgust şi a spus scrîşnind:

— Nimic din cele spuse de dumneata nu apare în cazul rănilor frontale. Cîte note de cinci aveţi?

— Cincisprezece, am răspuns.

A pus un trei în dreptul numelui meu, iar eu am ieşit plutind ca într-o ceaţă, ruşinat…

Am ieşit, apoi am plecat curînd la Murievo, şi iată-mă singur aici. Dracu' mai ştie ce apare la plăgile din faţă, dar oare m-am pierdut cu firea cînd dinaintea mea, pe masa de operaţie, zăcea un om şi o spumă cu băşici, roză din cauza sîngelui, îi apărea mereu pe buze? Nu, cu toate că tot pieptul îi era sfîrtecat din faţă de alice pentru lup şi i se vedea plămînul, iar carnea de pe piept îi atîrna în fîşii, eu nu m-am pierdut cu firea. Şi peste o lună şi jumătate omul a plecat viu din spitalul meu. La universitate nu avusesem niciodată onoarea să ţin în mîini un forceps, iar aici – ce-i drept, tremurînd – l-am introdus în cîteva clipe. N-am să ascund faptul că am scos un prunc ciudat: o jumătate de cap o avea umflată, albastru-purpurie, fără ochi. M-au trecut fiori reci. Ca prin ceaţă, am auzit cuvintele liniştitoare ale Pelagheiei Ivanovna:

— Nu-i nimic, doctore, i-aţi pus pe ochi un braţ al forcepsului.

Am tremurat două zile, dar peste două zile capul şi-a revenit la normal.

Cîte feluri de plăgi n-am cusut? Ce pleurite purulente n-am întîlnit şi cum am rupt coastele în asemenea cazuri, ce pneumonii, tifosuri, cazuri de cancer, sifilisuri, hernii (şi le-am pus la loc), hemoroizi, sarcom.

Cuprins de inspiraţie, am deschis registrul de cazuri ambulatorii şi am numărat o oră. Şi am tot numărat. Într-un an, pînă la ora aceea a serii, primisem 15.613 bolnavi. Staţionari am avut 200 şi muriseră doar şase.

Am închis registrul şi m-am dus împleticindu-mă la culcare. Eu, jubiliarul de douăzeci şi patru de ani, stăteam întins în pat şi, aţipind, mă gîndeam că acum experienţa mea era uriaşă. De ce m-aş teme? De nimic. Am scos mazăre din urechile băieţilor, am tăiat, am tăiat, am tăiat… Mîna mea e sigură, nu tremură. Am avut parte de fel de fel de renghiuri şi am învăţat să înţeleg nişte ziceri ale femeilor pe care nimeni altul nu le-ar

pricepe. Le descîlcesc precum Sherlock Holmes se orientează în documentele misterioase… Somnul era tot mai aproape…

— Eu, am bîiguit aţipind, nu-mi pot nicidecum imagina că mi s-ar aduce un caz care să mă pună în încurcătură… poate că acolo, în capitală, unii ar zice că am apucături de felcer… n-au decît… lor le e bine… în clinici, în universităţi… în cabinete Roentgen… pe cînd eu sînt aici… asta-i tot… ţăranii nu pot trăi fără mine… Mai înainte ce tremuram la fiecare ciocănit în uşă, cum mă chirceam mintal de spaimă… Dar acum…

— Cînd s-a întîmplat?

— Cam de-o săptămînă, taică, de-o săptămînă, dragule… A dat pe dinafară…

Şi femeia a început să se smiorcăie.

Era o dimineaţă cenuşie de octombrie din prima zi a celui de-al doilea an de practică. Aseară mă mîndream şi mă lăudam aţipind, iar astăzi stăteam îmbrăcat în halat şi mă uitam derutat.

Pe băieţelul de un an îl ţinea în braţe ca pe o bucată de lemn, iar băiatul nu mai avea ochiul stîng. În locul ochiului, dintre pleoapele întinse, subţiate, ieşea în afară o băşică de culoare galbenă, cam cît un măr nu prea mare. Băieţelul ţipa ca un mucenic şi se zbătea, femeia se smiorcăia. Iar eu mă zăpăcisem.

Îl întorceam pe toate părţile. Demian Lukici şi infirmierele stăteau în picioare în spatele meu. Tăceau, nu mai văzuseră niciodată aşa ceva.

„Ce să fie? Hernie cerebrală… Hm… dar trăieşte… Sarcom… Hm… E cam moale… O tumoare nemaivăzută, sinistră… De unde s-a dezvoltat… Din fostul ochi… Dar poate că ochiul nu l-a avut niciodată… În orice caz, acum nu-l are…“

— Uite ce-i, am spus eu plin de inspiraţie, va trebui să tăiem chestia asta…

Şi imediat mi-am imaginat cum am să spintec pleoapa, cum am s-o desfac şi…

„Şi ce… Ce va urma? Poate că într-adevăr vine de la creier… Ptiu, drace… E cam moale… seamănă cu creierul…“

— Ce să-i tăiaţi? m-a întrebat femeia, pălind. Ochiul să-l tăiaţi? N-aveţi încuviinţarea mea…

Şi, îngrozită, s-a apucat să-şi înfăşoare copilul în cîrpe.

— N-are ochi, i-am răspuns eu categoric, uită-te şi tu că n-are unde să-l aibă. Pruncul tău are o tumoare ciudată…

— Daţi-i nişte picături, a spus femeia, cuprinsă de groază.

— Rîzi de mine? Ce picături? Aici nu ajută nici un fel de picături.

— Păi cum, să rămînă fără ochi?

— Dar n-are ochi, îţi zic…

— Ba acum trei zile avea! a exclamat femeia cu disperare.

— Nu ştiu, poate că-l avea… drace… numai că acum nu-l are… Şi, ştii ceva, drăguţo, du-te cu pruncul la oraş. Şi acolo au să-l opereze neîntîrziat. Demian Lukici, dumneata ce spui?

— Mda, a răspuns cu seriozitate felcerul, care, evident, nu ştia ce să spună. N-am mai văzut aşa ceva.

— Să-l taie la oraş? întrebă femeia înspăimîntată. Nu-i las.

Pînă la urmă femeia a plecat cu băieţelul fără să mă lase să mă ating de ochiul acestuia.

Două zile mi-am bătut capul, am ridicat din umeri, am scotocit prin bibliotecă, am studiat desenele ce reprezentau prunci care, în loc de ochi, aveau băşici ieşite în afară… Drace.

Iar peste două zile am uitat de pruncul acela.

A trecut o săptămînă.

— Anna Jukova! am strigat.

Intră o femeie veselă, cu un copil în braţe.

— Despre ce-i vorba? am întrebat eu ca de obicei.

— Mă dor coastele de nu pot răsufla, mi-a zis femeia şi, cine ştie de ce, a zîmbit batjocoritor.

Vocea ei m-a făcut să tresar.

— L-aţi recunoscut? a întrebat femeia cu un aer zeflemitor.

— Stai… stai… păi cum vine asta… Stai… e copilul acela?…

— Chiar acela! Mai ţineţi minte, doctore, aţi spus că n-are ochi şi trebuie tăiat ca să…

Am rămas năuc. Femeia mă privea triumfătoare, în ochii ei licărea rîsul.

„E o vrăjitorie…“ mi-am zis eu relaxat.

Apoi, venindu-mi întrucîtva în fire, am ridicat pleoapa cu atenţie. Pruncul s-a smiorcăit, încercînd să dea din cap, dar eu am văzut, totuşi… o cicatrice minusculă pe mucoasă… A-a…

— Atunci, de cum am plecat de la dumneavoastră… S-a şi spart…

— Nu-i nevoie femeie, nu-mi povesti, am înţeles totul.

— Iar dumneavoastră ziceaţi că n-are ochi… Uite că i-a crescut. Şi femeia a chicotit în bătaie de joc.

„Am înţeles, lua-m-ar naiba… din pleoapa inferioară, i-a crescut un abces imens, s-a umflat şi i-a înfundat ochiul, i l-a acoperit cu totul… iar apoi, de îndată ce s-a spart, puroiul s-a scurs… şi totul a revenit la normal…“

Nu. Niciodată, chiar şi atunci cînd am să aţipesc, nu voi mai bîigui trufaş că nu mă mai poate uimi nimic. Nu. A trecut un an, va mai trece unul şi va fi tot atît de bogat în surprize ca şi primul… Deci, trebuie să învăţ cu umilinţă.

El e. Intuiţia mi-o şoptise. Pe cunoştinţele mele nu mă puteam bizui. Cunoştinţe, desigur, nu aveam, pentru că eram doctor de-abia de patru luni, de cînd absolvisem universitatea.

Mi-a fost frică să-l apuc pe ins de umărul gol şi cald (deşi n-aveam vreun motiv să mă tem) şi i-am spus:

— Nene, ia dă-te mai aproape de lumină!

Omul s-a răsucit aşa cum voiam eu şi lumina lămpii scialitice cu petrol i-a inundat pielea gălbuie. Prin această culoare, pe pieptul lui proeminent şi pe coaste răzbătea o spuzeală ca de mozaic. „Ca stelele pe cer“, mi-am zis eu şi, cu un fior rece la inimă, m-am aplecat spre pieptul insului, apoi mi-am luat ochii de acolo, i-am ridicat spre faţă. Aveam dinaintea mea o faţă de patruzeci de ani, cu barba pleoştită, de culoare cenuşiu-murdar, cu ochişori ageri, acoperiţi de pleoapele umflate. În aceşti ochişori, spre marea mea uimire, am citit trufie şi conştiinţa propriei demnităţi.

Insul clipea, se uita împrejur cu indiferenţă şi plictiseală, îndreptîndu-şi cingătoarea de la nădragi.

„El e, sifilisul“, mi-am zis a doua oară cu asprime. Pentru prima dată în viaţa mea de medic mă ciocnisem cu el – eu, un doctor aruncat de-a dreptul de pe băncile universităţii în acest fund de ţară la începutul revoluţiei.

Dădusem întîmplător de acest sifilis. Omul acesta venise la mine şi se plînsese că i se înfundase beregata. Fără să-mi dau seama şi negîndindu-mă la sifilis, i-am spus să se dezbrace şi atunci am văzut spuzeala aceasta de stele.

Am pus cap la cap răguşeala, roşeaţa sinistră din gît, ciudatele pete albe, pieptul spuzit şi mi-am dat seama. Mai întîi mi-am şters, cu frică, mîinile cu o picătură de sublimat, iar un gînd alarmant îmi

otrăvea clipa: „Parcă mi-a strănutat pe mîini“. Apoi, neajutorat şi cu scîrbă, am învîrtit în mîini spatula de sticlă cu care examinasem gîtul pacientului. Unde s-o pun?

— Uite ce-i, am spus eu, vezi dumneata… Hm… Probabil… De altminteri, cu siguranţă… Vezi dumneata, ai o boală ruşinoasă, sifilis…

Am spus asta şi m-am fîstîcit. Mi se părea că omul se va speria foarte tare, se va enerva…

El nu s-a enervat cîtuşi de puţin şi nici nu s-a speriat. Cumva dintr-o parte, s-a uitat la mine aşa cum se uită, cu ochiul ei rotund, o găină care se aude chemată. Cu foarte multă uimire, am descoperit neîncredere în ochiul acela rotund.

— Ai sifilis, am repetat eu blînd.

— Asta ce mai e? a întrebat omul cu spuzeală de mozaic.

În clipa asta, mi s-a năzărit în faţa ochilor colţul unui salon alb ca zăpada, al unui salon universitar, un amfiteatru cu capete de studenţi îngrămădite şi barba căruntă a profesorului venerolog… Dar m-am dezmeticit iute şi mi-am amintit că mă aflu la o mie cinci sute de verste de amfiteatru şi la patruzeci de verste de calea ferată, la lumina lămpii scialitice… Dincolo de uşa albă vorbeau surd numeroşii pacienţi, care îşi aşteptau rîndul. Dincolo de fereastră amurgul cobora neabătut şi de sus cernea prima ninsoare a iernii.

L-am silit pe pacient să se dezbrace mai mult şi am găsit leziunea primară care de-acum se vindeca. Ultimele îndoieli m-au părăsit şi a pus stăpînire pe mine sentimentul de mîndrie, care apărea negreşit de fiecare dată cînd puneam un diagnostic exact.

— Încheie-te, am zis, ai sifilis! O boală foarte serioasă, care cuprinde întregul organism. Va trebui să te tratezi mult timp!…

Aici mi-am înghiţit cuvintele, pentru că – jur – am citit în privirea aceea ca de găină o mirare amestecată vădit cu ironie.

— Gîtiţa mi-a răguşit, a rostit pacientul.

— Da, din cauza asta ţi-a răguşit. De asta ai şi spuzeală pe piept. Uită-te la pieptul dumitale.

Insul şi-a încrucişat ochii şi s-a uitat.

— Aş vrea să-mi vindecaţi gîtiţa, a rostit el.

„Ce-o tot ţine pe-a lui? mi-am zis eu, de-acum oarecum impacientat. Eu îi spun de sifilis, iar el îi dă înainte cu gîtiţa!“

— Ascultă, neică, am continuat cu voce tare, gîtiţa n-are prea mare importanţă. Şi gîtiţa o să ţi-o ajutăm, dar cel mai important e să-ţi tratăm boala generală. Şi o să trebuiască să te tratezi mult timp, doi ani.

În momentul acesta, pacientul s-a holbat la mine. Şi în ochii lui mi-am citit sentinţa: „Doctore, te-ai ţicnit!“

— De ce atît de mult? întrebă pacientul. Cum adică doi ani?! Aş avea nevoie de-o gargară pentru gîtiţă.

M-am aprins în sinea mea. Şi am început să vorbesc. De-acum nu mă mai temeam c-o să-l sperii. O, nu! Dimpotrivă, i-am făcut aluzia că nasul poate să-i cadă. I-am povestit pacientului ce-l aşteaptă de-acum înainte, dacă nu se va trata cum trebuie. Am atins problema caracterului contagios al sifilisului şi i-am vorbit îndelung despre farfurii, linguri şi ceşti, despre un ştergar separat…

— Eşti însurat? l-am întrebat.

— Însurat, mi-a răspuns el cu mirare.

— S-o trimiţi imediat pe soţie la mine! am spus eu emoţionat şi cu ardoare. Nu cumva-i şi ea bolnavă?

— Pe nevastă? a întrebat pacientul, uitîndu-se la mine cu mare uimire.

Aşa ne-am continuat discuţia. El, clipind, se uita în lumina ochilor mei, eu într-a lui. Mai exact, nu era o discuţie, ci un monolog al meu. Un monolog strălucit, pentru care orice profesor i-ar fi pus nota maximă unui student din anul al cincilea. Mi-am descoperit imense cunoştinţe în domeniul

sifilisului şi o perspicacitate de excepţie. Aceasta completa golurile în locurile unde nu-mi aminteam rîndurile din manualele nemţeşti şi ruseşti. I-am povestit ce se întîmplă cu oasele unui sifilitic care nu se tratează şi, printre altele, i-am descris şi paralizia progresivă. Urmaşii! Dar cum să-i salvez soţia? Sau, dacă-i contaminată, şi-i contaminată cu siguranţă, atunci cum s-o tratez?

În sfîrşit, torentul meu de cuvinte a secat şi, cu mişcări timide, am scos din buzunar îndrumarul cu scoarţe roşii şi litere aurite. Prietenul meu credincios, de care nu mă despărţeam la primii paşi pe dificilul meu drum. De-atîtea ori m-a scos din încurcătură, atunci cînd blestematele probleme de receptură căscau în faţa mea o prăpastie neagră! Pe furiş, în timp ce pacientul se îmbrăca, l-am frunzărit şi am găsit ceea ce îmi trebuia.

Unguentul de mercur e un medicament magistral.

— O să-ţi faci frecţii. O să ţi se dea şase pacheţele de unguent. Vei face frecţii cu cîte un pachet pe zi… uite-aşa…

Şi eu, concret şi cu înflăcărare, i-am arătat cum se face frecţia, frecîndu-mi în gol mîna de halat.

— Azi la mînă, mîine la picior, apoi din nou la mînă, la cealaltă. După ce faci şase frecţii, te speli şi vii la mine. Neapărat. Auzi? Neapărat! Da! Pe deasupra, trebuie să ai mare grijă de dinţi şi, în general, de gură, atîta timp cît ai să fii sub tratament. O să-ţi dau o soluţie ca să faci gargară. După fiecare masă, să faci neapărat gargară…

— Şi gîtiţa? întrebă pacientul cu vocea răguşită, iar eu am observat că s-a înviorat numai atunci cînd a auzit cuvîntul „gargară“.

— Da, da, şi gîtiţa.

Peste cîteva minute spatele galben al cojocului se îndepărta spre uşă, iar din partea cealaltă se strecura un cap de femeie cu basma.

Şi peste încă vreo cîteva minute, trecînd în fugă prin coridorul cufundat în semiîntuneric care lega

cabinetul meu ambulatoriu de farmacie, unde-mi lăsasem ţigările, am auzit în treacăt o şoaptă răguşită:

— Nu tămăduieşte bine. E tînăr. Pricepi, gîtiţa mi s-o înfundat, iar el se uită, se tot uită… Ba la piept, ba la pîntece… Am atîtea treburi şi mi-am pierdut la spital o juma' de zi. Pînă ajung acasă, se şi face noapte. O, Doamne! Mă doare gîtiţa, iar el îmi dă unsoare pentru picioare.

— Nu-i atent, nu-i atent, confirmă o voce de femeie un pic scîrţîitoare şi se stinse deodată. Ca o fantomă, eu trecusem în halatul meu alb. Nu m-am putut abţine, am întors capul şi am zărit în semiîntuneric bărbuţa de cîlţi şi ochiul de găină. De fapt, recunoscusem şi vocea cu răguşeala aceea cumplită. Mi-am strîns capul între umeri, m-am chircit cumva hoţeşte, de parcă aş fi fost vinovat de ceva, şi am dispărut, simţind limpede o zgîrietură pe suflet. Îmi era frică.

Oare chiar toate vorbele mele au fost aruncate în vînt?…

…Nu se poate! Şi timp de-o lună, ca un detectiv, la fiecare consultaţie, mă uitam dimineaţa în registrul de consultaţii, aşteptîndu-mă să descopăr numele soţiei celui care ascultase cu atîta atenţie monologul meu despre sifilis. O lună l-am aşteptat pe el însuşi. Şi n-a venit nimeni. Iar peste o lună s-a şters din memoria mea, a încetat să mă mai îngrijoreze, l-am uitat.

Pentru că veneau mereu noi pacienţi şi fiecare zi de lucru a mea în fundul acela de ţară îmi aducea cazuri uluitoare, lucruri încîlcite, care mă sileau să-mi istovesc creierul, să mă pierd de sute de ori şi din nou să-mi recapăt prezenţa de spirit, pentru a mă apuca iarăşi cu însufleţire de lucru.

Acum, după ce au trecut atîţia ani, departe de zidurile albe, coşcovite ale spitalului, îmi amintesc spuzeala de stele de pe pieptul lui. Unde-i? Ce face? Ah, ştiu, ştiu. Dacă trăieşte, din cînd în cînd el şi nevastă-sa se duc la vechiul spital. Se plîng de

buboaie pe picioare. Îmi imaginez limpede cum îşi desface obielele, caută compasiune. Şi un tînăr medic, bărbat sau femeie, într-un halat alb, cîrpit, se apleacă spre picioare, apasă cu degetul osul mai sus de leziune, caută cauzele. Le găseşte şi scrie în registru: „*Lues III*“, apoi întreabă dacă nu i s-a dat un unguent negru ca tratament.

Şi atunci, aşa cum eu mi-l amintesc, el îşi va aduce aminte de mine, de anul 1917, de ninsoarea de dincolo de fereastră şi de cele şase pacheţele în hîrtie cerată, de cele şase cocoloaşe lipicioase, pe care nu le-a utilizat.

— Cum să nu, cum să nu, mi-a dat… va spune el şi se va uita, dar de-acum fără ironie, ci cu neagră îngrijorare în ochi. Iar doctorul îi va prescrie iodură de potasiu sau, poate, alt tratament. Poate, ca şi mine, se va uita în îndreptar…

Salutare, confratele meu!

„…şi încă, dragă consoartă, transmite-i plecăciunile mele unchiului Safron Ivanovici. Şi, pe lîngă asta, dragă consoartă, du-te la doctorul nostru, arată-i-te, fiindcă eu îs bolnav de sifilis de o jumătate de an. Şi cînd am fost la tine, nu ţi-am mărturisit. Tratează-te.

Soţul dumitale, An. Bukov“.

Tînăra femeie şi-a astupat gura cu un colţ al basmalei de finet, s-a aşezat pe bancă zguduindu-se de plîns. Cîrlionţii părului ei bălai, umeziţi de zăpada topită, îi alunecaseră pe frunte.

— E un nemernic! Nu-i aşa?! a strigat ea.

— Un nemernic, i-am răspuns eu cu tărie.

Apoi a urmat lucrul ce mai greu şi mai chinuitor. Trebuia s-o liniştesc. Dar cum s-o liniştesc? Am şuşotit mult timp în rumoarea celor care aşteptau nerăbdători în sala de aşteptare…

Undeva, în adîncul sufletului meu, încă sensibil la suferinţa omenească, am găsit cuvinte calde.

Mai întîi am încercat să ucid spaima din el. I-am spus că încă nu se ştie nimic şi că n-are rost să cadă în disperare înainte de a o examina. Şi chiar după examinare disperarea nu-şi are locul: i-am povestit cu cît succes tratăm această boală ruşinoasă, sifilisul.

— Nemernicul, nemernicul, a gemut tînăra femeie sugrumată de lacrimi.

— E un nemernic, am repetat şi eu.

Astfel, destul de mult timp, cu cuvinte de ocară, l-am pomenit pe „dragul soţ“, venit acasă şi plecat din nou în oraşul Moscova.

În sfîrşit, faţa femeii a început să se usuce, au rămas doar nişte pete şi i s-au umflat greoi pleoapele de deasupra ochilor ei negri şi disperaţi.

— Ce-o să mă fac? Că doar am doi copii, spuse ea cu voce chinuită, uscată.

— Aşteaptă, aşteaptă, am bîiguit eu, o să vedem ce-i de făcut.

Am chemat-o pe sora Pelagheia Ivanovna şi toţi trei ne-am izolat într-un salon separat, unde aveam un scaun ginecologic.

— Ah, ticălosul, ticălosul, sîsîia printre dinţi Pelagheia Ivanovna. Femeia tăcea, ochii îi erau ca două gropiţe negre, ea se uita pe fereastră, în amurg.

A fost una dintre consultaţiile cele mai atente din viaţa mea. Împreună cu Pelagheia Ivanovna nu am lăsat neexaminată nici o palmă din trupul femeii. Şi n-am găsit nicăieri nimic suspect.

— Ştii ce, am spus eu, şi îmi doream din tot sufletul ca speranţele să nu mă înşele şi să nu mai apară nicăieri cumplita plagă primară şi tare, ştii ce?… Nu mai fi îngrijorată! Există o speranţă. O speranţă. Ce-i drept, se poate întîmpla orice, dar acum nu ai nimic.

— Nimic? întrebă femeia cu vocea răguşită. Nimic? În ochi i-au apărut scîntei, iar obrajii au început să capete culoarea roz. Şi dacă mă loveşte deodată? Ce spuneţi?…

— Nici eu nu înţeleg, i-am spus cu jumătate de glas Pelagheiei Ivanovna, judecînd după ce mi-a spus, ar trebui să fie contaminată, şi totuşi nu e.

— N-are nimic, repetă Pelegheia Ivanovna ca un ecou.

Am şuşotit cu femeia încă vreo cîteva minute despre diferite intervale, despre felurite lucruri intime şi femeia a primit de la mine dispoziţia să vină periodic la spital.

Acum mă uitam la ea şi vedeam un om rupt în două. Speranţa se furişa în sufletul ei şi dispărea imediat. A mai izbucnit o dată în plîns şi a plecat ca o umbră neagră. De atunci sabia lui Damocles a început să atîrne deasupra femeii. În fiecare sîmbătă, fără să spună o vorbă, îşi făcea apariţia la mine în ambulatoriu. Slăbise foarte mult, pometii obrajilor i se conturau mai vizibil, ochii i se înfundaseră în orbite şi se înconjuraseră de cearcăne. Un gînd obsesiv îi trăsese în jos colţurile buzelor. Cu mişcări obişnuite, se dezbrobodea, apoi ne retrăgeam toţi trei într-un salon. O examinam.

Au trecut primele trei sîmbete şi iarăşi nu am găsit nimic pe corpul ei. Atunci femeia a început să se mai liniştească. Strălucirea vioaie i se înfiripa în ochi, faţa i se înviora, i se descreţea masca de pe chip. Şansele noastre creşteau. Primejdia se micşora. În a patra sîmbătă vorbeam de acum sigur pe mine. Practica dădea 90% şanse pentru ca totul să se termine cu bine. A trecut cu asupra de măsură primul soroc faimos de 21 de zile. Mai rămîneau soroacele îndepărtate, cînd leziunea se dezvoltă cu o mare întîrziere. În sfîrşit, au trecut şi aceste soroace şi odată, după ce-i palpasem ganglionii pentru ultima oară, i-am spus femeii:

— Eşti în afara oricărui pericol. Nu mai veni. E un caz fericit.

— N-o să am nimic? m-a întrebat ea cu o voce care nu se uită.

— Nimic.

N-am destulă pricepere ca să-i descriu chipul. Îmi amintesc doar că mi-a făcut o plecăciune adîncă şi a dispărut.

De altminteri, am mai văzut-o o dată. Avea o legăturică în mîini: doi funţi de unt şi douăzeci de ouă. Şi, după o luptă cumplită, n-am luat nici untul, nici ouăle. Şi, tînăr fiind, mă mîndream foarte tare cu asta. Dar mai tîrziu, cînd am ajuns să flămînzesc în anii revoluţiei, nu o dată mi-am amintit lampa scialitică, ochii negri şi bucata aurie de unt cu urmele lăsate de degete, cu picături de rouă pe ea.

Acum, după ce au trecut atîţia ani, de ce mi-am amintit-o pe femeia aceea condamnată la o spaimă ce a ţinut patru luni? Nu degeaba. Femeia aceea a fost cea de-a doua pacientă a mea într-un domeniu căruia ulterior i-am dăruit cei mai frumoşi ani ai mei. Primul pacient fusese cel cu spuzeala de stele pe piept. Aşadar, ea a fost a doua şi singura excepţie – se temea. Singura reţinută de memoria mea, care a păstrat amintirea muncii depuse, la lumina lămpilor de petrol, de patru persoane (Pelagheia Ivanovna, Anna Nikolaevna, Demian Lukici şi eu).

În timp ce se scurgeau sîmbetele ei chinuitoare, ca în aşteptarea execuţiei, eu am început să-l caut pe „el“, pe sifilis. Serile de toamnă sînt lungi. În locuinţa doctorului sobele de teracotă sînt fierbinţi. Era linişte şi mie mi se părea că-s singur, cu lampa mea, în lumea întreagă. Undeva, foarte furtunos, trecea viaţa în galop, iar în ferestrele mele bătea, ciocănea ploaia piezişă, care apoi s-a prefăcut pe neobservate în ninsoare mută. Ceasuri în şir stăteam şi citeam vechile registre ambulatorii din ultimii cinci ani. Prin faţa mea au trecut mii şi zeci de nume şi denumiri de sate. În aceste coloane de oameni îl căutam şi îl găseam adeseori. Jucau însemnări stereotipe, plicticoase: „*Bronchitis*“,

„*Laryngit*“… unele după altele… Dar iată-l şi pe el! „*Lues III*“. Aha… Şi dintr-o parte, cu litere lăbărţate, de mînă deprinsă cu aşa ceva, era scris:

„Rp. Ung. Hydrarg. ciner. 3,0 D.t.d…“

Iată unguentul „negru“.

Iarăşi. Iarăşi îmi joacă dinaintea ochilor cazuri de bronşită şi catar, care deodată se întrerup… din nou *„Lues“*…

Cele mai multe însemnări erau cele privitoare la luesul secundar. Mai rar apărea cel terţiar. Şi atunci iodura de potasiu ocupa, lăbărţîndu-se, rubrica „tratament“.

Pe măsură ce citeam registrele *in-folio* vechi, mirosind a mucegai, uitate în pod, capul meu lipsit de experienţă se lumina din ce în ce mai mult. Am început să înţeleg lucruri monstruoase.

Daţi-mi voie, dar unde sînt însemnările despre leziunea primară? Nu se văd. Rar, la mii şi mii de nume, apare cîte una. Iar sifilisul secundar alcătuieşte şiruri infinite. Ce să însemne asta? Păi uite ce înseamnă…

— Asta înseamnă, îmi spuneam eu în întuneric mie însumi şi şoarecelui care rodea vechile scoarţe ale cărţilor din rafturi, asta înseamnă că aici oamenii n-au habar de sifilis şi plaga asta nu sperie pe nimeni. Da. Apoi însă ea se vindecă. Rămîne o cicatrice… Aşa, aşa, şi nimic mai mult? Nu, nu nimic mai mult! Se dezlănţuie sifilisul secundar, care mai e şi galopant. Cînd îl doare în gît şi pe corp îi apar pustule purulente, atunci vine la spital Semion Hotov, 32 de ani, şi i se dă unguentul cenuşiu… Aha!

Cercul de lumină se lăţea pe masă, iar femeia ciocolatie de pe fundul scrumierei dispăruse sub mormanul de mucuri de ţigară.

— Am să-l găsesc pe acest Semion Hotov. Hm…

Foşneau filele registrelor ambulatorii de-abia atinse de galbenul putrezirii. La 17 iunie 1916, Semion Hotov a primit şase pacheţele cu unguent de mercur tămăduitor, inventat demult pentru salvarea lui Semion Hotov. Ştiu ce i-a spus predecesorul meu atunci cînd i-a dat unguentul:

— Semion, după ce faci şase frecţii, te speli şi vii din nou. Auzi, Semion?

Desigur, Semion a făcut plecăciuni şi a mulţumit cu vocea răguşită. Să vedem: peste 10-12 zile Semion trebuie să apară din nou în registru. Să vedem, să vedem… Fum, filele foşnesc. Oh, nu, nu-i Semion! Nu-i peste 10 zile, nici peste 20… Nu-i deloc. Ah, bietul Semion Hotov. Înseamnă că a dispărut spuzeala de stele, aşa cum se sting stelele în zori, s-au uscat condiloamele. Şi va pieri, zău că va pieri Semion. Pesemne că-l voi vedea pe acest Semion la mine la consultaţie cu gome. Oare nasul i-o fi întreg? Iar pupilele îi vor fi fiind la fel? Bietul Semion.

Dar uite-l nu pe Semion, ci pe Ivan Karpov. Nimic surprinzător. De ce nu s-ar îmbolnăvi Ivan Karpov? Da, dar daţi-mi voie, de ce i s-a prescris calomel cu zahăr lactic în doză mică?! Iată de ce: Ivan Karpov are 2 ani! Şi e bolnav de „*Lues II*“! Doimea fatală! L-au adus pe Ivan Karpov spuzit de stele, din braţele mamei încerca să scape de mîinile insistente ale doctorului. Totu-i clar.

Ştiu, ghicesc, am înţeles unde, în aceşti doi ani, băieţelul a avut leziunea primară, fără de care nu apare nimic secundar. O avea în gură! A luat-o de la linguriţă.

Învaţă-mă, fund de provincie! Învaţă-mă, linişte a casei de la ţară! Da, vechiul ambulatoriu îi poate povesti multe lucruri interesante unui medic tînăr.

Mai sus de Ivan Karpov era:

„Avdotia Karpova, 30 de ani“.

Cine-i? Ah, e clar. E mama lui Ivan. În braţele ei plîngea.

Iar mai jos de Ivan Karpov:

„Maria Karpova, 8 ani“.

Cine-i? Soră-sa! Calomel…

Toată familia. O familie. Lipseşte doar un singur om – Karpov, de 35-40 de ani… Şi nu se ştie cum îl cheamă – Sidor, Piotr. O, asta n-are importanţă!

„…dragă consoartă… o boală ruşinoasă, sifilis…“

Iată documentul. M-am dumirit. Da, pesemne că a venit de pe frontul blestemat şi n-a „mărturisit“ sau, poate, nici n-a ştiut că trebuie să mărturisească. A plecat. Şi pe urmă a început nenorocirea. După Avdotia, Maria, după Maria, Ivan… Strachina comună cu ciorbă, ştergarul…

Iată încă o familie. Şi încă una. Iată un bătrîn de 70 de ani. „*Lues II*“. E un moşneag. Cu ce eşti tu vinovat? Cu nimic. Totul se explică prin strachina comună. Pe cale nesexuală, nesexuală. E clar. Aşa cum sînt clari şi alburii zorii acestui decembrie timpuriu. Deci, cu însemnările ambulatorii şi excelentele atlase nemţeşti cu desene viu colorate, am stat toată noaptea în singurătate.

Ducîndu-mă în dormitor, am căscat, am bălmăjit:

— O să mă lupt cu „el“.

Ca să lupţi, trebuie să-l vezi. Iar el n-a întîrziat. De cum s-a făcut drum de sanie, se întîmpla să-mi vină cîte o sută de oameni pe zi. Ziua începea cu o ceaţă de un alb tulbure şi se sfîrşea cu bezna neagră de dincolo de ferestre, în care se mistuiau misterios ultimele sănii, fîşîind încet.

A venit dinaintea mea variat şi perfid. Ba apărea sub forma unor leziuni albicioase în gîtul unei adolescente. Ba sub forma unor picioare încovoiate precum iataganele. Ba sub forma unor plăgi veştede, adîncite în picioarele galbene ale

unei babe. Ba sub forma unor pustule pe corpul unei femei înfloritoare. Uneori, ocupa cu trufie o frunte cu coroana sub formă de semilună a Venerei. Ca o pedeapsă deviată pentru ignoranţa părinţilor, apărea la copii, care aveau nasurile precum nişte şei căzăceşti. Dar, pe lîngă asta, reuşea să scape şi fără să-l observ. Ah, păi de-abia ieşisem de pe băncile şcolii!

Ajungeam să le pricep pe toate cu mintea mea şi de unul singur. Se ascundea pe undeva şi în oase, şi în creier.

Am aflat multe.

— Atunci mi-aţi poruncit să-mi fac frecţie.

— Cu unsoare neagră?

— Cu unsoare neagră, taică, neagră…

— În cruciş? Azi mîna, mîine piciorul?

— Chiar aşa. Da cum ţi-ai dat seama, binefăcătorule? (Linguşitor.)

„Păi cum să nu-mi dau seama? Ah, cum să nu-mi dau seama. Uite ganglionii!…“

— Vreo boală ruşinoasă ai avut?

— Doamne fereşte! În neamul nostru nu s-a auzit de aşa ceva.

— Aha… Gîtul te-a durut?

— Gîtul da. Gîtul m-a durut. Anul trecut.

— Aha… Dar unsoare ţi-a dat Leonti Leontievici?

— Cum să nu! Neagră, ca cizma.

— Rău ai făcut frecţiile, neică, rău. Foarte rău!…

Risipeam kilograme nenumărate de unguent cenuşiu. Şi prescriam multă iodură de potasiu şi scoteam pe gură multe cuvinte pătimaşe. Pe unii am reuşit să-i fac să revină după primele şase frecţii. Cîtorva am izbutit, deşi cel mai adesea incomplet, să le fac măcar primele serii de injecţii. Dar cei mai mulţi mi se scurgeau printre degete precum nisipul în clepsidră şi nu puteam să-i caut în ceaţa ninsorii. Ah, m-am convins că sifilisul era aici îngrozitor prin faptul că nu îngrozea pe

nimeni. Iată de ce la începutul povestirii mele am pomenit-o pe femeia cu ochi negri. Şi mi-am amintit-o cu un fel de stimă caldă tocmai pentru frica ei. Dar a fost numai una!

Mă maturizasem, devenisem concentrat, uneori posac. Visam la ziua cînd mi se va încheia stagiul, cînd aveam să mă întorc în oraşul universitar şi acolo avea să-mi fie mai uşor în lupta mea.

Într-una din aceste zile posomorîte, la consultaţie în ambulatoriu a intrat o femeie tînără şi foarte frumoasă. În braţe ducea un copil înfăşat, iar un băieţel şi o fetiţă, şontîcăind şi împiedicîndu-se în pîslarii uriaşi, veneau după ea, ţinîndu-se de fusta albastră care-i ieşea de sub cojocul scurt.

— A dat spuzeala peste copii, a spus cu un aer plin de importanţă femeia rumenă în obraji.

Precaut, am atins fruntea fetiţei, care se ţinea de fustă. Şi aceasta s-a ascuns în faldurile fustei, de unde nu se mai vedea. Pe Vanka, neobişnuit de botos, l-am pescuit din cealaltă parte a fustei. L-am atins şi pe el. Temperatura frunţilor amîndurora era normală, n-aveau fierbinţeală.

— Desfăşează, drăguţă, pruncul.

Femeia a desfăşat o fetiţă. Trupşorul gol era presărat cu stele precum cerul într-o noapte încremenită, geroasă. De la picioare la cap avea pete de rozeolă şi pustule. Lui Vanka i-a trecut prin cap să se apere şi să urle. A venit Demian Lukici şi m-a ajutat…

— O fi răceală? a spus mama, uitîndu-se la mine cu ochii senini.

— Eh-eh, răceală, a bombănit Lukici, strîmbîndu-şi gura cu milă şi dezgust. Tot judeţul Korobovski e răcit în felul ăsta.

— Dar de la ce o fi? a întrebat mama, în timp ce-i examinam petele de pe piept.

— Îmbracă-te, i-am spus.

După aceea m-am aşezat la masă, mi-am pus capul în palme şi am căscat (femeia venise printre ultimii pacienţi din ziua aceea şi avea numărul 98). Apoi am spus:

— Dumneata, femeie, şi copiii dumitale aveţi „boala ruşinoasă“. O boală primejdioasă, îngrozitoare. Toţi trebuie să începeţi chiar acum tratamentul şi o să dureze mult.

Păcat că mi-e greu să zugrăvesc în cuvinte neîncrederea din ochii holbaţi, albaştri ai femeii. A răsucit pruncul ca pe o bucată de lemn, uitîndu-se stupid la picioruşe, şi a întrebat:

— De unde să fie boala?

Apoi a rîs strîmb.

— Nu mă interesează de unde, i-am răspuns, aprinzîndu-mi a cincizecea ţigară din ziua aceea, mai degrabă întreabă-mă altceva: ce-o să se întîmple cu copiii tăi dacă nu-i tratezi.

— Păi ce? Nimic n-are să fie, răspunse femeia şi începu să înfăşeze pruncul.

Pe masă, în dreptul ochilor, aveam ceasul. Îmi amintesc că n-am vorbit mai mult de trei minute şi femeia a început să plîngă. Şi chiar mă bucuram foarte mult de lacrimile acelea, pentru că numai datorită lor, provocate de cuvintele mele intenţionat aspre şi ameninţătoare, a devenit posibilă continuarea dialogului:

— Aşadar, rămîn aici. Demian Lukici, îi plasaţi în aripa secundară. Cu bolnavii de tifos o s-o scoatem la capăt în salonul al doilea. Mîine o să plec la oraş şi o să obţin aprobarea de a deschide o secţie staţionară pentru sifilitici.

Un mare interes apăru în ochii felcerului.

— Ce spuneţi, doctore, zise el (era un mare sceptic), păi cum o să ne descurcăm singuri? Dar preparatele? Infirmiere de prisos nu avem… Cine o să gătească?… Dar vasele, seringile?!

Însă eu, cu o expresie stupidă, am dat cu încăpăţînare din cap:

— O să fac rost.

A trecut o lună.

În cele trei camere ale aripii secundare troienite de zăpadă ardeau lămpi cu abajururi de tablă. Lenjeria de pat era ruptă. Aveam doar două seringi. Una mică, de un gram, şi una de cinci grame. Într-un cuvînt, era o sărăcie jalnică, troienită în zăpezi. Dar… Mîndră, deoparte de celelalte, stătea seringa cu ajutorul căreia, murind de frică în sinea mea, făcusem deja de cîteva ori perfuzii cu salvarsan, noi încă, misterioase şi grele pentru mine.

Şi încă ceva: îmi simţeam sufletul mult mai împăcat – în aripa anexă erau internaţi şapte bărbaţi şi cinci femei şi de la o zi la alta se topea sub ochii mei spuzeala de stele.

Era seară. Demian Lukici ţinea o lampă mică şi o îndrepta spre Vanka cel timid. Acesta era murdar la gură de griş fiert. Dar stele nu mai avea pe corp. Şi aşa, toţi patru au trecut pe sub lampă, mîngîindu-mi conştiinţa.

— Vasăzică, mîine îmi daţi drumul acasă, a spus mama, aranjîndu-şi bluza.

— Nu, încă nu se poate, i-am răspuns eu, trebuie să mai rabzi o serie de injecţii.

— N-aveţi încuviinţarea mea, mi-a răspuns ea. Am treabă acasă pînă peste cap. Pentru ajutor mulţumesc, dar mîine daţi-mi drumul. De-acum sîntem sănătoşi.

Discuţia s-a aprins ca un foc. S-a sfîrşit aşa:

— Tu… ştii, am început eu şi am simţit că roşesc, ştii… eşti o proastă!

— De ce vorbeşti urît? Ce regulă-i asta, să vorbeşti urît?

— Parcă proastă ar trebui să-ţi zic? Nu proastă, ci… ci… Păi uită-te la Vanka! Vrei să-l omori? Dacă-i aşa, nu te las!

Şi femeia a mai rămas încă zece zile.

Zece zile! Nimeni n-ar fi putut s-o reţină mai mult timp. Asta v-o garantez. Dar, credeţi-mă,

aveam conştiinţa curată şi nici măcar… cuvîntul „proastă“ nu m-a deranjat. Nu mă căiesc. Ce-i o vorbă urîtă în comparaţie cu spuzeala de stele!

Aşadar, au trecut anii. De mult destinul şi anii furtunoşi m-au despărţit de aripa aceea de spital, troienită de zăpezi. Ce şi cine o mai fi acum acolo? Poate, clădirea va fi fost văruită, poate că lenjeria e nouă. Electricitate, desigur, nu este. Se poate că acum, cînd scriu aceste rînduri, capul tînăr al cuiva se apleacă deasupra pieptului unui bolnav. Lampa cu petrol aruncă o lumină palidă pe pieptul gălbui.

Salutare, confratele meu!

Traducere de Emil Iordache

1 Ca formă adjectivată, denumirea spitalului apare în mod diferit în acest ciclu: Murievskaia, Muraviovskaia, iar numele satului este cînd Murie, cînd Murievo, cînd Muriino.

2 Începutul ariei lui Faust din opera cu acelaşi nume a compozitorului francez Charles Gounod (1818-1893).

3 În Rusia, atît altădată, cît şi actualmente, sistemul de notare în învăţămînt a fost şi este de la 1 la 5.

4 Trimitere la un episod din istoria Rusiei (sfîrşitul secolului al XVI-lea – începutul secolului al XVII-lea), din care este inspirat poemul dramatic *Boris Godunov* de Puşkin; Dmitri, fiul cel mic al lui Ivan cel Groaznic (1530-1584), a murit la o vîrstă fragedă; mai tîrziu, poporul a început să vorbească în taină că Dmitri s-ar fi salvat, Boris Godunov (ţarul *de facto* după moartea lui Ivan cel Groaznic) a încercat să înăbuşe aceste zvonuri, dar zadarnic; Boris Godunov a murit în 1605, iar Moscova a fost ocupată de un uzurpator, care se dădea drept Dmitri, fiul „salvat“ al lui Ivan cel Groaznic.

5 Eugènie-Louis Doyen – celebru chirurg francez.

6 Versuri de Puşkin.

7 Celebră baie publică, construită în anul 1806 de actorul Sila Sandunov.

8 Parafrază după *Ieşirea* 10, 21: „Atunci a zis Domnul către Moise: «Întinde mîna ta spre cer şi se va face întuneric în pămîntul Egiptului, încît să-l pipăi cu mîna»“.

9 Este vorba despre povestirea Viaţa lui Hnorr de Aleksandr Grin.

10 Aleksandr Kerenski (1881-1970), primul ministru al Rusiei în timpul Guvernului Provizoriu (8 iulie-25 octombrie 1917).

Prietenului de taină

Meşterii lui Dionysos.
Altarul luiDionysos. Scene.

„Tragedia îşi flutură

mantia amăgitoare"[1]

I. Carte poştală

Nepreţuitul meu prieten! Aşadar, Dumneata insişti să afli de la mine în anul acesta catastrofal cum de am devenit dramaturg? Doar un lucru te rog să-mi spui: la ce ţi-ar folosi? Şi încă ceva: dă-mi cuvîntul de onoare că nu vei publica acest caiet nici chiar după moartea mea.[2]

II. Vremuri preistorice

Vezi Dumneata, în vremuri preistorice (anii 1921-1925), trăia la Moscova un om remarcabil. Era spuzit de pistrui (şi pe faţă, şi pe mîini), precum cerul de stele, şi se distingea printr-o minte cuprinzătoare.

Avea următoarea profesie: era un redactor pursînge prin mila lui Dumnezeu şi reuşise să editeze (în anii 1922-1925!!) o revistă lunară pe spezele lui! Dar cel mai grozav era faptul că nu dispunea de nici o leţcaie. În schimb, avea o voinţă de fier indescriptibilă şi, locuind la marginea oraşului Moscova, într-un apartament simpatic şi murdar, se îndeletnicea cu munca de editare.

Aşa cum vei vedea în continuare, editarea respectivă a avut consecinţe uimitoare atît asupra lui, cît şi asupra altor persoane pe care soarta implacabilă le-a legat de această revistă.

De vreme ce omul n-are bani, iar fantezia lui maladivă îl mistuie, el trebuie s-o şi pornească

încotrova. Aşa se face că redactorul meu s-a dus într-un suflet la cineva.

Şi a vorbit cu dînsul.

Şi lucrurile s-au aranjat astfel, încît acesta şi-a asumat editarea. Aşa a apărut de undeva şi hîrtia şi au început să curgă de sub tipar cărticele, la început mai subţiri, apoi şi din cele voluminoase.

Numai că, la scurt timp, editorul a ieşit mofluz. Ba încă cum! Sadea, lipit pămîntului. A ajuns de-i cînta cucul în pungă.

Vei spune în sinea Dumitale: la ce bun îţi înşir eu toate astea? Dar cum aş putea altfel? Doar mă întrebi cum am devenit dramaturg, păi tocmai asta şi fac.

Da. Aşa a fost, a ieşit mofluz.

A mofluzit în asemenea hal, încît atunci cînd soarta m-a aruncat chiar în acel imobil şi în acel apartament unde se aciuase şi mofluzul, am văzut la el singurul meu mijloc (după părerea lui) de salvare.

Acest mijloc consta în următoarele. Pe o coală mare de hîrtie erau desenaţi în acuarelă conducătorii revoluţiei din 1917, purtînd pe cap cîte o cunună alcătuită din spice, seceri şi ciocane. Secerile erau desenate cu violet, ciocanele – cu negru, iar spicele – cu galben. Conducătorii revoluţiei erau cam întunecaţi la chip, trişti şi, în mod ciudat, nu semănau cu modelele lor.

Toate acestea le desenase cu mîna lui martirul-mofluz, căruia fiscul îi imputa la momentul respectiv 18 mii (vei înţelege că afacerea lui principală nu se rezuma, desigur, la această revistă), el fiind dator statului 40 de mii şi încă 13 mii unor persoane particulare.

Ce anume urmărea?!

Vezi Dumneata, el credea că opera îi va fi achiziţionată de vreo editură, care i-o va tipări într-un număr uriaş de exemplare şi că toate instituţiile o vor cumpăra şi o vor atîrna pe perete.

Ulterior însă, nu mi-a fost dat s-o mai văd nicăieri altundeva. De unde trag concluzia că nu i-a fost achiziţionată.

De altfel, nici autorul desenului n-a mai locuit mult în camera de pe Precistenka. În clipa în care în camera respectivă mai rămăsese doar o canapea, martirul a dat bir cu fugiţii. Încotro? N-am ştire. Poate acum, cînd citeşti aceste rînduri, să fie pe la Saratov ori pe la Rostov-pe-Don sau, mai curînd, ceea ce n-ar fi deloc exclus, la Berlin. Dar oriunde s-ar afla, nu văd nici o cale prin care să-mi parvină mia şi ceva de ruble cu care-mi este dator.

Prin urmare, revista era în tipografie, martirul la Buenos Aires, redactorul…

Îţi pui şi Dumneata întrebarea de unde lua redactorul meu bani pînă să se fi întîlnit cu acest martir, nu-i aşa?

Problema-i acum lămurită, şi asta graţie faptului că am intuit eu însumi despre ce-i vorba. (Te şi văd, în mintea mea, cum rîzi! Dacă ai fi lîngă mine, ai zice, fără îndoială, că nu mă crezi în stare de aşa ceva. O-o, te-ntreb, draga mea, ca pe un prieten ce-mi eşti, sînt eu oare chiar un credul irecuperabil? Eşti mai înţeleaptă decît mine, recunosc...) Ei bine, am intuit: el şi-a vîndut sufletul Diavolului. Şi tocmai fiul pierzaniei era cel care-i furniza banii. Dar o făcea la centimă, adică-i dădea doar atît cît să-i ajungă pentru hîrtie şi cheltuieli tipografice, în timp ce pe autori îi plătea în aşa fel, încît acum, cînd îmi amintesc de acest lucru, rîd de mine însumi.

Cînd banii Diavolului s-au terminat, iar martirul a plecat la Taşkent, redactorul şi-a găsit un alt editor. Ăsta nu era nici Diavol, nici martir. Era un escroc.

Îţi mărturisesc, prieten gingaş, că în cumplita mea existenţă am văzut destui nemernici. Care m-au jecmănit. Dar o lichea ca ăsta nu mi-a mai fost dat să întîlnesc. Fără îndoială, dacă aş întîlni acum, în drumul meu, un asemenea tip, aş reuşi să scap

cu bine, pentru că am căpătat experienţă şi am devenit un om trist, pentru că îmi cunosc semenii şi mă tem pentru ei, dar pe vremea aceea… Dumnezeule, înţelege-mă, draga mea, nu era o persoană, ci un buletin. Şi apoi, spune-mi, cui oare, cui anume, în afara unui papă-lapte intelectual, îi poate trece prin minte să încheie un contract cu un om al cărui nume de familie este Rvaţki[3]! Să ştii că nu-i o invenţie de-a mea! Chiar aşa îl chema, Rvaţki. Era mic de statură, avea o cravată vişinie, prinsă cu un ac cu perlă falsă, pantaloni vărgaţi, doliu la unghii, iar ochii...

Dar redactorul, ah, redactorul...

Ajung la el.

Îmi spune:

— Ei, acum, prietene, duceţi-vă la birou, la Rvaţki, şi semnaţi cu el contractul. Totul s-a aranjat! Ah, ce treabă grozavă!

Îi răspund:

— Stai puţin, Rudolf Rafailovici[4]. Eu l-am văzut pe Rvaţki ăsta. Şi mi-e frică de el. Are la cravată un ac fals, Rudolf Rafailovici. Mai bine închei contractul cu dumneavoastră.

Redactorul zîmbeşte, redactorul e un om puternic, un Toreador din Granada. Desenează un cerculeţ pe hîrtie şi îmi spune:

— Sînteţi un copil! Vă lipseşte experienţa de viaţă, ca oricărui scriitor. Vedeţi cerculeţul ăsta? Acesta sînteţi dumneavoastră.

Pe hîrtie apăru un alt cerculeţ.

— Iar acesta sînt eu – redactorul.

— A-şa-a.

Al treilea cerculeţ îl reprezenta, se vede treaba, pe editorul Rvaţki.

— Şi-acum, priviţi: am să-l unesc pe scriitor şi cu redactorul, şi cu editorul. Observaţi? A rezultat o figură geometrică – un triunghi isoscel. De la editor vine o linie către mine, şi tot de la el, o altă linie duce către scriitor. Noi doi sîntem legaţi doar din punct de vedere artistic: o lectură a vreunui

manuscris, o discuţie despre Gogol… Cît priveşte calculele băneşti, astea nu le vom face şi nici nu le putem face noi doi. Eu unul, de pildă, pot vorbi cu dumneavoastră despre Anatole France, pe cînd cu Rvaţki... nu, nu pot, pentru că nu pricepe ce-i aia Anatole France. Cu dumneavoastră, în schimb, nu pot discuta despre bani, şi asta din două motive: în primul rînd, banii nu trebuie să-l intereseze pe scriitor, iar în al doilea rînd, dumneavoastră nu vă pricepeţi deloc la bani. Contractele se încheie cu editorii, dragul meu, nu cu redactorii şi, în afară de asta, la ora 2½ Rvaţki pleacă la Narkompros[5], iar acum este deja ora două fără un sfert, aşa că, grăbiţi-vă, şi nu staţi aici la mine cu această mină de om apatic şi panicat…

Îmi stătea pe limbă să-i spun:

— Atunci, de ce primul contract l-am semnat cu dumneavoastră?

Totuşi, în timp ce mă îmbrăcam în vestibul cu paltonaşul meu ponosit, l-am întrebat cu o voce stinsă:

— Dar la ochii lui v-aţi uitat? Are pleoapele triunghiulare, iar ochii oţeliţi, cu privirea piezişă.

Mi-a răspuns:

— Am să caut ca următorul editor să aibă ochii ca ai dumneavoastră – de cristal. Orice s-ar spune, sînteţi un om răsfăţat. Să citiţi cu atenţie ceea ce veţi semna, la fel şi cambiile.

N-am să-ţi descriu, prieten drag, biroul lui Semion Semionovici Rvaţki. Un singur lucru ţin să-ţi spun: m-a uimit o firmă – „Articole foto“. Ce legătură are asta cu romanele? Dar mai abitir decît orice te făcea să rămîi paf faptul că în birou nu se afla absolut nici un articol foto. Zăceau într-un colţ vreo cinci pachete de dimensiuni nu prea mari, iar cel de deasupra era desfăcut şi astfel am putut citi pe nişte cutiuţe inscripţia: „Fenacetină“.

După cum de bună seamă ştii, prieten drag, fenacetina nu este altceva decît para-acet-fenetidină şi poate fi folosită într-un atelier

fotografic doar într-un singur caz – dacă se-ntîmplă ca fotograful să aibă o migrenă. De fapt, eu nu mă pricep în treburile fotografice, dar interesant e altceva: în cel de-al doilea colţ erau aşezate vreo sută de cutii cu sardeluţe. Ca să vezi cum stă treaba: după spusele redactorului, Rvaţki trebuia să plece la orele 2½ la Narkompros. Să le ofere ălora sardeluţe, nu? Ce zici? Sau, dimpotrivă, a primit sardeluţele de la Narkompros şi dorea să reclame că sînt împuţite?

O mulţime de oameni se înghesuiau în biroul lui Rvaţki. Toţi cu pălăriile pe cap şi, nu se ştie de ce, îngrijoraţi. Auzeam cuvintele: „cambie“, „Şapiro“, „sîrmă“.

Rvaţki m-a întîmpinat ca pe o fantomă. Am avut impresia că l-am speriat.

Pot să afirm cu tărie că n-ar fi vrut în ruptul capului să semneze nici cambiile, nici contractul. Din spusele lui reieşeau următoarele: atît contractul, cît şi cambiile sînt o prejudecată şi doar nu mi-oi fi închipuind eu că n-o să mă plătească! Imaginează-ţi că a fost un moment cînd am stat în cumpănă... Parcă te văd cum baţi din picior.

Dumnealui voia să-i dau în scris cum că îi permit să-mi publice romanul. Rîzi în hohote, nu-i aşa?! Stai puţin. Să ştii că am avut destulă tărie. În clipa aceea am simţit că mă fac alb la faţă şi m-am îndreptat spre ieşire. El însă m-a întors din drum şi, ridicînd chinuit din umeri, m-a trimis la prăvălie după hîrtie pentru cambii. Asta sub privirile dezaprobatoare ale tuturor celor de faţă. Într-un cuvînt, peste o oră am părăsit biroul, avînd în buzunar patru cambii pentru patru sume derizorii şi contractul. Îmi era teribil de ruşine şi-mi făceam scrupule pentru faptul că eu, un scriitor, am luat de la Rvaţki cambiile şi că aceste cambii sînt la mine în buzunar!

Eşti o fiinţă nerăbdătoare, temperamentală şi, fără doar şi poate, ştii ce-a urmat; omul a dispărut peste o lună, cambiile s-au dovedit a fi false, pe el

nu-l chema nicidecum Rvaţki, iar romanul n-a mai apărut...

Nu, nu, nimic din toate astea. Ar fi o abordare cam rudimentară! A fost cu mult mai rău.

N-am să te mint; pentru toate cele patru cambii am primit banii, nu toţi, ce-i drept (mi-au fost cumpărate înainte de expirare), romanul a apărut, dar nu în întregime, ci numai jumătate din el! Că Rvaţki a dispărut, asta-i adevărat, dar nu peste o lună, ci în aceeaşi zi. Şi nu s-a dus la Narkompros, ci la tren, după cum aveam să aflu aproape cu totul întîmplător. Şi de atunci, îţi dai seama că nu l-am mai văzut niciodată (înclin totuşi să cred că, mai devreme sau mai tîrziu, am să mai dau ochii cu el dacă voi avea zile).

Dar, pentru că în ziua aceea prăfuită am pătruns de unul singur, habar n-am de ce, în biroul lui Rvaţki şi, ca un lunatic, mi-am pus semnătura alături de a lui, din cauza asta eu:

1) am primit de trei ori în apartamentul meu vizita a dracu ştie cui,

2) am fost de trei ori la bancă,

3) am fost la notar,

4) am mai fost pe undeva,

5) m-am judecat cu redactorul la arbitraj. Cu această ocazie, cinci bărbaţi în toată firea au ajuns la paroxism, analizînd contractele – al meu cu redactorul, al redactorului cu martirul, al meu cu Rvaţki şi al redactorului cu Rvaţki. Nici măcar Solomon n-ar fi putut să spună cine anume-i posesorul romanului, de ce romanul n-a fost tipărit integral, ce fel de sardeluţe se aflau în biroul cu pricina şi unde a dispărut Rvaţki.

Ceva însă au reuşit să-mi comunice, şi anume: că, potrivit acelui contract înrobitor, eu cedasem unui oarecare Rvaţki, pe o perioadă de trei ani, drepturile de publicare a romanului, că acest Rvaţki nu se ştie unde e, dar că acest Rvaţki are împuterniciţi la Moscova şi ca atare romanul meu este înmormîntat preţ de trei ani, iar eu nu mai am

dreptul să-l vînd a doua oară. În cele din urmă, am izbucnit în hohote de rîs şi m-am lăsat păgubaş. Şi-acum, un detaliu nostim: văzusem cu ochii mei în cartea de telefon numărul lui Rvaţki S.S. Uitîndumă în aceeaşi carte de telefon în ziua cînd a avut loc înfăţişarea la proces, n-am mai dat de numele lui Rvaţki.

Jur pe Dumnezeul meu că spun adevărul!

Scamatoria asta m-a cutremurat. Cum poţi să-ţi radiezi numele din toate cărţile de telefon din Moscova?

Acum, am să anticipez nişte lucruri: au trecut cîţiva ani şi, după cum bănuieşti şi Dumneata, Rvaţki a ajuns în străinătate. Iar acolo s-a făcut stăpîn pe romanul meu şi pe piesa mea. Cum de-a reuşit să treacă peste graniţă romanul acesta, greu ca o lespede de mormînt, nu pricep.

Într-un cuvînt, mi-e ruşine. O asemenea neglijenţă este impardonabilă.

Dar ascultă-mă în continuare. Într-o bună zi, s-a răspîndit fulgerător vestea că redactorul meu, Rudolf, este arestat şi va fi expulzat din ţară. Şi, într-adevăr, a dispărut. Acum însă sînt convins că n-a fost expulzat, întrucît omul a dispărut ca un pitac în vîltoare. Parcă puţini au fost cei expulzaţi sau care au voiajat în acei faimoşi ani 1921-1925! Şi totuşi, se-ntîmpla să-şi ia omul zborul, de pildă, spre Mexic. S-ar părea că undeva mai departe nici că se poate. Ei aş, iată că primeşti la un moment dat o fotografie cu un chip ca de scovardă rusească, aşezat sub un cactus. Nu, n-a dispărut. Numai că acest individ n-a fost expulzat în Mexic, nu, cică a fost expulzat la Berlin, nu mai departe. Şi nici o veste de la el. Nici un semn de viaţă. Nu-i la Berlin. Nu-i acolo şi nici nu poate fi.

Abia mai tîrziu s-au lămurit lucrurile. Mă întîlnesc într-o zi cu un om din cale-afară de deştept. Îi povestesc totul, de-a fir-a-păr. Iar el îmi spune, zîmbind ironic:

— Ştiţi, pe Rudolf al dumneavoastră l-a luat Necuratul, şi pe Rvaţki la fel.

M-a fulgerat un gînd: te pomeneşti că aşa o fi.

— Nimic mai simplu. Doar dumneavoastră mi-aţi spus că Rudolf şi-a vîndut sufletul Diavolului, nu-i aşa?

— Da, aşa e.

— Păi vedeţi, e şi normal, a venit sorocul, apare dracul şi spune: poftiţi, vă rog...

— O, Doamne! Şi unde sînt acum?

În loc de răspuns, mi-a arătat cu degetul spre pămînt, şi m-a apucat groaza.

III. Neurastenie

Am avut un vis groaznic. Se făcea că era un ger cumplit, iar crucea din vîrful statuii de fontă a cneazului Vladimir, aflată la o înălţime impresionantă, ardea deasupra Niprului îngheţat.

Şi-am mai văzut un om, un evreu; stătea în genunchi, iar comandantul unui regiment din trupele lui Petliura, cu faţa ciupită de vărsat, îl lovea în cap cu o vergea de metal. Un sînge negru curgea pe faţa evreului. Acesta îşi dădea duhul sub loviturile vergelei de oţel, iar eu am înţeles foarte clar în vis că-l cheamă Furman, că este croitor, că n-a greşit cu nimic, şi atunci am scos un strigăt, izbucnind în plîns:

— Să nu-ndrăzneşti, canalie!

Îndată soldaţii lui Petliura s-au aruncat asupra mea, iar cel ciupit de vărsat a răcnit:

— Pune gabja pe el!

Visam că-s în ghearele morţii. Într-o clipită, am hotărît că e mai bine să-mi trag un glonte, decît să mor sub tortură, şi am luat-o la goană spre o stivă de lemne. Dar, aşa cum se întîmplă întotdeauna în vis, browningul a refuzat să tragă, iar eu, sufocîndu-mă, am început să strig.

M-am trezit plîngînd cu sughiţuri şi îndelungă vreme am tremurat în întuneric, pînă cînd am înţeles că mă aflu la o distanţă înnebunitor de mare

de cneazul Vladimir, că sînt la Moscova, în camera mea nesuferită, că noaptea bolboroseşte în jurul meu, că este anul 1923 şi că a trecut foarte mult timp de cînd nu mai există omul ciupit de vărsat.

Şchiopătînd, abia călcînd pe piciorul bolnav, m-am tîrît pînă la veioză şi am aprins-o. Ea a scos la iveală neajunsurile şi sărăcia vieţii pe care o duceam. Am observat pupilele galbene şi temătoare ale pisicii mele. O adunasem acum un an din faţa porţii. Era a făta, şi un individ care trecea pe acolo, absolut treaz şi purtînd un palton negru, a lovit-o cu piciorul în burtă, iar femeile de la poartă au văzut scena. Pierzînd mult sînge, animalul necuvîntător a fătat doi pui morţi, iar apoi a bolit multă vreme la mine în odaie, dar s-a întremat, fiindcă am îngrijit-o. Pisica şi-a găsit adăpost în odaia mea, dar se temea şi de mine, şi cu mare greu a ajuns să se acomodeze. Odaia o aveam la mansardă şi era amplasată astfel, încît puteam să-i dau drumul pisicii să se plimbe pe acoperiş atît vara, cît şi iarna.

Dar în coridorul locuinţei n-o lăsam, de teamă să n-ajung la puşcărie din cauza ei. Fapt este că odată, într-o ulicioară întunecoasă de lîngă Patriarşie Prudî, m-au acostat nişte huligani. Am dus automat mîna la buzunar, însă mi-am dat imediat seama că de cîţiva ani era gol. În acele împrejurări am cumpărat de la un tip suspect din Piaţa Suharevka un cuţit finlandez, pe care-l port de atunci întruna cu mine. Aşadar, îmi era teamă că, dacă pisica va mai fi lovită de cineva, voi ajunge la puşcărie.

Văzînd ca m-am ridicat din pat, s-a posomorît, a deschis ochii şi a început să mă urmărească încruntată şi bănuitoare. Mă uitam la muşamaua roasă şi-mi zgîndăream rănile. Mi-am adus atunci aminte cum cu vreo doisprezece ani în urmă, pe cînd eram june, m-a insultat un om şi supărarea mi-a rămas nerăzbunată. Îmi venea să mă şi duc în oraşul în care trăia el şi să-l provoc la duel. Dar

mi-am reamintit numaidecît că trecuseră mulţi ani de cînd omul putrezea în pămînt şi că nici măcar osemintele nu i-ar mai fi fost de găsit. Şi tot atunci mi-au apărut în memorie, ca nişte dureri mistuitoare, încă două ofense. Ele au atras după sine ofensele pe care le pricinuisem eu însumi unor fiinţe slabe şi pe loc toate rănile din sufletul meu s-au înteţit. Îndurerat, m-am uitat spre cablul electric. Atîrna şi mă atrăgea. Şedeam cu capul culcat pe muşama şi mă gîndeam la situaţia mea disperată. Am avut şi eu o viaţă şi uite că, deodată, s-a risipit ca un fum şi m-am trezit din neştiute pricini la Moscova, singur cuc în odaia aceasta, ba pe deasupra s-a mai legat de capul meu şi această pisică oropsită, de culoarea fumului. Trebuia zilnic să-i cumpăr carne de zece copeici şi să-i dau drumul afară, să se plimbe; în plus, mai făcea şi pui de trei ori pe an, şi de fiecare dată cu dureri cumplite, insuportabile, iar eu eram nevoit s-o ajut şi apoi să plătesc pentru ca un pui să fie înecat, iar pe celălalt să-l cresc şi să rog umil pe cineva din bloc să-l ia în grijă şi să nu-l oropsească.

O povară, o adevărată povară.

Şi din ce cauză toate astea?

Din cauza imaginaţiei mele năstruşnice de a lăsa totul baltă şi de a mă apuca de scris.

Am scos un geamăt şi m-am apropiat de canapea. Lumina a dispărut. Arcurile au mai cîntat un timp în întuneric cu glasurile lor reci. Încetul cu încetul ofensele şi marile necazuri au început să se estompeze.

Am avut un alt vis. Părea că gerul se molcomise, că ningea cu fulgi mari şi moi. Totul în jur era alb. Şi-atunci am înţeles că e Crăciunul. De după colţ a apărut un trăpaş murg acoperit cu o împletitură violetă.

— Ptru! strigă în vis birjarul. Am dat la o parte pătura trăsurii, i-am plătit birjarului, am deschis uşa silenţioasă şi impunătoare de la intrare şi am început să urc scările.

În apartamentul imens era cald. Dumnezeule, cîte camere! Sînt fără de număr, şi în fiecare dintre ele, numai lucruri preţioase şi fermecătoare. Din faţa pianinei s-a-ndepărtat uşor fratele meu mai mic. Rîzînd, mi-a făcut semn cu degetul să mă apropii. Deşi avea pieptul străpuns de un glonte şi acoperit cu un plasture negru, de fericire am început să bîigui ceva, cu răsuflarea tăiată.

— Vasăzică, ţi s-a vindecat rana? am întrebat eu.

— O, da, complet.

Pianina avea capacul ridicat, iar deasupra clapelor se afla partitura operei *Faust*, deschisă la pagina cu aria lui Valentin.

— Şi nu ţi-a atins plămînul?

— Ce plămîn?!

— Hai, cîntă-mi o cavatină.

A început să cînte.

De la caloriferele cu aburi căldura venea în valuri, becurile electrice ale lustrei străluceau şi a apărut Sofocika, în pantofi de lac. Am îmbrăţişat-o. Apoi se făcea că stăteam pe canapeaua mea şi-mi ştergeam faţa plînsă. Aş fi vrut să văd vreun vrăjitor care să ştie să tălmăcească visele. Dar şi fără vrăjitor am înţeles acest vis.

Împletitura violetă de pe murg însemna anul 1913. Un an strălucitor, magnific. Iar pieptul străpuns de un glonte apare greşit aici; aceasta s-a întîmplat mult mai tîrziu, în 1919. Şi nici fratele meu nu putea să fie în apartamentul acela; odinioară eu locuisem în acel apartament. De Crăciun obişnuiam s-o duc pe Sofocika de braţ la cinematograf, zăpada scîrţîia sub botinele ei, iar ea rîdea cu hohote.

În orice caz, plasturele negru, rîsul în somn, Valentin nu puteau să însemne decît un singur lucru – că fratele meu, pe care l-am văzut pentru ultima oară în primele zile ale anului 1919, a fost ucis. Unde şi cînd, n-am ştire, şi poate nici n-am să aflu vreodată. El a fost ucis şi, prin urmare, din tot ce strălucea – Sofocika, lămpile, Jenea,

pompoanele violete – am rămas doar eu, singur, pe o canapea hodorogită, la Moscova, într-o noapte a anului 1923. Restul a pierit.

E-o noapte tăcută, nici pic de zgomot. Miroase a mucegai. Un lucru totuşi nu-l înţeleg: cum de-am putut să visez căldură? La mine-n odaie-i frig.

„Mi-au slăbit balamalele, mi-au slăbit balamalele“, mi-am zis în sinea mea, înfiorat. Inima ba se lăsa undeva în jos, ba se-ntîmpla să fie la locul ei. „Trebuie să găsesc înainte de toate bromul!“

Răsuflînd din greu, mi-am pus nişte papuci scîlciaţi. În aceeaşi clipă m-am înţepat în călcîi; nimerise-n papuc o pioneză. „N-are decît să mă-nţepe, mi-e mai uşor aşa!“

Cămaşa de noapte cea veche, de mătase, mă servise destul. Se desfăcuse-n fîşii lungi. Ţineam însă la ea, ca la o amintire. Peste cămaşă mi-am pus pe umeri paltonul şi m-am tîrît, pur şi simplu m-am tîrît spre masă.

„Interesant de ştiut, oare-n ce clipă voi muri? Cînd voi ajunge la masă sau înainte de asta? Odată ajuns la masă, s-ar cuveni să scriu un bilet, dar despre ce? Curată absurditate! Nu trebuie să mă las! E pur şi simplu o intoxicaţie tabagică şi de-aici junghiul în inimă, frica de moarte.“

În orice caz, în drum spre masă n-am murit. Am început să mor după ce m-am aşezat la masă. Pisica stătea de mult cu ochii pe mine.

„Pe tine, lighioană mică, s-o găsi cineva să te ia?“

Am apucat condeiul şi am scris pe un petic de hîrtie:

„Murocika! Ia, te rog, pisica mea la dumneata şi să nu-i îngădui lui Buldin s-o oropsească...“

Mîinile mi s-au răcit şi s-au acoperit cu o sudoare rece. N-am să reuşesc să termin ce am de scris.

Dar pînă la urmă, am reuşit:

„Pentru această faptă, îi dăruiesc vecinei mele Maria Potapovna Klionova toate lucrurile din casă“.

Cel mai simplu ar fi să strig: „Murocika!“

M-am sfiit s-o fac, mi-era oarecum. Aş fi trezit-o nu doar pe Murocika, ci şi pe Tarakanov, şi pe soţia acestuia. Ptiu, ce porcărie!

M-am abţinut.

„Voi muri de un atac de cord“, mi-a trecut prin minte şi imediat am simţit că acest lucru ar fi jignitor pentru mine. Să mori în această odaie, ptiu... Cînd or să intre... Or să facă un tărăboi... N-au să aibă cu ce mă îngropa. Să fii la Moscova, la etajul cinci, singur cuc...

Indecentă moarte.

Bine ar fi să mori fie colea într-un apartament, în lenjerie parfumată, fie pe cîmp. Îţi vei ascunde faţa în ţărînă, se vor tîrî spre tine, te vor ridica, te vor întoarce cu faţa spre soare, dar ochii îţi vor fi deja sticloşi.

Moartea însă, de ce, de nece, nu sosea.

„Brom? La ce bun? Ajută oare bromul în caz de atac de cord?“

Şi totuşi, am întins mîna spre sertarul de jos, l-am deschis, am început să cotrobăi prin el, ţinîndu-mă cu mîna dreaptă de inimă. N-am găsit bromul, în schimb am dat de două pacheţele cu praf de fenacetină şi de cîteva poze vechi. În loc de brom am băut apă dintr-un ceainic rece, după care mi s-a părut că moartea m-a păsuit.

Trecuse o oră. Aceeaşi tăcere domnea peste întreaga casă şi mi se părea că în toată Moscova eu sînt singurul aflat într-un sac de piatră. Inima mi se liniştise de mult şi aşteptarea morţii mi se părea deja infamantă.

Am tras spre masă, pe cît a fost posibil, lampa cazonă şi peste abajurul ei verde am pus un coif din hîrtie roz, iar hîrtia parcă s-a însufleţit. Am scris apoi pe ea cuvintele: „Şi morţii au fost judecaţi din cele scrise în cărţi, potrivit cu faptele

lor“[6]. Am început apoi să aştern pe hîrtie, neştiind încă bine ce o să iasă din asta. Mi-aduc aminte că voiam nespus de mult să descriu cît de bine-i atunci cînd acasă e cald, să descriu pendula din sufragerie care bate orele ca orologiul din turn, dulcea moţăială cînd mai zăboveşti lungit în pat, cărţile şi gerul. Şi pe omul acela îngrozitor, ciupit de vărsat, şi visele mele. În general, e foarte greu să scrii, dar, nu ştiu de ce, acest lucru îmi reuşea destul de uşor. Nu intenţionam îndeobşte să le public.

M-am ridicat de la masă atunci cînd din coridor s-a auzit tusea horcăită a bătrînei Semionovna, femeia aceea pe care o uram din tot sufletul, pentru că-l teroriza pe Şurka, fiul ei în vîrstă de doisprezece ani. Chiar şi acum, după ce au trecut deja şase ani de la noaptea aceea, o detest la fel de mult.

Am dat storul la o parte şi am văzut că nu mai am nevoie de lampă, afară se iviseră zorile, ceasul arăta şapte şi un sfert. Aşadar, stătusem aşezat la masă cinci ore.

IV. Trei vieţi

Începînd cu noaptea aceea, mă aşezam în fiecare noapte, la ora unu, la masă şi scriam pînă la trei-patru. Noaptea, lucrul mergea mai cu spor. Într-o dimineaţă, am avut o explicaţie cu bătrîna Semionovna.

— Da ce-nseamnă asta?! Iar a ars toată noaptea lumina la dumneavoastră?

— Într-adevăr, a ars.

— Ştiţi doar că nu se cade să folosiţi lumina electrică noaptea.

— Dar tocmai asta-i şi este menirea, să fie folosită noaptea.

— Da contoru-i comun. Şi ne-ncarcă pe toţi.

— Între cinci după-amiază şi douăsprezece noaptea eu unul nu folosesc lumina.

— Şi încă ceva, nu poţi să ştii niciodată cu ce se ocupă oamenii noaptea. Că doar nu mai sîntem în regimul ţarist.

— Eu, de exemplu, tipăresc cervoneţi[7].

— Poftim?

— Tipăresc cervoneţi falşi.

— Să nu glumiţi, că avem un comitet de bloc pentru aristocraţi d-ăştia cu frizură. ’Mnealor pot fi luaţi şi duşi acolo unde se află inteligheţia, că nouă, muncitorilor, nu ne sînt de trebuinţă mîzgăleli d-astea.

— Aş zice că o bunicuţă care vinde acadele în Piaţa Smolenski este mai degrabă un negustor particular decît un muncitor.

— Să nu vă legaţi de acadele, că alde noi n-am locuit în vile. O să trebuiască musai să fiţi pus pe listă pentru evacuare.

— Apropo de evacuare. Dacă dumneata, Semionovna, îl vei mai bate vreodată pe Şurka în cap şi voi mai auzi ţipetele copilului molestat, ţinut sub teroare, voi face o plîngere la tribunalul poporului şi vei înfunda puşcăria vreo trei luni de zile, dar visul meu este să-ţi aranjez acolo şederea pentru o perioadă mai mare.

Ca să poţi scrie noaptea, trebuie să ai posibilitatea de a-ţi duce existenţa ziua. Cum mi-am dus eu existenţa din 1921 pînă în 1923, n-am să-ţi descriu. În primul rînd, pentru că n-ai să mă crezi, iar în al doilea rînd, pentru că asta n-are nici o legătură cu problema.

Dar către anul 1923, am dobîndit, în sfîrşit, posibilitatea de a trăi.

Pe vremea cînd deţineam una dintre funcţiile de-a dreptul de neimaginat, s-a împrietenit cu mine un ziarist simpatic, pe nume Abram[8].

Abram m-a luat de mînecă de pe stradă şi m-a dus la redacţia unui mare cotidian, la care lucra el. La îndemnul lui, m-am oferit să lucrez în calitate de prelucrător de texte. Aşa se numeau, în această redacţie, cei care transformau un material făcut cu

stîngăcie şi agramat într-un material adecvat, bun de tipar.

Mi s-a dat o corespondenţă din provincie, am prelucrat-o, a fost dusă undeva şi mă pomenesc cu Abram că iese de acolo cu ochii trişti şi, nemaiştiind unde să şi-i ascundă, îmi spune că m-au găsit necorespunzător.

Mi-a ieşit complet din memorie de ce, după numai cîteva zile, am fost supus unei a doua probe. Să mă tai, şi nu-mi aduc aminte. Dar ţin minte că după aproximativ o săptămînă mă aflam deja instalat la un birou hîrbuit şi şchiop din redacţie şi scriam, proslăvindu-l în gînd pe Abram.

Un lucru pot să-ţi spun, drag prieten: în viaţa mea n-am făcut o muncă mai nesuferită ca aceea. Pînă şi acum o visez. Era un torent de plictiseală cenuşie, exasperantă, fără de sfîrşit şi neîndurătoare. Afară ploua.

Şi cu toate astea, nu-mi aduc aminte de ce mi s-a propus să scriu foiletoane. Prelucrările mele de text nu au avut nici un rol în privinţa asta. Dimpotrivă, mă aşteptam în fiecare clipă să fiu măturat din redacţie, pentru că – asta ţi-o spun în secret – eram un lucrător de doi bani, neglijent, lenevos şi manifestam repulsie faţă de munca pe care o prestam.

Nu-i deloc exclus (şi pare-se că aşa şi este) ca la propunere să fi contribuit renumitul, inconfundabilul ziar *Socelnik*[9]. Ziarul se edita la Berlin, şi în paginile lui publicasem o seamă de foiletoane. O oarecare doamnă, toată în mătăsuri şi inele, era reprezentanta acestui ziar la Moscova[10].

.....

.....

.....

— Din această notiţă de ziar ar fi mai bine să se facă un foileton.

Secretarul m-a privit cu uimire.

— Doar n-o să-mi spuneţi că vă pricepeţi la aşa ceva?!

.....

Am tuşit.

— N-aveţi decît să încercaţi, mi-a spus scurt, pe un ton categoric, secretarul.

Şi am încercat. Nu mai reţin exact despre ce anume era vorba în foiletonul acela. Ceva legat de o bibliotecă la care ducea o scară acoperită cu gheaţă, muncitorii se prăvăleau de pe ea cu cărţi cu tot[11]. A doua zi a fost publicat. Iar mai departe – de multe altele am avut parte.

Într-o bună zi, pe cînd plictiseala atinsese cota maximă, năvăleşte la mine celebrul nostru Iulie[12], adjunctul redactorului-şef (îl chema Iuli, dar era poreclit Iulie), un om agreabil, de altfel, însă fanatic, şi îmi spune:

— Mihail, nu cumva tu eşti cel care scrie foiletoane la *Socelnik*?

M-am făcut galben ca ceara, bănuind că pînă aici mi-a fost. Oamenii de pe-ntreg mapamondul manifestau un dispreţ unanim faţă de *Socelnik*; dincolo de fruntarii era dispreţuit de monarhişti, la Moscova, de cei fără de partid şi, mai cu seamă, de comunişti. Într-un cuvînt, era un ziar fără precedent în lume.

Mă făcusem galben la faţă. Dar s-a dovedit pînă la urmă că Iulie voia să scriu foiletoane tot atît de bune cum erau cele din *Socelnik*. I-am explicat că, din păcate, acest lucru nu este posibil, că *Socelnik*, în ansamblu, are un alt stil, la fel şi foiletoanele din cuprinsul lui, dar că voi depune toate eforturile ca şi foiletoanele din ziarul său să iasă aşa cum trebuie.

Şi pe loc s-a perfectat între noi o convenţie. Mi se oferea un salariu mai mare decît al unui prelucrător de texte, iar eu mă obligam, la rîndul meu, să scriu lunar opt foiletoane de dimensiuni mici.

Aşa au şi demarat lucrurile.

Şi m-am aşternut pe scris. Scriam despre modul în care

.....

.....

Totul era plăcut, dar iată cum stătea treaba. Am să-ţi mai dezvălui un secret: scrierea unui foileton de vreo şaptezeci şi cinci-o sută de rînduri, inclusiv fumatul şi fluieratul, îmi lua cca 18-22 minute. Dactilografierea lui, inclusiv chicotitul cu dactilografa – 8 minute. Pe scurt, într-o jumătate de oră puneam punct. Semnam foiletonul ori cu un pseudonim tîmpit, ori, uneori, nu ştiu de ce, cu numele meu, şi-l duceam lui Iulie sau celuilalt adjunct al redactorului-şef, un tip cu un nume rar întîlnit – Navzikat[13]. Timp de trei ani, acest Navzikat a fost o adevărată pacoste pentru mine. Mi-au trebuit numai trei zile ca să mă lămuresc ce reprezintă, de fapt. În primul rînd, era cam sărac cu duhul. În al doilea rînd, grosolan. În al treilea, sfidător. Cu subordonaţii care nu erau membri de partid se purta mojiceşte, îi jignea, tratîndu-i întruna cu suspiciune. Nu se pricepea deloc la treburile gazetăreşti. Aşa că mă nedumereşte foarte faptul că a fost numit într-un post de o asemenea răspundere.

Navzikat se apuca să învîrtă foiletonul în mîini, căutînd în el, înainte de toate, vreo idee criminală la adresa orînduirii sovietice. Convingîndu-se că nu era nici un pericol evident, începea să-mi dea sfaturi şi să-mi corecteze foiletonul.

În aceste clipe eram un ghem de nervi, fumam şi-mi venea să iau scrumiera şi să-l pocnesc în cap cu ea.

După ce-mi strica foiletonul atît cît îl ducea mintea, Navzikat scria pe el „Bun de cules“, iar pentru mine ziua de lucru se încheia. În continuare îmi concentram toată gîndirea pe o singură idee: cum să fac s-o şterg acasă? Adevărul e că Iulie clocise în capul său următoarea schemă: toţi salariaţii, inclusiv foiletoniştii, vin dimineaţa exact la ora fixată şi stau în redacţie pînă la sfîrşitul programului, străduindu-se să dea statului cît mai

mult. La cea mai mică abatere de la această schemă, preacinstitul Iulie începea să slăbească şi era stors de puteri.

Eu, în schimb, nutream un singur gînd: cum s-o şterg din redacţie mai iute acasă, în camera aceea pe care o detestam din tot sufletul, dar în care mă aştepta un maldăr de file. De fapt, n-avea absolut nici un rost să zac în redacţie. Neavînd încotro, căutam să-mi omor timpul. Verde de plictiseală, începeam să umblu din secţie în secţie, să stau la palavre cu salariaţii, să ascult anecdote şi să fumez pînă la abrutizare.

În sfîrşit, după ce omoram aşa vreo două ceasuri, dispăream.

În felul acesta, prieten drag, duceam o viaţă triplă. Una la ziar. În fapt de zi. Plouă. Plictiseală. Navzikat. Iulie. Pleci, capul îţi vîjîie şi-l simţi gol.

A doua viaţă. După-amiază, terminînd lucrul la ziar, o porneam iavaş-iavaş spre filiala din Moscova a redacţiei ziarului *Socelnik*. Această a doua viaţă îmi plăcea mai mult decît prima. Acolo puteam să-mi dau cît de cît frîu gîndurilor.

Trebuie să-ţi spun că, trăind cea de-a doua viaţă, am compus ceva de vreo patru coli de tipar. O nuvelă? Ei aş! Nu era nuvelă, ci ceva aşa, aducînd mai degrabă cu nişte memorii.

Un fragment din această operă de artă am reuşit să-l public în suplimentul literar al ziarului *Socelnik*. Al doilea fragment n-am avut încotro şi l-am vîndut, în condiţiuni foarte avantajoase, unui posesor de magazin alimentar. Era omul îndrăgostit pătimaş de literatură şi, ca să-şi poată publica propria-i nuvelă, intitulată *Nelegiuitul*, a editat un întreg almanah. În cuprins, puteai găsi, prin urmare, nuvela negustorului, o povestire de Jack London, nişte povestiri ale unor scriitori sovietici şi un fragment aparţinînd preaplecatei Dumitale slugi. Autorilor le-a plătit omul. O parte în bani, o parte în sardeluţe afumate. Se cuvine menţionat faptul că atunci am făcut pentru prima

oară cunoştinţă cu cenzura. Toţi ceilalţi au trecut cu brio, mie cenzura mi-a suprimat cîteva fraze. Odată eliminate aceste fraze, opera mea a căpătat un caracter enigmatic şi absurd şi, fără nici o îndoială, mai contrarevoluţionar. În continuare totul s-a blocat. Oricît am alergat prin Moscova cu scopul de a mai vinde cuiva vreun crîmpei din opera mea, n-am obţinut absolut nimic. Acel crîmpei nu ispitea pe nimeni, întocmai ca şi opera în întregimea ei. Într-un anumit loc, un redactor mi-a spus că el consideră drept contrarevoluţionare scrierile mele şi că mă sfătuieşte insistent să nu mai scriu în acest fel. M-au încercat atunci nişte presimţiri sumbre, dar au trecut repede. Mi-a venit în ajutor *Socelnik*. Tocmai sosise de la Berlin unul dintre mai-marii acestui jurnal, un ins cu o geantă galbenă, confecţionată din nu ştiu ce piele de reptilă tropicală. A citit cele scrise de mine şi şi-a exprimat dorinţa de a tipări integral creaţia mea.

Profitînd de starea de sărăcie lucie, de vremea moinoasă de toamnă, filiala moscovită a ziarului *Socelnik* mi-a propus cîte 8 dolari pe coală (16 ruble). Mi-aduc aminte că, ba cuprins de un sentiment de jenă pentru suma derizorie, ba pradă unei furii neputincioase, am primit tenculeţul acela de bancnote sovietice de felurite culori, aflate într-o depreciere galopantă.

Am aşteptat trei luni în şir apariţia manuscrisului, ca să-mi dau seama în cele din urmă că nu va fi publicat. Am aflat şi motivul: asupra nuvelei stătea atîrnat semnul nefast al cenzurii. S-a şuşotit îndelung cu cineva şi la Moscova, şi la Berlin.

Între timp, s-au lăsat gerurile. Toată Moscova era îngheţată, iar eu, îmbrăcat cu un modest palton de postav, m-am dus într-o seară la *Socelnik*, şi acolo l-am găsit pe Rudolf. Şedea înfofolit într-o şubă de diacon şi avea genele umede. Ne-am dat la vorbă.

— Nu scrieţi nimic? m-a întrebat Rudolf.

I-am vorbit despre lucrarea mea. Se ştia îndeobşte că Rudolf ţinea foarte mult să-i publice doar pe autorii care aveau deja un nume şi că îşi conducea revista (pe atunci încă subţire) cu multă pricepere.

Zîmbind condescendent, Rudolf mi-a spus:

— Ia arătaţi-mi-o.

Am scos la repezeală manuscrisul din buzunar (nici în somn nu mă despărţeam de el). Rudolf a citit pe loc toate cele patru coli şi mi-a spus:

— Ştiţi ceva? Am să vă public un fragment.

M-am străduit din răsputeri să nu-mi trădez bucuria faţă de Rudolf, dar, bine-nţeles, m-am dat de gol în cele din urmă. Îmi făcea mare plăcere s-ajung să public şi eu ceva la Rudolf, eu, un om care umblă iarna într-un modest palton de postav.

Cinstea aduce întotdeauna neplăceri. A trecut multă vreme de cînd ştiu că şarlatanii trăiesc mai bine decît oamenii cinstiţi, asta, în primul rînd, iar în al doilea rînd, se bucură de o stimă generală. Şi cu toate acestea, nu m-am putut abţine să nu-l avertizez pe Rudolf că nimeni nu vrea să-mi publice lucrarea, de teama cenzurii. I-am spus... şi m-am speriat că Rudolf îmi va returna manuscrisul. Dar, spre marea mea uimire, Rudolf a rămas total indiferent. Îmi amintesc că mi-a plătit ceva pentru fragment şi foarte curînd l-am văzut şi publicat. Mi-a prilejuit o plăcere imensă. Nemaivorbind de faptul că pe copertă figuram şi eu ca fiind inclus în lista colaboratorilor revistei.

Îţi povestesc această întîmplare nesemnificativă din viaţa mea, ca să ştii cum l-am cunoscut pe Rudolf.

Şi tot ca pînă atunci îşi continua rostogolirea tăvălugul iernii. A treia viaţă. Iar cea de-a treia viaţă a mea înflorea la masa de scris. Vraful de file se tot umfla. Scriam şi cu creionul, şi cu cerneală.

Între timp, foiletonaşele pe care le publicam în ziar începuseră să-mi joace feste. Spre sfîrşitul iernii, totul a devenit clar. Simţul meu estetic

scăzuse brusc. În scrierile mele începuseră să apară tot mai des cuvinţele şablon, comparaţii uzate. Fiecare foileton trebuia să provoace rîsul şi asta ducea la vulgarităţi. De cum încercam să fac un lucru mai subtil, pe faţa călăului meu Navzikat apărea nedumerirea. În cele din urmă am renunţat şi m-am căznit să scriu în aşa fel, încît să-l fac pe Navzikat să rîdă. Citind banalele foiletoane pe care le-am născocit atunci, ar putea să ţi se facă părul măciucă, drag prieten.

Cînd se apropia vreo sărbătoare revoluţionară, Navzikat îmi spunea:

— Sper că pentru sărbătoarea de poimîine o să ţîşniţi cu o povestire eroică de soi.

Îngălbeneam, roşeam, dădeam din colţ în colţ.

— Nu mă pricep să scriu povestiri revoluţionare eroice, îi spuneam eu.

Navzikat nu înţelegea acest lucru. Avea o părere ciudată despre ziarişti şi scriitori, după cum constatasem mai demult. El considera că un ziarist poate să scrie orice şi că îi este indiferent ce scrie. Or, eu, din anumite raţiuni, nu-i puteam explica unele lucruri: de exemplu că, pentru a „ţîşni“ cu o povestire eroică, trebuie, înainte de toate, să fii tu însuţi un revoluţionar şi să te bucuri de venirea sărbătorii revoluţionare. În caz contrar, cel care va „ţîşni“ cu o asemenea povestire din considerente financiare sau de altă natură o va face prost. Îţi dai şi Dumneata seama că n-am discutat cu el pe această temă. Iulie însă era mai finuţ şi mai deştept şi a înţeles, chiar fără a purta vreo discuţie cu el, că în ce priveşte povestirile eroice sînt total pe dinafară. Tristeţea i-a învăluit pe de-a-ntregul ţeasta rasă. În afară de asta, după ce mi-am aflat salvarea, i-am tras pe sfoară spre sfîrşitul celei de-a treia luni cu un foileton, iar spre sfîrşitul celei de-a patra, chiar cu două, dîndu-le 7 şi, respectiv, 6.

— Mihail, mi-a spus consternat Iulie într-una din zile, luna asta tu ai numai şase foiletoane!

Iulie se tutuia cu toţi, începînd cu redactorul-şef cel mai important şi terminînd cu femeia de serviciu. Şi toţi îl răsplăteau cu aceeaşi monedă.

— Numai şase?! m-am mirat eu. Într-adevăr, şase. Ştii, Iulie, în ultimul timp am frecvente migrene.

— De la bere ţi se trag, şi-a dat el prompt cu părerea.

— Nu de la bere, ci de la foiletoanele astea.

— Scuză-mă, Mihail. Dar un foileton îţi ia două ore pe săptămînă.

— Scumpul meu, dacă ai şti cît mă costă orele astea!

— Nu înţeleg... Ce se-ntîmplă, totuşi?

Navzikat a încercat să-i vină în ajutor lui Iulie. Ideile se năşteau în capul lui ca nişte bule de aer.

— Sper că o să ţîşniţi cu un foileton despre ministrul francez.

Am simţit că mă ia ameţeala.

Dumitale, ca prieten ce-mi eşti, am să-ţi explic şi ai să mă înţelegi: este oare de conceput să scrii un foileton bun despre un ministru francez, cîtă vreme n-ai absolut nimic de-a face cu acest ministru? Ia aminte: concluzia este prestabilită – trebuie să-l prezinţi pe acest ministru într-o lumină caraghioasă, defavorabilă, şi neapărat să-l insulţi. Unde ministru, ce ministru? Acel foileton politic poate fi bine scris numai atunci cînd foiletonistul însuşi nutreşte o ură sinceră faţă de ministrul în cauză. Un lucru elementar! Nu-i aşa?

Ia hai să-l compunem:

„Ministrul a intrat în cabinetul său şi a sunat...“

Şi stop. Ce-a făcut mai departe?

Ei, l-a sunat pe secretar. Şi ce i-a spus?!

Într-un cuvînt, în cele din urmă m-au lăsat în pace. Navzikat rămînînd cu ferma convingere că sînt un intelectual contrarevoluţionar mărunt, care sabotează încetul cu încetul. Iulie fiind convins că sînt un boem profund nefericit, un leneş, o oaie

rătăcită. Nici unul nu avea dreptate, dar unul dintre ei era însă mai aproape de adevăr.

De bucurie că am scăpat pentru totdeauna de miniştrii francezi şi de minerii din Ruhr, i-am tras pe sfoară în luna aceea cu trei foiletoane, dîndu-le numai cinci. Mi-e jenă să recunosc că luna următoare le-am dat patru. De astă dată, Iulie şi-a pierdut răbdarea şi m-a trecut la munca în acord. Sincer vorbind, acest lucru m-a mîhnit nespus. Tare mult mi-aş fi dorit ca statul să-mi plătească salariul, să nu fac nimic, să stau întins pe duşumea la mine în odaie şi să-mi scriu romanul. Dar statul nu poate proceda astfel, înţeleg perfect acest lucru.

.....

.....

V. L-am scris

.....

.....

În acest moment, s-a întîmplat ceva ciudat. În apartamentul de jos cineva a început să cînte uvertura la *Faust*. M-a impresionat profund. Jos era o pianină, dar trecuse mult timp de cînd nu mai cîntase nimeni la ea. Sunetele triste ajungeau pînă la mine. Stăteam întins pe duşumea, cu faţa aproape lipită de geamul lămpii de încălzit cu gaz, şi mă uitam la iad. Disperarea mă cuprinsese cu totul, cugetam la viaţa mea cumplită şi ştiam că acum se va curma în sfîrşit.

Îmi apăreau în minte fel şi fel de imagini: la disperatul Faust a venit Diavolul, la mine însă nu va veni nimeni. Frica ruşinoasă de moarte m-a înţepat încă o dată, dar am început s-o birui în modul următor: mi-am imaginat ce mă aşteaptă în cazul în care nu iau o hotărîre. Înainte de toate, mi-am adus în faţa ochilor coridorul murdar, toaleta infectă, mi-am imaginat ţipătul lui Şurka cel chinuit. Toate astea mi-au fost de mare ajutor şi, rînjind, am dus ţeava pistolului la tîmplă.

Apropierea ţevii reci de pielea obrazului a băgat din nou frica în mine.

„Nimeni nu-mi va sări în ajutor“, m-am gîndit eu cu năduf. Sunete profunde şi misterioase se strecurau prin podea. Cineva a bătut la uşă tocmai în clipa în care degetul meu şovăielnic se apropia uşurel-uşurel de trăgaci. Tocmai datorită acestei bătăi în uşă era cît pe ce să-mi trag de-adevăratelea un glonte în cap, întrucît, luată prin surprindere, mîna mi-a tresărit şi a apăsat pe trăgaci.

Dar Dumnezeu cel omniprezent m-a ferit de păcat. Pistolul automat era făcut fără piedică de siguranţă. Ca să tragi, trebuia nu numai să apeşi pe trăgaci, dar să şi strîngi revolverul în mînă, astfel încît din spatele mînerului să acţioneze şi cel de-al doilea trăgaci. Altminteri, nu se declanşa împuşcătura. Aşadar, uitasem de cel de-al doilea.

Bătaia în uşă s-a repetat.

Am băgat în graba mare pistolul în buzunar, am mototolit biletul, l-am ascuns şi am strigat grav:

— Intraţi! Cine e?

VI. Sînt gata de luptă!

Uşa s-a deschis fără pic de zgomot şi în prag a apărut Diavolul. Fiul pierzaniei era însă cu totul schimbat. Din cunoscutul său veşmînt rămăsese doar bereta neagră de catifea, pusă ştrengăreşte pe-o ureche. Nu mai avea pana de cocoş. Nu mai avea mantie, aceasta fusese înlocuită cu o şubă căptuşită cu blană de vulpe, iar nişte pantaloni obişnuiţi, vărgaţi, îi acopereau picioarele, unul dintre ele avînd copita băgată într-un galoş strălucitor.

Tremurînd de frică, mă uitam la musafirul meu. Dinţii îmi clănţăneau.

Un reflex de lumină purpurie pornită de jos i se aşternuse pe chip, şi am înţeles atunci că Necuratului i-a trecut prin cap să-mi apară sub chipul slugii sale, Rudolf.

— Bună seara, a rostit Satana mirat, scoţîndu-şi bereta şi galoşii.

— Bună seara, am replicat eu încremenit, neputîndu-mi reveni.

— De ce staţi întins pe jos? s-a informat Michiduţă.

— Păi, vedeţi dumneavoastră... mă-ncălzesc de la lampa cu gaz... am bîiguit eu.

— Hm! a exclamat Belzebut.

— Luaţi loc, vă rog.

— Mersi. Nu s-ar putea să aprindeţi lumina?

— Vedeţi dumneavoastră, mi s-a ars becul, iar acum e deja tîrziu...

Diavolul a zîmbit mulţumit de sine, a deschis servieta şi a scos la iveală un bec împachetat într-un cilindru cenuşiu.

— Întotdeauna purtaţi becuri cu dumneavoastră?

Diavolul a arborat un zîmbet condescendent.

— A, e o pură coincidenţă, a răspuns el. Adineauri l-am cumpărat.

Am înşurubat becul şi o lumină neplăcută s-a revărsat în odaie. Am încetat să mai tremur şi m-am pomenit deodată spunînd:

— Ştiţi, cu numai un minut înaintea sosirii dumneavoastră, hm... auziţi, se cîntă din *Faust*...

— Aud!

A urmat un răstimp de tăcere.

— Treceam pe aici pe-alături, spuse Diavolul, şi ce mi-am zis, ia hai, hai, zic, să dau o raită pe la dumnealui.

— Îmi face o deosebită plăcere. N-aţi dori un ceai?

Diavolul a refuzat ceaiul.

A urmat alt răstimp de tăcere.

— Aţi scris romanul? m-a întrebat hodoronc-tronc Dracul după momentul de pauză.

Am tresărit.

— Da’ de unde ştiţi?

— Mi-a spus Busin.

— Hm... Nu i l-am citit nici unui Busin. Dar cine-i acest Busin?!

— Un om, a răspuns Diavolul căscînd.

— E adevărat, l-am scris, am răspuns eu, mistuit de durere.

— Ia daţi-mi-l să mă uit peste el, a spus plictisit Satana. Din fericire, am acum ceva timp liber.

— Păi, nu este transcris, Rudolf Rafailovici, or, eu am un scris îngrozitor. Mă-nţelegeţi, litera „a“ o scriu ca pe „o“, de aceea iese...

— Nu sînteţi singurul, a spus Mefisto căscînd. Eu descifrez orice scris. Sînt obişnuit. În ce sertar l-aţi pus? Într-ăsta?

— Ştiţi, m-am răzgîndit să-l mai prezint undeva.

— De ce? m-a întrebat Rudolf, mijindu-şi ochii.

— N-o să treacă de cenzură.

Diavolul a schiţat un zîmbet cuceritor.

— De unde ştiţi?

— Aşa mi s-a spus.

— Cine?

— Riumkin, Plaksin, Porsov...

— Porsov e unul aşa, mic de statură?!

— Da, blond.

— Păi nu vi-l cer ca să-l tipăresc, mă lămuri vicleanul, ci pur şi simplu din curiozitate. Îmi place literatura frumoasă.

— Ca s-o spun pe a dreaptă... acum nu-mi mai place... Şi nu ştiu ce s-a petrecut, că am deschis chiar eu sertarul.

Diavolul şi-a scos şuba, a agăţat-o în cui, şi-a pus *pince-nez*-ul, transformîndu-se definitiv în Rudolf, a luat primul caiet şi ochii au început să-i alerge pe rînduri. Mi-am dat seama că spusese adevărul, întrucît, după felul în care întorcea filele, m-a convins că nu-l putea opri nici cel mai îngrozitor scris. Citea de parc-ar fi fost un text tipărit.

Au trecut patru ore. În aceste patru ore, vicleanul a luat o gustărică doar o singură dată. A mîncat o bucată de franzelă cu salam şi a băut un ceai. Cînd acele ceasornicului au luat poziţia „pentru onor“, adică exact la orele douăsprezece

noaptea, Rudolf a terminat de citit ultimele cuvinte despre stele şi a închis caietul – era cel de-al cincilea şi ultimul. Cazna mea luase sfîrşit, iar în timpul cît a durat, am apucat să recitesc volumul I din *Documentele postume ale Clubului Pickwik*. Mă străduiam să nu mă uit în ochii lui Rudolf, de teamă să nu mă trădez prin vreo privire laşă şi vrednică de milă. Dar ochii mei n-aveau astîmpăr.

„Nu i-a plăcut. Uite, colţurile buzelor i s-au lăsat în jos a dezgust, cugetam eu, nefericitul de mine... De ce oare i l-am dat să-l citească?“

— Vedeţi dumneavoastră, asta-i doar o ciornă. Încă n-am corectat-o... „Pfui, ce voce dezagreabilă am...“

— Mama dumneavoastră a murit? a întrebat Rudolf.

— Da, am răspuns eu foarte mirat.

— Cînd?

— Scumpa mea mamă şi-a dat obştescul sfîrşit acum doi ani, de tifos, şi asta spre marea mea nenorocire, am spus eu cu glas grav.

Diavolul avea întipărită pe chip expresia unui regret oficial politicos.

— Dar spuneţi-mi, vă rog, unde aţi învăţat?

— La şcoala parohială, am răspuns eu prompt, fără să mă gîndesc. (Vezi Dumneata, pe vremea aceea consideram necesar, nu ştiu de ce, să-mi ascund studiile. Mi-era ruşine că un om cu asemenea studii lucrează la ziar, stă întins pe jos, se încălzeşte la o lampă cu gaz şi nu are tablouri pe pereţi.)

— Aşa, vasăzică, a spus Rudolf, şi ochii au prins să-i scapere.

— Scuzaţi-mă, dar care-i, de fapt, rostul acestor întrebări?

— Îl imitaţi pe contele Tolstoi, remarcă dracul lovind caietul cu degetul.

— Pe care anume dintre ei? m-am interesat eu, iritat de caracterul misterios al întrebărilor lui Rudolf. Pe Lev Nikolaevici, pe Alexei

Konstantinovici sau, poate, pe şi mai vestitul Piotr Andreevici[14], care l-a atras într-o cursă pe ţareviciul Alexei!

— Ei aş! a rostit Rudolf, adăugînd: Să nu vă supăraţi că vă-ntreb: nu cumva sînteţi monarhist?

Se-nţelege de la sine că m-am făcut alb ca moartea la auzul unei asemenea întrebări.

— Doamne fereşte! am exclamat eu.

Diavolul şi-a mijit ochii vicleni, iscodindu-mă.

— Spuneţi-mi, de cîte ori pe săptămînă vă bărbieriţi?

— De şapte ori, am răspuns eu, fîstîcindu-mă.

— Staţi şi vă-ncălziţi la o lampă cu gaz – Diavolul şi-a rotit privirea prin cameră – singur cu pisica şi cu lampa cu gaz, vă bărbieriţi în fiecare zi... în plus, mă iertaţi, v-aş mai pune o mică întrebare: cum procedaţi de reuşiţi să aveţi o asemenea cărare?

— Îmi dau pe păr cu briolină, am răspuns eu morocănos. Dar nu oricine îşi dă cu briolină este, neapărat, monarhist.

— O, nu mă amestec în convingerile dumneavoastră, a replicat Diavolul. Apoi a tăcut un moment, şi-a ridicat ochii spre tavanul afumat şi a spus printre dinţi: Aşadar, vă daţi cu briolină...

Şi pe loc şi-a schimbat tonul. Făcînd să-i sticlească avan lentilele *pince-nez*-ului, a spus cu voce lugubră:

— Nimeni n-o să vă tipărească acest roman. Nici Rimski, nici Agreev. Şi nu v-aş sfătui nici măcar să-l duceţi undeva.

Lighioana fumurie ieşi de sub masă şi se frecă de piciorul meu. „În ce hal trăim noi amîndoi, pisico, în ce hal“, cugetam eu trist şi pleoştit.

— Există doar un singur om pe lume care-l poate publica, a urmat Rudolf. Şi omul acela sînt eu!

Un val de frig mi-a pătruns în inimă, am ciulit urechile, dar acordurile din *Faust* nu se mai auzeau. Blocul dormea dus.

— Eu, a continuat Rudolf, am să-l public în revista mea şi am să-l şi editez în volum separat. Ba am să vă dau şi bani buni pe el.

A spus o sumă absolut derizorie.

— Vă dau chiar acum un avans de cincizeci de ruble.

Tăceam.

— Am însă următoarea rugăminte, a reluat el vorba. Ar fi bine să vă puneţi la moi cărarea asta preţ de o săptămînă. Şi chiar în general, vă sfătuiesc prieteneşte să renunţaţi la ea. Şi permiteţi-mi să vă mai rog ceva – să nu vă bărbieriţi săptămîna aceasta.

Am căscat gura, de-a dreptul uimit.

— Mîine va fi dactilografiat, a spus Rudolf gînditor.

— Are 17 coli de tipar! am replicat eu cuprins de panică. Cum poate fi dactilografiat mîine?

— Mîine, la ora 9 dimineaţa, a răspuns Diavolul cu o voce de fier, am să-l predau la birou şi am să pun la treabă douăsprezece dactilografe, am să-l desfac în douăsprezece părţi, şi pînă seara va fi gata.

Mi-am dat seama că nu trebuie să-l contrazic. Eram la picioarele lui, plin de admiraţie.

— Asta va costa vreo sută cincizeci de ruble, reţineţi, în seama autorului. Poimîine dimineaţă, îl voi duce la Cenzură, iar peste trei zile veţi merge cu mine acolo.

— Desigur, am spus eu cu glas stins.

— Acolo nu veţi rosti nici un cuvînt, şi fără nici o cărare, a spus pe un ton sever Rudolf.

Am făcut atunci din nou o uşoară încercare de a mă revolta.

— Sînt eu chiar atît de prost, încît să n-am voie să deschid nici gura? am boscorodit eu. Şi dacă aşa stau lucrurile, n-aveţi decît să mergeţi singur. La ce v-aş putea eu fi de folos?

— Iată la ce, a continuat cu o voce glacială Rudolf: poate că respectivului îi trece prin minte să

elimine ceva. Ce anume, nu ştiu. Deşi cam bănuiesc eu cîte ceva. Aşadar, veţi declara că sînteţi pe deplin de acord cu tot ce va spune el. Şi bine ar fi dacă i-aţi face şi un compliment, acolo. Cum că, ia uite ce grozavă idee a avut dumnealui şi că dumneavoastră, autorul, găsiţi că asemenea tăieturi fac romanul de două ori mai bun.

— Ah, cît îmi displac chestiile astea! am mormăit eu şi-n aceeaşi clipă am rostit o filipică fulminantă la adresa cenzurii. Am ţinut-o aşa vreo cinci minute. Tolănit pe divanul rupt, Rudolf îşi mijea ochişorii de plăcere. În cele din urmă, am amuţit.

— Aţi terminat?

— Am terminat!

— Sînteţi un copil! a spus Rudolf şi, scoţînd un creion roşu frumos, hexaedric, a tăiat din epigraf cuvintele: Din Apocalipsă.

— În zadar aţi făcut-o, am remarcat eu, aruncîndu-i o privire peste umăr, pentru că respectivul ştie şi aşa, fără îndoială, de unde este epigraful.

— Ba nu ştie nici pe dracu, a răspuns îmbufnat Rudolf şi, răsfoind toate cele cinci caiete, a mai suprimat vreo şase fraze, adresîndu-mi-se de fiecare dată politicos: „Îmi permiteţi?“

Apoi mi-a înmînat cinci cervoneţi, după care el, cu bereta pe cap, dimpreună cu romanul meu s-au făcut nevăzuţi, dispărînd prin duşumea. Mi s-a părut că văd limba unei flăcări ţîşnind din parchete, şi mult timp după aceea în cameră a mirosit a pucioasă. De altfel, n-ar fi exclus ca toate astea doar să mi se fi părut.

Becul pe care-l primisem cadou se stinsese hăt de mult, pisica adormise pe teancul de ziare, iar eu continuam să stau la geam şi să privesc în beznă. Blocul meu plutea ca o corabie cu mai multe niveluri şi cu pînzele negre în vînt. Deasupra ei fierbea o amestecătură semifluidă, fumurie.

Cînd am adormit, mi-au apărut în vis iuncherii din anul 1918. Veneau buluc, fluierînd şi cîntînd un cîntec bizar. Ce-o fi visat pisica, habar n-am. N-ar fi exclus să fi visat cîini, dar, poate, şi oameni. Iar asta e mult mai cumplit.[15]

VII. O fotografie ştearsă

Ce s-a întîmplat în continuare, Dumneata, ca un nepreţuit prieten, cunoşti din cele scrise de mine mai sus: ruinarea totală a tipului cu spice, sardeluţe şi cambii, Rvaţki, fleacuri.

Restul s-a şters complet din memoria mea. Nu-mi mai amintesc nimic!

Se pare că ploua. Şi mai ştiu că plictiseala, plictiseala aceea năucitoare mă teroriza. S-a insinuat peste tot, a pătruns în mine şi, din cauza ei, sîngele mi se descompunea. Îmi aduc aminte, am văzut chiştoace şi scuipături în Piaţa Strastnaia, nişte muieri cu poalele ude, pe Navzikat, piciorul mă durea şi, şchiopătînd, mergeam la ziar. Şi am devenit pletos. Pe-alături! Pe-alături![16]

VIII. Apariţia romanului

Şi a sosit şi ziua în care totuşi am tresărit. Cînd s-au aprins lămpile şi felinarele, iar caldarîmul cubiform a început să lucească, m-am dus în biroul lui Rvaţki. Şi iată dovada că mi s-a şters totul din memorie – nu-mi amintesc dacă era primăvară sau vară! Sau februarie? Februarie, oare? Nu mai ţin minte.

În birou totul se schimbase. Nu erau nici sardeluţe, nici Rvaţki, în schimb fuseseră înălţate nişte paravane de placaj, iar într-una din chichineţele acelea, sub lumina orbitoare a unei lămpi, trona Rudolf; în faţa lui, pe două rînduri, erau aşezate exemplare din revista proaspăt apărută. Copertele lor albastre aveau un aspect elegant. Rudolf radia de fericire şi m-a întîmpinat cu o caldă strîngere de mînă.

În faţa lui, pe scaun, stătea un tînăr de o factură cu totul aparte. Avusesem adeseori prilejul să întîlnesc şi alţi tineri de teapa lui prin diferite redacţii. Trăsăturile lor caracteristice sînt următoarele: vîrsta 25-30 de ani. Niciodată nu au mai mult, nici mai puţin. Îmbrăcaţi decent. Veston, iar uneori şi jachetă, ce-i drept, cam veche. Pantalonii, neapărat vărgaţi. Neapărat, cravată, ori lungă, de culoare vişinie, ori papion cadrilat. Neapărat cu baston, iar bastonul – cu măciulie de argint. Neapărat bine pieptănaţi. Cine sînt părinţii lor? Cum anume trăiesc? Ce reprezintă ei – nimeni nu ştie. De scris, tinerii aceştia nu scriu. La întrebarea care le este numele, redactorii răspund mijindu-şi ochii:

— Numele? Ptiu... drace, am uitat!

Ei frecventează redacţiile în toate zilele de sărbătoare, în zilele cînd apar revistele, în zilele cînd au loc mari scandaluri literare, în zilele cînd se desfiinţează reviste. O trăsătură aparte: le place să şuşotească cu femeile din redacţii, sînt foarte politicoşi cu ele, iar tuturor comisarilor poporului le spun amical după prenume şi patronimic.

Ei nu spun:

— Comisarul poporului cutare.

Sau:

— Tov. cutare.

Ci:

— Ieri, Anatoli Vasilievici ne povestea... ne-am tăvălit de rîs...

Se poate oare deduce din asta că îi vizitează adeseori pe comisarii poporului? De fapt, nu ştiu.

Într-un cuvînt, el era deja aici, aşezat pe scaun.

M-am aşezat şi eu.

În aceeaşi clipă, îl aud pe Rudolf cum i se adresează necunoscutului, întrebîndu-l:

— Ei, ce părere ai despre acest nou roman?

Mi-a sărit inima din loc; am tras cu coada ochiului la mîinile tînărului. Acestea ţineau revista, deschisă exact la romanul meu.

Tînărul s-a înviorat bine de tot şi a început să vorbească, graseind:

— Rudolf Maksimîci! Nu vă înţeleg, zău! Dar, mă rog, vă priveşte! Totuşi, ce v-a determinat să-l publicaţi? Asta n-o înţeleg în ruptul capului. În primul rînd, nu este nici pe departe un roman.

— Dar ce e? l-a întrebat Rudolf, privindu-mă şi savurînd expresia întipărită pe chipul meu; ochii îi erau învăpăiaţi.

— La naiba... nu înţeleg!... În orice caz, din punctul meu de vedere, e foarte prost, iertaţi-mă, Rudolf Maksimîci! N-are omul nici pic de talent, e cizmă! Şi, în afară de asta, dumnealui scrie aici: „au sosit în zbor cocoşii“. Cocoşul nu zboară, R[udolf] M[aksimîci]. Să-i spuneţi asta autorului. Este un ins lipsit de talent şi, pe deasupra, un incult.

— Spune-i-o dumneata personal, răspunse banditul de Rudolf. Iată-l. Faceţi cunoştinţă. Dumnealui afirmă că a terminat şcoala parohială.

M-am ridicat imediat şi, rînjind galant, i-am întins tînărului mîna. Era inertă şi rece. Alb la faţă, şi-a prăvălit capul pe speteaza scaunului şi a tăcut mîlc tot timpul care s-a scurs pînă mi-am luat de la Rudolf exemplarele de autor şi am plecat.

Pe cînd ieşeam însă, am auzit un zbieret subţirel:

— Rudolf Maksimovici!

Şi hohotele hîtrului Rudolf.

Drag prieten! Ai avut, probabil, ocazia să citeşti ştiri de acest gen: „Scriitorul francez N a scris un roman. Publicat în Franţa într-un tiraj de 600 de mii de exemplare, romanul s-a epuizat într-o singură lună şi a fost tradus în limbile germană, engleză, italiană, suedeză şi daneză. Doar pe parcursul unei singure luni, cel care fusese cîndva un modest (funcţionar, sau ofiţer, sau vechil, sau şef de gară) a devenit celebru în întreaga lume“.

Să zicem că peste cîtva timp îţi cade în mînă un număr jerpelit al unei reviste franceze sau

germane, ilustrate, şi-l vezi acolo pe alesul soartei. Într-un pantalon alb şi cu haină albastră. Părul îi e vîlvoiat, pentru că dinspre mare bate vîntul. Alături de el, într-o fustă scurtă şi cu pălărie pe cap, o femeie urîtă, cu nişte dinţi superbi. În braţele ei, o căţeluşă lăţoasă, cu urechi ascuţite. Se zăreşte parapetul vaporului şi o bucată de şezlong, iar dincolo de parapet, valurile zburlite. Legenda din josul paginii precizează că alesul e fericit şi că pleacă în America împreună cu soţia şi căţeluşa.

Ros de invidie şi scrîşnind din dinţi, arunci revista pe masă şi aprinzi o ţigară; o duhoare insuportabilă se degajă din scrumiera necurăţată cu anii. În redacţie miroase a cizme şi, nu ştiu de ce, a fenol. În cuier atîrnă paltoanele umede ale colaboratorilor. E toamnă, dar unul dintre colaboratori a venit cu un chipiu de căpitan cu calota albă, iar chipiul stă ud şi putrezeşte agăţat într-un cui. Afara plouă. A plouat ieri, plouă azi şi va ploua şi mîine...

N-am să te mint, drag prieten, romanul meu nu numai că n-a ieşit de sub teascuri într-un tiraj de 600 de mii de exemplare, dar n-a ieşit deloc. Cît priveşte cele două treimi ale romanului, apărute în revista lui Rudolf, acestea n-au fost traduse în limba daneză, iar eu n-am călătorit cu un căţeluş în America la bordul vreunui iaht. Ba chiar mai mult decît atît, romanul n-a avut absolut nici un impact la public, fiind într-o asemenea măsură ignorat, încît începeam să trăiesc uneori cu impresia că nici un rînd n-a fost publicat din el. Pe parcursul a vreo două luni n-am întîlnit nici un suflet de om care să-mi fi citit romanul. Eu, în schimb, am recitit de vreo cincisprezece ori ceea ce s-a tipărit şi am ajuns la concluzia că Rudolf, în faptul nopţii, mi-a şterpelit ciornele din cameră. Dacă aş mai fi lucrat la ele cîteva luni, ar fi putut să iasă, într-adevăr, un roman destul de bun.

Aşadar, au trecut două luni. Spre sfîrşitul celei de-a doua luni m-am convins, în fine, că mai există

pe lume şi oameni care au citit opera mea de artă.

La redacţie am dat nasul cu Vova Barguzin, poetul acela veşnic grizat şi obraznic. Vova mi-a spus:

— Ţi-am citit romanul, Mişenka, în revista *Strana*. Slăbuţ roman, dragă Mişa, slăbuţ, dumneata...[17]

Traducere de Mircea Aurel Buiciuc

1 Parafrază a primelor versuri din strofa a L-a (Capitolul al şaptelea) din romanul în versuri *Evgheni Oneghin* de A.S. Puşkin:

Dar colo unde Melpomena

Cea viforoasă, crunt gemînd,

'Naintea-ncremenitei gloate

Fantasta-i mantă fluturînd...

N.B. Celebrul roman puşkinian este scris în strofe de cîte paisprezece versuri.

2 Această nuvelă, scrisă în septembrie 1929 şi publicată abia în 1987, i-a fost adresată şi apoi dăruită de Bulgakov, în manuscris (caiet), Elenei Sergheevna, care-i va deveni în acelaşi an soţie.

3 De la *rvaci* – om rapace, hrăpăreţ, profitor (rus.). Prototipul acestui personaj îl reprezintă Z.L. Kaganski, editorul revistei *Rossia*. Emigrînd ulterior, a încercat în repetate rînduri să publice scrierile lui Bulgakov fără ştirea acestuia.

4 Numele personajului îl vizează pe I.G. Lejnev, redactor la aceeaşi revistă în perioada evocată de autor.

5 Comisariatul Poporului pentru Instrucţia Publică (rus., abreviere).

6 Apocalipsa, 20,11,12

7 Bancnote de zece ruble, aflate în uz în perioada sovietică, între anii 1922-1947 (rus.).

8 Prin Abram, autorul îl are în vedere pe Aron Isaevici Erlich, cel care l-a recomandat conducerii ziarului *Gudok* (*Sirena*), la care Bulgakov a colaborat o bună bucată de vreme.

9 Ajunul. Noţiune folosită în rusă special pentru ajunul Crăciunului şi, respectiv, al Bobotezei. Aluzie la ziarul *Nakanune* (*În ajun*) – termen cu o valoare semantică mai largă –, cotidian fondat la Berlin, în martie 1922, de emigraţia rusă; din iulie acelaşi an, va avea o filială şi la Moscova.

10 Aici şi în continuare, punctele de suspensie aparţin autorului (n. ed. ruse).

11 Este vorba de foiletonul *Scară spre rai,* publicat de *Gudok* la data de 12 decembrie 1923. În versiune românească figurează în volumul: Mihail Bulgakov, *Scene moscovite*, Editura Polirom, Iaşi, 2004, p. 56.

12 Iulie şi Navzikat erau, în mod real, redactorii-şefi adjuncţi ai cotidianului *Gudok*.

13 Vezi nota anterioară.

14 Aici se resimt accentele parodice la adresa lui Alexei Nikolaevici Tolstoi (1883-1945), cunoscut mai ales prin romanele *Calvarul* şi *Petru I.* Bulgakov nu-l agrea şi-l ironiza, numindu-l într-o scrisoare „contele muncitoresc“. În perioada elaborării acestei proze autobiografice (datată 29 septembrie 1929), tocmai începuse publicarea în foileton a primului volum din romanul *Petru I*. În replică, naratorul nici nu aminteşte de A.N. Tolstoi, ci îl numeşte, zeflemitor, „şi mai vestit“ pe dregătorul Piotr Andreevici Tolstoi (1645-1729), care a jucat rolul principal în aducerea în ţară a refractarului ţarevici Alexei, fiul mai mare al lui Petru I, urmaş la tron, ca mai apoi să fie ucis, cu concursul tatălui său.

15 Omisiune de text pînă la sfîrşitul paginii de manuscris (n. ed. ruse).

16 Omisiune de text pînă la sfîrşitul paginii de manuscris (n. ed. ruse).

17 Aici textul se întrerupe definitiv (n. ed. ruse).

Table of Contents

Neobişnuitele păţanii ale unui doctor 6
Incursiunea 23
Însemnările unui tînăr medic 33
Prietenului de taină 130